

२१ १९७०

ईशगुणादर्श

॥ श्री गणेशाय नमः ॥

ग्रंथकर्त्याचें मंगलाचरणः

सांख्यांते भासतो जो प्रकृति, पुरुष या दोनही भिन्नरूपीं (१ स. २)
भासे मीमांसकांते गुणरहितचि वा वाञ्छय ब्रह्मरूपी ।
शैवांते शंभुरूपें भुजगशयन जो भासतो वैष्णवांते
भासे नानापरी जो विविधरुचिजनां पूजितों देव गीतें ॥ १ ॥

नमन करुनि आदीं सद्गुरु रामराया
अग हृदय ज्याचें मार्ग दावी तराया ।

१ कल्याण. २ भवसंगि. ३ पूजितों देवस्थान. ४ प्रसिद्ध नामें.

उमिक ४४८

स्तवूनि वा पूजुनि नित्य जाते
 मनुष्य लाहे वद मंगलाते ।
 सर्वात मोठा वद धर्म माते
 वारी भवी जो वद त्या जपाते ॥ २ ॥

भीष्म ह्यणतातः—

देवाधिदेवास जगत्प्रभूते
 सदा झटूनी पुरुषोत्तमाते ।
 सहस्रनामं स्तवुनी अनंता
 लावोनि चित्ता बहुभक्तिमंता ॥ ३ ॥

ध्यानार्चने पूजुनि अव्ययाला
 स्तुती प्रणामा करिं नित्य त्याला ।
 अनाद्यनंताखिललोकपाला
 महेश्वरा, नंदसुता, कृपाला ॥ ४ ॥

ब्रह्मण्ये जो विश्वपती, नियंता
 धर्मज्ञाहि, कीर्तिकर्त्ता

ईशगुणादर्श.

३

असे देव जो सर्व देवादिकांचा
करी भद्रं कल्याणमूर्तीच साचा ।
पिता सर्व भूतां नसे नाश ज्याचा
जयापासुनी जन्म होई जगाचा ॥ ८ ॥

जयामाजिं जाई पुन्हा हें लयाला
तया लिष्णुची ऐक ही नाममाला ।
असे जो जगन्नाथ जो लोकहेतू
हरी पापराशी भवाब्धिसिं सेतू ॥ ९ ॥

ऋषिप्रोक्त जीं तद्रुणांचीं निर्धानें
हरीचीं सहस्र प्रसिद्धाभिधानें ।
नृपा, सांगतो, ऐक देऊनि लक्षा
जनां देति तीं धर्मकामार्थमोक्षा ॥ १० ॥

---

१ कल्याण. २ भवसागरास. ३ स्थानें. ४ प्रसिद्ध नामें.

उमिक ४४८

॥ श्री ॥

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

ॐ कार हैं तव असे प्रथमाभिधान (व. ति.)

मोक्षार्थे जे जपति सज्जन सावधान ।
नौकाचि जो भवसमुद्र तरावयाते
चिंतामणी सकल मंगल द्यावयाते ॥ १ ॥

वारी भया सुखवि जो बहु सज्जनांते
देवोनिया सहज निश्चलता मनाते ।
वर्णत्रये सुचवि जो विधिमाधवेशा
आकार वा स्फुटे यदीय करी गणेशा ॥ २ ॥

विश्वंभरा रचुनि विश्व शिरूनि त्यांत
तूं राहसी, अससि वा स्वयमेव तांत ।
हैं विश्व तूंचि, ह्यणुनी तुज विश्व नाम
बंदूनि तूज विवरीन सहस्रनाम ॥ ३ ॥
हैं विश्व एक तव दिव्य शरीर मोठें
हैं जाणतांचि मनुजा नच दुःख कोठें ।
सर्वत्र तूज बघतां भय नष्ट होतें
प्रीती दया हृदयिं सर्वसमत्व येतें ॥ ४ ॥

विष्णु प्रसिद्ध अभिधा तव ही श्रुतींत ।
व्याप्तिप्रदर्शक असे विधिधातु तींत ॥
व्यापूनि सर्व उरलासि ह्यणूनि साजे ।
हैं पापतापहर नाम जगांत गाजे ॥ ५ ॥

वषट्कार यज्ञांत जो विप्र गाती (भु. प्र.)
तुझ्या कारणें तो ह्यणोनीच गा ती ।

तुला देति संज्ञा श्रुती यज्ञमूर्ती
श्रुतिप्रोक्त तू देवता अंतिर्मा ती ॥ ६ ॥

भूतभव्यभवत्प्रभू तव नाम हें विबुधप्रिया । (वि.)

योग्य तें तुज कोणिही नच पात्र अन्य जगीं तया ॥
गाजते प्रभुता तुझी भुवनत्रयीं तिंहि कालिं ही ।
वागती तव शासनीं यम सोम सूर्य सुरेशही ॥ ७ ॥

भूतकृत् प्रभो असें तुलाचि नाम साजतें । (चा.)

ब्रह्मदेव सृष्टिते करी परी तयास तें ॥
ज्ञान तूंच वा दिलें जनीहि नाभिपुष्करीं ।
ओषधींस पोषितो शशांकं भानुच्या करीं ॥ ८ ॥

भूतभृत् ह्यणोनि नाम घेशि, लोक पाळिशी ।

सत्त्वमूर्तिते धरूनि वाहसीहि पोषिशी ॥

भाव नाम सत्स्वरूप तू ह्यणुनि वाहसी ।

शुद्धरूपिंही तसा प्रपंचरूपिं राहसी ॥ ९ ॥

भूतात्मा तुज वदती आत्मा तूंची समस्त भूतांचा । (आ.)

राहुनि सर्वा भूतीं चेतविशी देह पंचभूतांचा ॥ १० ॥

भूतभावन तुला अभिधानें (स्वा.)

तूंचि वा सकलभूतनिदान ।

वृद्धिहेतु अससी सकलांतें

पोषिशी, करिशि पालन त्यांतें ॥ ११ ॥

पूतात्मा अससी तू नच होशी लिप्त आत्मकर्मानें । (आ.)

जगदुत्पत्ति-स्थितिलय होती तव वा स्वभावधर्मानें ॥ १२ ॥

परमात्मा ह्यणुनिच तू अससी तू श्रेष्ठ आत्मवर्गांत ।

अति शुद्ध बुद्ध ऐसें बोलति तुज लोक वेदही गात ॥ १३ ॥

मुक्तानांपरमागति अससी तू मुक्तलोकनिजधामें ।

पावति जन जे तूंतें पुनरागमं त्या नसे कधीं राम ॥ १४ ॥

अव्यय अससी, तूते विकार किंवा विनाश कधि नाही । (आ.)
श्रुति अजरामर ऐसें बोले तुजला न काल कधि पाही ॥१५॥

पुरुष ह्यणुनि नामा घेसि विख्यात पूर्णा (मा.)
पुरिं शयन करोनी देहरूपीं पुराणा ।
सकल सतत साक्षाद्दृष्टिनें पाहसी कीं
ह्यणुनि वदति तूते साक्षिनामिंहि लोकीं ॥ १६ ॥

साक्षी तुज ऐसा वा नाही दुसरा कुणीच या जगतीं । (आ.)
नेत्रावांचुनि वधसी एका कालींच सृष्टि ही महती ॥ १७ ॥

क्षेत्रज्ञ तूच अससी वधसी सदाही (व. ति.)
हा देह, बुद्धि, मन, इंद्रिययुक्त दाही ।
क्षेत्राभिधा त्रिविधदेहगणास सजे
कीं पेरिती जन तिथें निजकर्मबीजें ॥ १८ ॥

अक्षर प्रथित नाम हें तुला (स्वा.)
अक्षया सकलसृष्टिहेतुला ।
काल जें भुवनवर्ग संहरी
तूच एक उरशी जगीं हरी ॥ १९ ॥

योगसाधनपरा वश होशी
योगशास्त्रहि जनाप्रति देशी ।
आत्मयासि घडतो तव योग
देति नाम ह्यणुनी तुज योग ॥ २० ॥

योगविदानेता ही संज्ञा तुजला अशामुळें आली । (आ.)
योग्यांच्या निर्वाहा करिशी तू कीं स्वयें सदा कालीं ॥२१॥
देवुनि सुयोगमात्रां करिसी भवरोग-मुक्त योग्यातें ।
दावुनि हिताहितातें वैद्य संसा रोगमुक्त रोग्यातें ॥ २२ ॥

प्रधानपुरुषेश्वर प्रकृतिचा पती तू खरा (पृ.)
प्रभू अससिही तसा पुरुष जो तयाचा हरा ।

तुङ्याविण विभो जगा उभय चालवीती कसे ?
जडप्रकृति अंध ती पुरुष तोहि पंगू असे ॥ २३ ॥

विचित्र जग हें तुङ्याविण जरी (जलो.)
अचेतन असें प्रधानचि करी ।
ग्रहादि फिरते क्रमाविण हरी
जलोद्धतगती जसे वनकरी ॥ २४ ॥

नारसिंहवपु घेऊनि साचें (स्वा.)
फाडिशी उदर त्या कशिपूचें ।
दैत्यदंतिमद दूर कराया
सिंह तूं स्वजन-भीति हराया ॥ २५ ॥

श्रीमान् श्रीपति तूची धुरिशी श्रीवत्सलांछना वक्षीं । (आ.)
लक्ष्मीहि सदा तेथें वरि तुज इतरां सुरां न जी लक्षी ॥ २६ ॥

केशव तुजला ह्यणती केश तुझे ते सुरेख किति नामी ।
क, अ, ईश या पदांहीं सूचित विधिहरिहरांस तूं स्वामी ॥ २७ ॥
अथवा केशी दैत्या वधिशी ह्यणुनी तुल अशी संज्ञा ।
कृष्णामिलेल ऐसें नारदमुनि बोलला तु ग सुज्ञा ॥ २८ ॥

पुरुषोत्तम तूं अससी क्षराक्षरातीत थोर पुरुषां ।
क्षर ह्यणशि सर्व भूतें अक्षर आत्मा स्वकीय गीतांत ॥ २९ ॥

सर्व विश्व निपजे लयिं जाई (स्वा.)
तूजपासुनि तुङ्याचहि पायीं ।
व्यापिशी सकलही जगताते
सर्व नाम ह्यणुनी हरि तूते ॥ ३० ॥

शर्व शब्दां संहार अर्थ आहे (दिं.)
करिशी तो तूं त्या रुद्ररूपिं वा हें ।
विदित करितें हें शिवद नाम शर्व
दुःख जगताचें हरिशी तूचें सर्व ॥ ३१ ॥

कनक कारण आभरणा जसे
घटपटांस कुलाल कुविंदसे ॥ ४० ॥

प्रभुचि तूं मग काय चमत्कृती
द्विविध कारण तूं जगताप्रती ।
जग तुझी विकृती तरि तूं कृती
विकृत होशि कधीं नच सन्मती ॥ ४१ ॥

प्रभु तुझी प्रभुता तरि हीच गा
नससि लिप्त कधीं करुनी जगा ।
अतुल शक्तिस काय न संभवे
विष जरी असुं घे गिळिले भवे ॥ ४२ ॥

द्वितय वस्तु न एकपदीं वसे
जग तरी तुजमाजिच हें असे ।
नच जया समजे तव ही कृती
मृगजलासम ते जग मानिती ॥ ४३ ॥

ईश्वर जगताचा तूं दावी जग तव अपार ऐश्वर्य । (आ.)
शक्तिज्ञानांची तूं परमावधि वा अमोघ तव वीर्य ॥ ४४ ॥

स्वयंभू स्वतःसिद्ध आहेस नित्य (भु. प्र.)
तुझ्या संभवा अन्य नाहीं निमित्त ।
स्वयंभू दुजा जो विधी त्वांचि केला
पुढें निर्मि जो या जगन्मालिकेला ॥ ४५ ॥

शंभू तुला हें शुचि नाम सार्थ (उप.)
भक्तांसि सौख्यें करिशी कृतार्थ ।
असे शिवाला जनि हीच संज्ञा
दोघांमधें भासत भेद अज्ञा ॥ ४६ ॥

आदित्य तूंचि अससी; रविमंडळांत (व. ति.)
आहे कला तव ह्यणूनि दिसे तयांत ।

सर्गस्थितिप्रलयकारि विचित्र शक्ती
जी पाहुनी नविन नास्तिक थक्क होती ॥ ४७ ॥

आदित्य वेदवचनीं असतीच वारा
' त्यांतील विष्णु मज जाण पृथाकुमारा '।
ऐसें स्वये वदसि तू निज गीति आर्या
पृथ्वीस नाम अदिती तव तीहि भार्या ॥ ४८ ॥

'आदित्यवर्णं तमसः परस्तात्' (इ.)
ऐसेंहि सांगे तव तीच गीता ।
वर्णावया अर्जितं रूप तूझे
नाहीच कीं साधन योग्य दूजे ॥ ४९ ॥

आदित्य जैसा सद्य सर्व पात्रीं (उप.)
तैसाचि तू वा संम शत्रुमित्रीं ।
जी अर्जुना ती शिशुपालकंसा
दिली गती त्वां नच ही प्रशंसा ॥ ५० ॥

आदित्यविबे जलिं भासतीं तीं
अनेक ऐसी मति वे प्रतीती ।
तैसी तुझी जी प्रतिदेहिं छाया
अनेक भासे तव हीच माया ॥ ५१ ॥

पुष्कराक्ष उपमा नलिनाची (स्वा.)
चारुतां कमि करी नयनांची ।
काजवा करि न साम्य रवीशीं
आधुनीकहि पुराणें कवीशीं ॥ ५२ ॥

महास्वन मुनी तुझे श्वसित बोलती वेद हा (पृ.)
धनुष्परवची तुझा स्वचित दुष्टमांसादहा ।
महासर्मरिं तू रथीं दरे निर्मादुनी कौरवा
दणाणुनि दिलें किती यमहि भी अती त्या रवा ॥ ५३ ॥

१ तेजस्वी. २ कमलाची. ३ सौंदर्य. ४ प्राचीन. ५ शंख. ६ युद्धांत.
७ दुष्ट असे जे मांसाद ह्यणजे राक्षस त्यांना मारणारा.

ध्वनी परिसुनी मुनीजन महा सदा अंतरी (पृष्ठे)
 तुझ्या अढळ त्या पदा त्वरित पावती वा हरी ।
 महाध्वनिमुळें तुला मिळविती ह्मणोनी यती
 . महास्वन असें तुला ह्मणति तूं तथा सद्गती ॥ ५४ ॥

नृसिंह तव गर्जना तयिं दणाणुनी भू नभा
 कयाधुर्पतिची कशी कडकडोनि मोडी सभा ।
 समूळ तरु पांडुनी करि सकंप सर्वा जगा
 सुद्वनि थरकांप ते वदति दैत्य झाला दगा ॥ ५५ ॥

अनादिनिधन प्रभो तुज नसे (जलो.)

जनी मरणही; तनू तव असे ।
 " सदा तरुण दिव्य सुंदर अती
 न भूतकृत, वीजशी द्युतिमती ॥ ५६ ॥

धाता तूं जगताचा आधार तथा दुजा नसे कांहों । (आ.)

जडस्रष्टिमाजिं पूर्वीं प्राणात्मक गर्भ तो तुझा राही ॥५७॥

विधाता फलाचा तूंचि ओहेस साचा (भु. शा.)

ह्मणूनी जनाच्या न्याय होई क्रियेचा ।
 जसें कर्म ज्याचें त्यास तैसेंचि देशी
 तुझी रीत ऐशी सर्व कालींहि देशीं ॥ ५८ ॥

धातुरुत्तम चिदात्मक बा तूं; (स्वा.)

भूजलादि घटकांशचि धातू ।
 तूंच निर्मिशि या भुवनाते
 . निर्मुनी प्रथम पद्मभवाते ॥ ५९ ॥

धातुरुत्तम असें तव नाम
 विश्व तूं घडविशी अभिराम ।
 शुक्र जेंवि घडवी जगिं काया
 शुक्ररूप अससी जगता या ॥ ६० ॥

अप्रमेय तुजला नयनांहीं (स्वा.)

पाहतां न कधिं ये, रसनाही ।

घ्राण कर्ण तुज जाणत नाहीं

स्पर्श होय न तुझा तनुलाही ॥ ६१ ॥

व्यर्थ ती अनुमिती उपमाही

दर्शनां गवसशी नच साही ।

नेति नेति ह्यणुनी श्रुति गाजे

नाम हें ह्यणुनि वा तुज साजे ॥ ६२ ॥

हृषीकेशं आहेस तूं इंद्रियांचा (भु. प्र.)

पती सर्वभूतात्मदासीच साचा ।

तुझे हालवी भूतमात्रासि सार

जशा बाहुल्या नाचवी सूत्रधार ॥ ६३ ॥

पद्मनाभ तव नाभिमधूनी (स्वा.)

पद्म जें उपजलें घडवूनी ।

टाकि तें सकलही भुवनाला

शब्द हा ह्यणुनिया तुज आला ॥ ६४ ॥

अमरप्रभु अससी तूं देवांचा देव त्यांसही शरणं । (आ.)

सत्ता तव अति मोठी, संकटिं येती तुलाच ते शरण ॥ ६५ ॥

विश्वकर्मा तुला वेद ते बोलती । (स्रग्वि.)

निर्मिशी विश्व हें तूंचि मायापती ।

पद्मभू त्वह्मलें विश्ववस्त्रा विणी

गोलपद्मीं तुझी ती तनू स्रग्विणी ॥ ६६ ॥

मनुही तूंचे वदती, तूंची मननक्रियेस मूळ झरा । (आ.)

मंत्रा मनु संज्ञा जरि, मंत्रहि तूंची, प्रजापतीहि खरी ॥ ६७ ॥

त्वष्टा तूं वा निर्मिशी सृष्टिचक्रा (शा.)

त्वष्टा काष्ठापासुनी जेंवि चक्रां ।

१ जीभ. २ रक्षण करणारा. ३ ब्रम्हदेव. ४ गोलरूपी कमलांचे योगानें.

५ मालायुक्त. ६ सुतार. ७ चाक्र. ८ बळ, शक्ति.

त्रिककुब्धाम असें तुला मुनीनीं (न. वृ.)

त्रिदिशा व्यापुनि राहसी ह्यणूनी ।
दिधलें नाम, तुझेचि तेज राहे
भुवन व्यापुनि सर्व सर्वदा हें ॥ ७७ ॥

त्रिपदात्मक अंतरिक्ष जें (वियो.)

भरलें सर्व तुवां अधोक्षजें ।
ह्यणुनी तुज नाम शोभतें
त्रिककुब्धाम असें रमापते ॥ ७८ ॥

कुकुप् शब्द आहे दिशा-शास्त्र-वाची (भु.)

तसी धाम संज्ञाहि देहादिकांची ।
त्रयी ही तुझी दिव्य मूर्तीच साची
तुझी गूढ संज्ञा अनेकार्थवाची ॥ ७९ ॥

श्रुति, स्मृति, पुराण हीं असति वा घरें तीन तीं (पृ.)

जयांत वसशी पारिस्फुटपणें; तुला जे नती ।
करोनि मन शांतही बघति वा तया दीसशी
त्रिवृत्प्रणवही तुझे घर जिथें सदा राहसी ॥ ८० ॥

त्रिककुब्धाम, त्रिदिशा वास तुझा स्वर्ग, भूमि, पाताळ । (आ.)

द्वारावति, मथुरा, व्रज राहसि या तीन ठायिं गोपाळ ॥ ८१ ॥

पावित्र तुजला असे बहुत योग्य हें नाम गा (वृ.)

तुझ्याचि पदसंगमें दुरित हारि गंगाऽपर्गा ।
हरी वदसि अर्जुना ' सकल धर्म सोडोनि ये
मला शरण एकट्या करिनि शुद्ध मी निश्चर्ये ' ॥ ८२ ॥

मंगलंपरं नाम हें तुला (का.)

सर्वमंगला सौख्यहेतुला ।
दुःख त्या नसे जे तुझ्या पदा
सेविती सदा सर्वकामदा ॥ ८३ ॥

ईशान तूं नियमिशी सकलांहि भूतां (व. ति.)
 सामर्थ्य फार तव तें परि मोक्षदाता ।
 ईशान नाम गिरिजापतिलाहि लोकीं
 दोघांत भेद न कधीं सुमती विलोकी ॥ ८४ ॥

प्राणद तूं प्राणांते देउनि जड सृष्टि चेतविसी । (उ. आ.)
 हरिशिहि ते भूतांचे जेव्हां त्यां मृत्युहातिं बोलविसी ॥ ८५ ॥

कसें सर्गारंभीं जडिं भरसि चैतन्य असतीं (शि.)
 अशी शंका यावी नच ह्यणुनि ती गौतमसती ।
 शिला उद्धारोनी निजपदरजे दाविलि पळीं
 त्रैजींही वत्सांते शिशुंसह जयांते अर्धे गिळी ॥ ८६ ॥

सांदीपनी तुजकडे गुरुदक्षिणार्थी [व. ति.]
 मागे बुड्ढनि मृत जो निजपुत्र तीर्थी ।
 तो आणुनी क्षणिं तुवां दिधला तयासी
 ही कीर्ति विश्रुत असे सकलां जनांसी ॥ ८७ ॥

यमाचा गुरू प्राण घेण्यांत साचा [भु.]
 तुझा पाहतां खेळ तान्ह्या मुलाचा ।
 स्तना चोखितां घेशि तो पूतनेचा
 न देतां तिला लेशही यातनेचा ॥ ८८ ॥

जे लोकतापद असे नृपती तयांते [व. ति.]
 मारोनि भार महिचा उतरावयाते ।
 तूं घेशि वा यदुकुलीं अवतार मोठा
 नोहे ह्यणुनि मम हा अपवाद खोटा ॥ ८९ ॥

तूं आपुल्याच वदनें वदसी स्वगीतीं
 ' हें कालरूप बघ पार्थ, धरी न भीती ।
 मारावया रिपुचिया सकलांहि वीरां
 हें सिद्ध तूजविणही करि युद्ध वीरा ' ॥ ९० ॥

प्राण तरि तूच अससी, तुझी पराप्रकृति तीच जीवकला [आ.]
अपर-प्रकृतीमधिं ती घालूनी देशि चेतना सकलां ॥९१॥

जेष्ठ तूच असशी सकलांत [स्वा.]
कल्प कोटि जरि लोटुनि जात ।
तूं तसाचि अविकार अजात
श्रेष्ठं तूं हरि ह्यणूनि सुरांत ॥ ९२ ॥

श्रेष्ठ तूं जगीं हे दयानिधे [दिं.]
जेंवि मेरु तो पर्वतामधें ।
त्वत्पदापगा पावनांत वा
शोभवीतसे जी सदाशिवा ॥ ९३ ॥

प्रजापती तूं असशी प्रजेचा [उप.]
पिता तसा पालक तूंचि साचा ।
पूर्वीं जला निर्मिशी तूं जगांत
मागून सौवर्णहि अंड त्यांत ॥ ९४ ॥

हेमांडगर्भीं शिरसी स्वयें तूं
तें अंड होई जगतास हेतू ।
हिरण्यसंज्ञा सुचवी सुधौम
हिरण्यगर्भ श्रुति देति नाम ॥ ९५ ॥

भूगर्भ तूं भूमिस साठवीशी
देवोनि जन्मा जठरैकदेशीं ॥
अशीं तिथें राहति कोटि कोटी
ब्रह्मांडखंडें अति मोठमोठीं ॥ ९६ ॥

माधव प्रभु तुला स्वयमेव [स्वा.]
श्री वरी, मिळविण्या तिज देव ।
व्यर्थ यत्न करिती शतकोटी
ती तुझ्या पदिं सदा शिर लोटी ॥ ९७ ॥

मधुसूदन तूं मधु दैत्यवरा [तोटक.]

वधिशी उदधीमधि चक्रधरा ।

मल त्या तुझिया श्रुतिचा वनवी

तुज अर्पिति ही अभिधा सुकवी ॥ ९८ ॥

ईश्वर प्रथित नाम हें तुला

[स्वा.]

सृष्टिच्या, नियमनादिहेतुला ।

शक्तिते तव नसेच वा तुला

हेतु तूं सकल धर्मसेतुला ॥ ९९ ॥

विक्रमी तुजसमान जगांत

नाहि अन्य, मुनि हें यश गात ।

दैत्यवीर बुजती तव नामा

शीतभानुरविवंशललामा ॥ १०० ॥

धन्वी तुझ्यासम कधीं नच भूमि-नाकीं

[व. ति.]

त्वच्छिष्य पार्थ समैरीं मधवां पिनाकीं ।

यांते करोनि जित विस्मित कीर्ति लाहे

संज्ञा यथार्थ तुज उत्तमकीर्तिला हे ॥ १०१ ॥

मेधावी तूं असाशि जगिं या सर्व विद्यांत पूर्ण

[मं.]

जें जें होई जगिं सकल तें चित्तिं घेशीच तूर्ण ।

संस्कारा त्या सतत धरिशी हीच सर्वज्ञता वा

मेधादेवीवरि तव असे सर्वदा पूर्ण तावा ॥ १०२ ॥

विक्रम, क्रमिसि तूं भुवनाते

[स्वा.]

देउनी अतिमहा त्रिपदांते ।

केलिं ही बलिमही हरण्याला

कासया गरुड तो फिरण्याला ॥ १०३ ॥

‘वि’ या अक्षरीं पक्षि हा अर्थ आहे

[स्वा.]

प्रवासीं तुला पक्षिराजाचि वाहे ।

क्रमाचा असे चालणें हाचि अर्थ

ह्मणुनी तुला विक्रमाख्या यथार्थ ॥ १०४ ॥

- क्रम दिसे कृतिमाजिं तुझ्या हरी [दु. वि.]
 क्रम ह्यणोनि तुला अभिधा खरी ।
 सकल आक्रमिशीहि चराचर
 तुज नसे किमपीहि अगोचर ॥ १०५ ॥
- अनुत्तम ! तुझ्या नसे सम कुणी [जलो.]
 असे मग कसा अधीकहि गुणी ।
 ह्यणूनि तुजला 'अनुत्तम' असें
 दिलें निगमिं नाम उत्तम असे ॥ १०६ ॥
- दुराधर्ष तूते मुनी नाम देती [सु. प्र.]
 रणीं दैत्य सारे तुला फार भीती ।
 कृतज्ञत्वही फार तूझ्याच अंगीं
 सदा कर्मसाक्षी उभा अंतरंगीं ॥ १०७ ॥
- पत्र, पुष्प, फल, तोय भक्तिनें (रथो.)
 देइ जो मजसि तें सुतुष्टिनें ।
 घेउनी भवनिबंधनांतुनी
 मुक्त त्या करिन हा तुझा ध्वनी ॥ १०८ ॥
- कृति असें तुजला मुनि बोलती [दु. वि.]
 सकळ वस्तु बळें तव हालती ।
 विविध जें जगिं कर्म घडून ये
 कृति असें अभिधान त्यास ये ॥ १०९ ॥
- कृती हें क्रियाशक्तिला नांव आहे (सु.)
 क्रियाशक्तिचें मूळ तूझ्यांत राहे ।
 ह्यणूनी कृती हें तुला नाम शोभे
 कृतीला प्रवृत्ती तुझी नाहिं लोभें ॥ ११० ॥
- आत्मवान् ह्यणुनि हें तुज नाम [स्वा.]
 संयमी अससि तूं जित-काम ।
 गोकुळीं भुलविती ब्रजवाला
 सोडिशी परि न तें विनयाला ॥ १११ ॥

सुरेश तूं देव सुरांदिकांचा [उप.]
 ब्रह्मादिकांना अधिकार साचा ।
 स्वकर्मिं तो तूजमुळेंचि आहे
 त्वच्छासनानें जग चालताहे ॥ ११२ ॥

शरण तूंच वा सर्व ह्या जगा (शु. का.)
 भजति चार ते भक्त तूज गा ।
 सुखद त्यांस तूं, सर्व आपदा
 हरुनि देशि त्या ज्ञानसंपदा ॥ ११३ ॥

शर्म तूं सर्वही प्राणिमात्रा सदा (स्र.)
 देशि दंडोनिया त्याचिया त्रासदा ।
 जेवि त्यांचा पिता; तूंचि माता, पिता
 भूतमात्राप्रती देवकीच्या सुता ॥ ११४ ॥

विश्वरेता तुला नाम देती श्रुती
 बीजदाता पिता तूंचि विश्वाप्रती ।
 स्वीकरी बीज तें पति मायावती
 विश्वरूपी सुता वीतसे माय ती ॥ ११५ ॥

प्रजाभव असें तुला ह्यणुनिही (जलो.)
 असे श्रुतित नाम विश्रुत तिन्ही ।
 प्रजांस सकलां तुंवा जनि दिली
 प्रजापति नसे तुझ्याविण बली ॥ ११६ ॥

अह यास्तव तूं अससी कर्ता रवि तो तुज्या निदेशाचा [आ.]
 अज्ञानरात्र तुजला नाहीं वा हेतु तूं प्रकाशाचा ॥ ११७ ॥

संवत्सरही यास्तव, काल तरि तुझेंचि रूप असे (उ. आ.)
 व्यालें जसा धरण्याला कठिणांचि तूं फार तुजसि रूप नसे ॥ ११८ ॥

प्रत्यय तरिही येतो कारण हें ज्ञानची तुझें रूप [आ.]
 प्रत्यय ह्यणुनी तुजला श्रुतिगत हें नाम शोभतें रूप ॥ ११९ ॥

सर्वदर्शन तुला श्रुति वानी

‘ विश्वतो नयन ’ ह्या अभिधानी ।

[स्वा.]

सर्वही बगशि तूं तुजलाही

ज्ञानवान् सकलही जन पाही ॥ १२० ॥

अज असें तुला वेद बोलती

जनि नसे तुला तीन्हि कालिं ती ।

(शु. का.)

तरि करावया धर्मसंपदा

धरिशि तूं तनू शुद्ध कामदा ॥ १२१ ॥

सर्वेश्वर तूं ऐसें इतुक्या वरुनीच जाहलें सिद्ध ।

[आ.]

सिद्धाचि तूं वा असशी; वेद ह्यणति नित्य शुद्धही बुद्ध ॥ १२२ ॥

सिद्धि खरी तूं च हरी ज्ञान तपोदानयोगधर्माची

स्वर्गादीक फलें ती शाश्वत नच आगमोक्त कर्माचीं ॥ १२३ ॥

सर्वादि आंदिकारण असशी तूं या समस्त भूतांते

अच्युत होशी न च्युत पतन नसे कधिं तुझ्या स्वरूपाते ॥ १२४ ॥

अच्युत च्युति तुला तरी वडे

[रथो.]

व्योम हें जरि मुठींत सांपडे ।

पावकासि कुणि जाळण्या शके

काल हा जरि धांवण्या थके ॥ १२५ ॥

हीरकासि खरडूं शके शिसें

अंधकार जरि भानुते दिसे ।

भक्तिहीन जरि तूज पारखे

मोक्ष येइ जरि कर्मठा मखें ॥ १२६ ॥

१ वर्णन करी.

प्रथम शतक समाप्त.

शतक २ रें.

वृषाकपि असे श्रुती वदति त्या रवीते जरी

(पृ.)

तुलाचि अभिधा असे दिधालि ही पुरागांतरी ।

वराह ह्यणजे कपी वृषहि धर्मसंज्ञा खरी

घनार्परि सुकामना सकल वर्षि ऐसी हरी

वराहतनु ती तुझी सहज मेदिनी उद्धरी ॥ १ ॥

हिरण्याक्षा मारी तनु तव वराहासम जुनी

शिखरिणी

स्वदंष्ट्राच्या अग्रें उचलुनि धरी मग्न अवनी; ।

सुवर्णाशा भारी धरुनि सकलांते जुलुम जे

करोनी गांजीती नृप मद त्यांचा जिरविजे ॥ २ ॥

हिरण्यची कारण पातकाला,

उपजाति

आशा त्याची बहु ज्या नृपाला, ।

तोची हिरण्याक्ष खरा त्याला

तूं दक्ष शुद्धीवरि आणण्याला ॥ ३ ॥

तूं धर्म-मेघ जयिं वर्षिशि या जगाला

वसंततिलका

तेव्हाचि त्या सुमति येइल तारण्याला; ।

जी पापपंकिं सुनिमग्न मही तुवां ती

उद्धारिली धरुनि सूकररूप दांतीं ॥ ४ ॥

अमेयात्मा तूं वा, अमितचि तुझा देहमहिमा

शिखरिणी

धरी राईचा हें हरि तुजपुढें विश्व अणिमा ।

कशी सानी मूर्ती बलिस फसवी दानसमयीं

तशी मार्कंडेया लुलितै शयनीं त्या जलमयीं ॥ ५ ॥

सर्वयोगविनिःसृता तुला

नवीन वृत्त

शब्द हा अति गूढ लाविला;

तूं असंग अलिप्त शुद्धही,

व्यापिशी नभ जेंवि सृष्टि ही ॥ ६ ॥

जगज्जननपालनप्रलयकर्म हाकी असे (पृथ्वी)
 तुझा सहज योग वा तुजसि लेप त्याचा नसे ।
 नभीं पवनसी तुझ्यांमधि वसे महा सृष्टि ही,
 अलिप्त अससी अशापरि जगें स्वकर्मानिही ॥ ७ ॥

अशापरी निःसृत सर्व योगा उपजाति
 पासूनि आहेस अलिप्त तू गा ।
 स्वरूप अप्राप्य तुझें तयाते,
 जो योग भक्तीविण सेवि ते ते ॥ ८ ॥

योगि जे धरुनि नाक बैसती, रथोद्धता
 कुंभका करुनि वृत्ति रोधिती ।
 त्यांस तू नससि लभ्य वा हरी;
 भक्त मात्र तव चित्त तो हरी ॥ ९ ॥

योग जे विविध गीतिं वर्णिशी
 त्यांहिं तू निज जनांस पावशी, ।
 यामुळें वरिल नांव साजरें
 आणखी वदिन अर्थ वा हेरे ॥ १० ॥

योग जे विविध कंस भूपती
 मारण्या तुजसि योजि दुर्मती ।
 त्यांतुनी निसटुनीच नीघसी,
 नाम हें ह्यगुनि सार्थ वाहसी ॥ ११ ॥

वसु अशी तुजला अभिधा हरी (दु. वि.)
 वससि तू सकलांहि चराचरीं ।
 वसति सर्वहि लोक तुझ्यांत ते
 वसुगणीं तव अग्नि विभूति ते ॥ १२ ॥

वसु असें ह्यणती कनका गुनी
 वसुगणासहि ती अभिधा जुनी ।

विमलतां द्युति दोहितही वसे,
वसुमना मन शुद्ध तुझे तसे ॥ १३ ॥

लोहापरी मलिन हें मन मानवाचें
त्याच्यावरी चढति गंज रजस्तमाचे ।
सोनेच वावनकसी तव सत्त्व^१ साचें
तेथें सदा रजतमाविण सत्त्वं सांचे ॥ १४ ॥

सत्य तूं असशी अविनाशी ल. स्वा. (न. वृ.)
वेदिं ही अभिधा तुज खाशी ।
सत्य हें तुजला प्रिय भारी
सज्जना अससी कडवारी ॥ १५ ॥

समात्माहि तूं सर्वदा चित्तिं साम्य [भुजंगप्रयात]
नसे द्वेष्य तूते न कांहींहि काम्य ।
तरी भक्तिनें चित्तिं जो तूज पाहे
तयामाजिं तूं, तोहि तूझ्यांत राहे ॥ १६ ॥

संमितें तूही होशी, भक्ताची बुद्धि घालि तुज सीमा । [आर्या]
असासि असंमितांचि परी; भुलली ती पाहुनीच तुजसी माँ ॥ १७ ॥
(द्व. वि.)

समचि तूं बघसी सकलांसही
करिसि वाहन तूं गरुडा अही ।
जरि रमापति जांबुवतीसही
भजसि गोकुलिंच्या युवतींसही ॥ १८ ॥

अमोघ तव पूजन, स्तुति, नती, चरित्रश्रुती (पृथ्वी)
जशा फलति ह्या, तशा त्वरित जान्हवी न श्रुती ।
' न भक्त मम पावती कधिं विनाश वा अर्जुना '
असा पण तुझा जनां विदित तो असे वा जुना ॥ १९ ॥
स्रग्विणी

पुंडरीकाक्ष तूं राहसी हृत्पुरीं
जेवि वैकुंठिच्या कांतिमन्मंदिरीं ।

१ स्वच्छता. २ तेज. ३ मन ४ सत्वगुण. ५ मर्यादित. ६ अमर्याद.
७ लक्ष्मी. ८ सर्प. ९ भागीरथी.

पद्मनेत्रा तुङ्गी दृष्टि भक्तांवरी
पुंडरीकापरी सौख्यदायी खरी ॥ २० ॥

वृषकर्मा तुज वदती वृषार्परी तू जनांस तोषविशी । आर्या
वर्षिसि अमृता शीतल तापत्रय वारुनीही शांतविशी ॥ २१ ॥

वृषाकृति तुङ्गी तनू द्युतिमती अतिप्रीतिदा (पृथ्वी
सुभक्तमतिते, नती करिति जे तुङ्ग्या सत्पदा ।
वृषार्परि करी तथा अमृत-शीत-धारा-स्रुती
हरी वृजिनसंततीहि विरैतीप्रती संसृती ॥ २२ ॥

धर्मस्थिती स्थापित तू कराया (उप.)
अनेक घेशी तनु देवराया ।
लावण्यराशी नये-धर्म-मूर्ती
समस्त-भक्ताखिलकामपूर्ती ॥ २३ ॥

रुद्र तू म्हणुनि भक्तजनाला स्वागता
द्रावुनी अणिसि अश्रुजलाला ।
नेशि सर्व जन त्याच थराला
जें जगत् सकल जाइ लयाला ॥ २४ ॥

द्राविशी सकल दुःख ह्मणुनी
नाम हें तुज दिलेहि मुनीनीं ।
अर्थ हे दिसति दोन तथांत
भासती अगदि जे विपरीत ॥ २५ ॥

बहुशिरा तुजला ह्मणती मुनी (दु. वि.)
पुरुषसूक्ति करी श्रुति हा ध्वनी ।
मुळिं नसूनि शिरही शिरकर्म तू
करिशी वा अडशी न जसा कंतू ॥ २६ ॥

बभ्रु तू सकल विश्व वाहसी रथोद्धता.
हैं गिरी करिं धरुनि दाविशी ।

गोकुळीं, जयिं सुरेंद्र तो करी
वृष्टिच्या अमित थोरही सरी ॥ २७ ॥

विश्वयोनि भुवना सकला या (स्वागता)

हेतु तूचि अससी प्रकटाया ।
नाम हें जरि असे प्रकृतीते
तूजवीण न कधीं स्थिति तीते ।
भक्त मिश्रु करिशी स्वतनूंत
नाम हें ह्यणुनिही तुज युक्त ॥ २८ ॥

शुचिश्रवा हें तुज नाम शोभे (उप.)

श्रुती पिती त्वद्यश फार लोभें ।
श्रुतींत तूझीं श्रवणीय नामें
बहूत आहेतचि मोक्षधामें ॥ २९ ॥

श्रवण तू करिशी निजनामें (ल. दु.)

वदति सेवक जीं हितकामें ।
ह्यणुनि हें तुजला अभिधान
स्तुतिविषा करिशी बहु पान ॥ ३० ॥

अमृत तू ह्यणुनी नच बाधतें (दु. वि.)

अमृत भक्तजनांसहि लाधतें ।
अमृत नाम म्हणूनि तुला हरी
अमृतसंमित दे तूव वैखरी ॥ ३१ ॥

शाश्वतःस्थाणु तू वृक्ष जैसा स्थिर (स्र.)

न व्यया पावसी नाम घे हें हर ।
एकची देव तू लोकदृष्ट्या द्विधा
वेद होई जसा एकची तो त्रिधा ॥ ३२ ॥

वरारोह तू स्थान सर्वांत मोठें (भु.)

तुझ्यावीण मुक्तां नसे ठाव कोठें ।

मुमुक्षू तुला सर्वही मीळती ते
असे सौख्य मार्गींहि जातां गतीते ॥ ३३ ॥

महातपा असें तुला महाद्युती वदे श्रुती (पं. चा.)
असे तुझी अती महा मती जगज्जिची कृती ।
प्रतापही महा तुझा तपस्वि राम तूं खरा
वनीं जनार्थ जाशि वा त्यजूनि पंचचामरा ॥ ३४ ॥

सर्वगा सर्व तूं व्यापुनी राहशी (स्र.)
नाहिं कांहीं जगीं जें न तूझ्यानिशी ।
सर्वविद्भानु तूं जाणशी, सर्वही
त्वत्प्रभेनेच वा भासती स्वर्मही ॥ ३५ ॥

विष्वक्सेना नाम हें तूज येई (शा.)
दैत्यांचें तें सैन्य भिवूनि जाई ।
सर्व प्राणी हेचि सेना; तिचा तूं
नेता, त्यांच्या हालचालीस हेतू ॥ ३६ ॥

जनार्दन असज्जना करिशि तूं सदा मर्दना (पृ.)
हितार्थ अपुल्या सदा जन करी तुझी प्रार्थना ।
अनुग्रह तसा सुनिग्रह असे तुझ्या हातिं तो
नृसिंहकर तत्सुता वरद जो पित्या फाडितो ॥ ३७ ॥

वेदाचि तूं वा असाशि; जनांला (मौ.)
ज्ञानहि देशी, हरिशि तमाला ।
जे तुज येती शरण त्यांला
सत्वर नेसी परम पदाला ॥ ३८ ॥

वेदवित् तुझेंचि नाम । वेद हें त्वदीय धामें ॥ (स.)
ऋग्यजू तसेंचि साम । पूर्ण जाणसीच राम ॥ ३९ ॥

अव्यंग तूं पूर्ण निवास साचा (उप.)
ऐश्वर्यवीर्यादिक षड्गुणांचा ।

श्रुती तुझा देह तशीच आज्ञा
वेदांगही तूज ह्यणूनि संज्ञा ॥ ४० ॥

वेद जो हरुनि सागरिं नेला
त्यास तूं धरुनि मत्स्यतनूला ।
आणिशी फिरुनि या जगताला
वेदवित् धरिशिही अभिधेला ॥ ४१ ॥

(स्वा.)

कविहि कवि तुलाच बोलती
सकल बघशि बुद्धि खोल ती ।
मनुज तरि कवित्व पावती
भजति तुज करुनि जे नती ॥ ४२ ॥

(भ.)

लोकाध्यक्ष स्थावरा जंगमाचा
स्वामी तूं वा स्वर्ग-पाताल-भूचा ।
ब्रह्मांडें तूं पाहसी एककालें
आज्ञेवीणें पान तूझ्या न हालें ॥ ४३ ॥

(शा.)

सुराध्यक्ष तूं ईश सर्वा सुरांचा
पिता पद्मभूचाहि आज्ञा हराचा ।
दिशांचे पती इंद्रचंद्रादि त्यांचा
पती तूंचि आहेस भोक्ता ऋतूंचा ॥ ४४ ॥

(भु.)

धर्माध्यक्षा सांगशी तूंचि धर्मा
वर्ते कैसा आचरी केंवि कर्मा ।
पाहूनी हें देशि त्या त्या फलाते
संता मोक्षा देशि शिक्षा खलाते ॥ ४५ ॥

(शा.)

कृताकृत प्रभो तुला अशामुळें वदे श्रुती
असेच कार्यकारणात्मकाच कीं तुझी स्थिती ।
तुझेंच रूप विश्व हें असेहि जें तुझी कृती
निरंजना निरामया निराकृती त्वदाकृती ॥ ४६ ॥

(पं.)

चतुरात्मा ह्यणती तुला अनंता

परमात्मा, मन, जीवही अहंता ।

असती चार असे तुझेचि आत्मे

वदती सात्वतशास्त्रिं ते महात्मे ४७ ॥

चतुर्व्यूह तूं वा तुझ्या चार मूर्ती

परा वासुदेवारव्य मूर्ती अमूर्ती ।

तमोरूप संकर्षणारव्या द्वितीया

तशी घेइ प्रद्युम्न संज्ञा त्रितीया ॥ ४८ ॥

(भु.)

रजोगुणी ती अनिरुद्ध मूर्ती

जी निर्मिते हें जग पुण्यकीर्ती ।

संकर्षणारव्या विलयास नेते

प्रद्युम्न रक्षी निजवैभवं तें ॥ ४९ ॥

(उ.)

चतुर्दंष्ट्र तूं नारसिंहोग्ररूप

भलें घेशि मारावया दैत्यभूप ।

जणू पूर्व संस्कार घेऊनि होशी

चतुर्दंष्ट्र मूर्ती पुन्हा सूर्यवंशी ॥ ५० ॥

(भु.)

चतुर्भुजा अगा हरी । गदांबुजा, देरा, अंरी ॥

धरूनिया सदा करीं । जगद्विपत्तिते हरीं ॥ ५१ ॥

(प्र.)

भ्राजिष्णू तूं तेजोराशी । श्यामांगीं ती शोभे खाशी ॥

प्रत्यग्रा जी वन्या माला । मेघीं जैशी विद्युन्माला ॥ ५२ ॥

(वि.)

भोजन तूं भक्तजनां । सेविति ते त्वद्भजना ॥

खाउ जसा माणवकां । तूंहि तसा स्वस्तवकां ॥ ५३ ॥

(मा.)

भोक्ता तूं सर्व यज्ञांचा । अससी मधुसूदना ॥

भक्तांनीं वाहिलीं पुष्पें । तुझ्या तोषविती मना ॥ ५४ ॥

(अ.)

साहिष्णु तूंचि एकटा । लहूनि जिंकिशी भंटां ॥

प्रसन्न होशि त्यावरी । प्रहार जो उरीं करी ॥ ५५ ॥

(प्र.)

१ पांचरात्रमतांत. २ निराकार. ३ गदा व कमल. ४ शंख. ५ चक्र.
६ ताजी. ७ मलाला. ८ आपल्या भक्ताला, ९ योद्ध्यांना.

जगदादिज संभवसी प्रथमचि तूं कनकरूप अंडांत । (आ.)
शोभसि हिरण्यगर्भा जैसा तो अग्नि होमकुंडांत ॥ ५६ ॥

अनघ अससि तूं तरी हरी
जनन तुज न बंधना करी ।

विजय तव असे सदा करीं
त्रिभुवन हरिच्या जसा करी ॥ ५७ ॥

जेता तूं सकलांचा, सुरासुरांचा, तसाच कालाचा । (आ.)
आश्रय तव जे करिती लेशहि त्यांना नसेचि हालाचा ॥ ५८ ॥

विश्वयोनी पुन्हां नाम हें वाहसी- (स.)

विश्ववेषांतरीं झांकला राहसी ।
विश्व हेतू असे तूझिया प्रत्ययाः
विश्व जे चिंतिती व्यक्त होशी तयां ।
विश्व हा आरसा ज्याचिया भीतरीं
पाहती संत ते रूप तूझे हरी ॥ ५९ ॥

पुनर्वसू तूं अवतार घेशी (उ.)

पुनःपुन्हां या जगिं पुण्यवंशीं ।
नृसिंह तूं, वामन तूंच होशी
तूं कृष्ण, तूं रामहि धर्मराशी ॥ ६० ॥

उपेंद्र तुज वासवानुज क्षणूनि संज्ञा जरी (पृ.)

तयास नच ये तुझ्या बलपराक्रमांची सरी ।
बली जित करावया धरिशि कश्यपाचे घरीं
तनू रुचिर ठेंगणी सुर-विपत्तिते जी हरी ॥ ६१ ॥

उपेंद्र, वज्रौयुध-बंधु होशी (उ.)

करावया निर्भय निर्जेरांशी ।
त्रिपाद भूदानमिषेच घेशी
तिलोक, नेशी बलि भूतलाशीं ॥ ६२ ॥

वामनस्वरूप घेशि । दैत्यराजसत्रिं जाशि ॥ (स.)

भू त्रिपाद मागतांचि । हस्तिं तोर्ये वालितांचि ॥ ६३ ॥

प्रांशुं तूंचि होशि भारि । व्यापिशीच सृष्टि सारि ॥

घालशी बली तलासि । शीर्षि देशि पावलासि ॥ ६४ ॥

अमोघ कर्ग हें तुझे । जयामुळें दुही विझे ॥ (प्र.)

सुरासुरांमधील ती । सुखांत तेहि नांदती ॥ ६५ ॥

शुचि तूं तुला नसे तुला । रचितोस धर्म-सेतुला ॥ (भु. सं.)

शुचि तोहि जो भजे तुला । सकला त्यजूनि हेतुला ॥ ६६ ॥

ऊजित तूं वनमाली । वीर्यशोवलशाली ॥ (चि.)

इंद्र, विधी, शशिमौली । रक्षिसि संकटकालीं ॥ ६७ ॥

अतींद्रची उपेंद्र तूं । वडील, तो शतक्रतू ॥ (प्र.)

त्वदीय शक्ति सात्विकी । वृषायुत-प्रमाणिका ॥ ६८ ॥

संग्रह तुजला ह्मणती, प्रलयीं साठेंच विश्व तव उदरीं । (आ.)

भक्तां सुग्राह्याचि तूं, घेशीही त्यांसि शेवटीं पदरीं ॥ ६९ ॥

सर्गहि तूची अससी, निर्मुनि सृष्टी तिच्यांत तूं वससी ।

पाहति विचार करुनी, सृष्टी त्यांना न, तूंच वा दिससी ॥ ७० ॥

धृतात्माचि तूं राहसी आत्मरूपें (भु.)

नसे देह तूंतें परी घेशि रूपें ।

उतावीळ जे भक्त त्वद्दर्शनार्थ

कराया त्यां देउनी तें कृतार्थ ॥ ७१ ॥

नियम तुजला नाम, तूंचा नियंता । (चंद्र.)

विविध घटनायुक्त विश्वा अनंता ।

यमहि ह्मणती, तूं वसूनी जनांच्या

हृदिं नियमिसी वृत्ति नाना मनाच्या ॥ ७२ ॥

वेद्य तूंच अससी सकलांतें (स्वा.)

ज्ञान अन्य नच देई फलांतें ।

त्यापरी ह्यणुनि वा सुविचारी
चिंतिती तुज तशा श्रुति चारी ॥ ७३ ॥

वैद्यचि तूं ह्या संसृतिरोगा (चंप.)
सर्वहि विद्या वेदपुरोगा ।
जाणसि तूंची देवपुरोगा
देउनि योगा घालवि रोगा ॥ ७४ ॥

सदायोगी तूंवा नसतिच तुझ्या चित्तिं लहरी (शि.)
सदा आत्मीं दृष्टी तरि निकट सिद्धी तव हरी ।
कदा नाहीं निद्रा, जरि करिशि कर्मा बहुपरी
जरी जन्मा घेशी, अनुभवसि बंधा नच परी ॥ ७५ ॥

वीरहा असें त्यास कीर्तिती (का.)
वीर जिंकुनी ज्यास कीर्ति ती ।
प्राप्त होतसे; वीर ते किती !
जे तुझ्या पदीं प्राण टाकिती ॥ ७६ ॥

माधव तुजला ह्यणती, मा परविद्या तिचाच तूं स्वामी । (आ.)
मौना, ध्याना, योगा कोणी बघतीच गूढ या नामीं ॥ ७७ ॥

मधुसम गोडाचि अससी खचितंचि तूं भक्तभृंग-मकरंद ।
मकरंद गजेंद्राही, वा तव मधुनाम कर्णमकरंद ॥ ७८ ॥

अतींद्रिय तरी तुला बघति ते (ज.)
नसे विषय अन्य तत्सुमतिते ।
सदा परिसती तुझे चरित ते
तुझे धरिति पाय इंद्रियपते ॥ ७९ ॥

महामाय माया तुझी दुस्तरा ती (भु.)
तुला नम्र जे होउनी पावताती ।
विला तेचि जाती तरुनी सुखानें
असें अर्जुना सांगसी तूं मुखानें ॥ ८० ॥

महोत्साह तू दाविशी सर्व कर्मीं
 प्रजारक्षणीं, सृष्टिसंहारकर्मीं ।
 तरी सर्व हें होइ संकल्प-लेशें
 नसे स्पर्शिलें तूज संकल्प-लेशें ॥ ८१ ॥

(पृ.)

महाबल तुझे हरी किमपि त्यास नाहीं तुला
 अवश्य नच निर्मितां जग सहाय्य कांहीं तुला ।
 जगत्प्रसवहेतु ती तव अमोत्र इच्छा स्ररी
 ह्यणूनि तुजला महाबल अशी सुसंज्ञा हरी ॥ ८२ ॥

महाबुद्धि तू निर्मिशी बुद्धिसारें
 सुयंत्रव्यवस्थेनिशी विश्व सारें ।
 बघूनी तुझे सृष्टिकौशल्य वा तें
 विचारी जनाची मती गुंग होते ॥ ८३ ॥

(बु.)

महावीर्य तू वा तुझे वीर्य खास
 असें पावलें विश्वरूपें विकास ।
 महद्ब्रह्म जी आदिशक्ती तिच्याशीं
 मिळूनी तयानेंच केलें जगाशीं ॥ ८४ ॥

महाशक्ति तू विश्वसंकल्पमात्रें
 क्षणें निर्मिशी गारुडी जेंवि पात्रें ।
 जसें स्वप्निं हा जीव मातंग अश्व
 लयाते पुनः तूंचि हें नेशि विश्व ॥ ८५ ॥

महाद्युती सार्थ तवाभिधान
 सर्व प्रभेचें अससी निधान ।
 नक्षत्रपंक्ती, रवि, चंद्र, तारे
 प्रकाशती तूजमुळेंचि सारे ॥ ८६ ॥

(उप.)

अनिर्देश्यवपु आहेस तूंची
 नसे जगीं रूपवर्णादिसूची ।
 कांहीं, ह्यणूनी तुजला समर्थ
 दिलें असें हें अभिधान सार्थ ॥ ८७ ॥

(अ. व.)

आहेचि ऐश्वर्य तुझे अनंत (उप.)
श्रीमान् हणूनी तुजला अनंत ।

अनन्यसाधारणें नाम आहे
तुझीच ती श्री अचलत्व लाहे ॥ ८८ ॥

अमेयात्मा अशा नामा । पावसी तूंचि वामना ॥ (अ.)
सुगंभीर तुझी बुद्धी । अचिंत्या मानवा मना ॥ ८९ ॥

महाद्रिधृक् तूं धरिशी धरांते (उ. व.)
सैलील गोवर्धन-मंदरांते ।
करावया गोकुल-पालनाते ..
सुरासुरांशीसह मंथनाते ॥ ९० ॥

महेष्वास मोठें तुझे दिव्यचाप
जयानें रिपूच्या सुटे देहिं कांप ।
शरें एक तूं पाडिशी सप्त तालें
नगा भेदिशी भूमितीही विशाल ॥ ९१ ॥

तुझा लागतां एकची तीव्र बाण
किती क्षुब्ध अंब्धी पडे दैत्य बाण ।
जसा रुद्रकोपानलें पंचबाण
तुझ्या बाणमोक्षें तसे दैत्य जाण ॥ ९२ ॥

पुरा कूर्माकारा धरुनि धरिशी पृष्ठिं धरणी (शि.)
किती शोभा दावी मथनसमयीं अद्रिधरणीं ।
तुझी कौर्मी मूर्ती कुसुमतरुवाही शिखरिणी
महीभर्ता संज्ञा उचित पंडुं तूं भूमिभरणीं ॥ ९३ ॥

जी निषे जलधितूनि इंदिरा (र.)
ती तुझ्या करि हृदीं स्वमंदिरा ।

१ धनुष्य. २ बाणानें. ३ ताडाचीं झाडें. ४ पर्वताला. ५ समुद्र.

६ मदन. ७ पर्वत धारण करितांना. ८ कासवरूपी. ९ (पर्वताच्या) शिखरांनीं
युक्त. १० समर्थ. ११ पृथ्वीचें रक्षण व धारण करण्यास. १२ दुसऱ्या
कोणासही नसणारें. १३ सहज, लीलेनें.

तेधुनी नच कर्धीहि ती ढळे

चंचला ह्यणुनि आळही टळे ।

श्रीनिवास तुज नाम हें मिळे ॥ ९४ ॥

तसाच वससीहि तूं सतत साधुहृत्पुष्करीं

(पृ.)

तुझ्याविण नसे दुजा विषय सौख्य जो त्या करी ।

अनन्यगतिका तया अससि तूंचि जीवापरी

सतांगति असें तुला ह्यणुनि बोलती वा हरी ॥ ९५ ॥

अनिरुद्ध तुला अभिधान असे

(तो.)

तुझिया कृतिला प्रतिबंध नसे ।

अवतार तुझे बहु जें वडले

तव कांहिं न तें कर्धिही अडलें ॥ ९६ ॥

ह्यणूनी सुरांते सदा तोषवीशी

(भु.)

हरूनी तयांच्या महाविघ्नराशी ।

सदा संकटीं त्यां सहाय्यासि देशी

सुरानंद हें नाम यासाठि घेशी ॥ ९७ ॥

गोविंद संज्ञा त्रिविधार्थसूची

(इं.)

गोशब्द वाग्धेनु-धरित्रिवाची ।

वाक्पाल गोपालहि भूमिपाल

त्वाता त्रिलोकांप्रति तूं कृपाल ॥ ९८ ॥

गोविदांपति असें अभिधान

(स्वा.)

पावशी सकल वेदानिधान ।

वेद ज्या विदित होय जनांसी

एक तूंचि असंसी धनि त्यांसी ॥ ९९ ॥

मरीचि संज्ञाहि तुलाच देती

(उ.)

प्रकाश ही एक तुझी विभूती ।

वपू तुझे तैजस दिव्य साचें

निदान चंद्रामिदिवाकरांचें ॥ १०० ॥

दमन तूं करिशी सकला जगा (द्र. वि.)
 भिवुनि वायु, शशी, रवि तूंजगा ।
 उगवती, फिरती; तव भीतिनें
 सकल वागति लोकहि नीतिनें ॥ १०१ ॥

हंस प्रसिद्ध अभिधा तव आगमांत (व. ति.)
 हंसापरी फिरशि सूर्याचि तूं नभांत ।
 तूं प्राणरूप धरुनी फिरशी उरांत
 तैसें धरुनि शिशुरूप महार्णवांत^३ ।
 हंसापरी निवडसी जगिं सारभूत
 अज्ञान नाशुनि जनां करिशीहि पूत ॥ १०२ ॥

सुर्पेण जो पक्षिगणांत राजा (उ.)
 येई तुझ्या जो वहनार्थ काजा ।
 असेच तो एक तुझी विभूती
 ह्मणूनि संज्ञा तुजला प्रभू ती ॥ १०३ ॥

भुजंगोत्तम हाचि पलंग तुजा (तो.)
 न शके निजु त्यावरि कोणि दुजा ।
 सकला जगता धरि जो स्वशिरीं
 तव तोहि असेचि विभूति खरी ॥ १०४ ॥

हिरण्यनाभा, तव नाभिकूपीं (उ.)
 उत्पन्न जें पुष्कर विश्वरूपी ।
 होई, तयाची वरकर्णिका ती
 हिरण्मयीही अति चारुकांती ॥ १०५ ॥

सुतपा तुजला वदती सुमती (तो.)
 करिशी तप तूं वनिं हैमवतीं ।
 नर तेंवि नरोत्तम नाम मुनी
 अवतार तुझे दिसती अजुनी ॥ १०६ ॥

१ वेदांत. २ बालरूप. ३ महासागरांत. ४ गरुड. ५ शेष.
 ६ सोन्याची. ७ हिमालयांतील.

शतक ३ रे.

ऐसा वा तूं जरि रिपुगजध्वंसनीं दक्ष भारी (मं.)
संधाताही अससि तरि कीं भक्तसंश्लेषकारी ।

प्रल्हादाते धरिशि उरिं तूं प्रेमभावे कृपाळा
ताता त्याच्या चिरिशि उरिं त्या वित्तमत्ता नृपाळा ॥ १ ॥

प्राणी जें जें सुकृत अथवा आचरी अन्य कर्म
त्याचें त्याते नियतफळ तें येइ यांतील वर्म ।
आहे हें, कीं तव कुशलता येतसे येथ कामीं
संधाता ह्या ह्यणुनि तव वा सार्थता येइ नामीं ॥ २ ॥

संधाता तूं कौरवापांडवांचा (शा.)

होशी जेव्हां होउनी दूत साचा ।

जाशी अंधां सूपदेशा कराया

पाही भागा पांडुच्या जो हराया ॥ ३ ॥

संधाता तूं अससि सकलां जीवधर्गां अरूप
मूर्तीं नाना दिसति परि त्यामाजिं तूं एकरूप ।
दोरा जैसा विविध मणिते सांधितो मालिकेंत
तूही तैसा शिरुनि वससी सर्वभूताशयांत ॥ ४ ॥

सांधिमान् अससि भक्तजनांसी (स्वा.)

नित्य योग तव तत्सुमनासी ।

चंद्रहासमुख भूपवरांसी

सांधियुक्त करिशीहि नैरासी ॥ ५ ॥

स्थिर तुझी स्थिति भक्तहृदीं हरी (दु. वि.)

स्थिरहि तूंचि खरा भुवनांतरीं ।

मज गमे वरुनी तुज सुंदरी

प्रकृति-चंचल मीं स्थिरता धरी ॥ ६ ॥

अर्जचि तू अससी प्रकृती अर्जा
 रमसि तू तिजसी परि ही मजा ।
 नससि सक्त जसा अज तो दुजा
 प्रभव होइ अयोनिजही तुजा ॥ ७ ॥

दुर्मर्षण. नाम तुला हरी (उपस्थिता.)
 साही नच तेज तुझें अरी ।
 युद्धीं बघुनीच उपस्थिता
 तूते, रिपु सोडिति जीविता ॥ ८ ॥

शास्ता तू ह्यणुनि दिसे जगांत नीती (प्र.)
 शास्त्राज्ञा तव मुजनां प्रहर्षिणी ती ।
 शत्रूंत तवहि असे अतीच भीती
 त्वन्मूर्ती हृदि तदीय सदा उभी ती ॥ ९ ॥

विश्रुतात्मन् तुझा देह वैराट्टो तो (स्र.)
 सच्चिदानंद जो तोहि वा वाटतो ।
 नाममात्रेंचि विख्यात ऐसा मना
 कल्पना पूर्ण त्याची कुणा होईना ॥ १० ॥

कोणी तुला पाहति विस्मयानें (उप.)
 कोणी तुला वर्णिति विस्मयानें ।
 वेदीं तुला ऐकिति विस्मयानें
 तरी न जाणे कुणि निश्चयानें ॥ ११ ॥

विश्रुतात्मन् तुला नाम देती मुनी (स्र.)
 सुप्रसिद्धा तुझ्या मूर्ति नाना जनीं ।
 मूर्ति तेजोमयी योगियां विश्रुता
 ज्ञानियां तेंवि ती चिन्मयी संमता ॥ १२ ॥

सुरारिहा तू बधसी सुरांचे (उप.)
 रिपू हिरण्याक्षमुरप्रदि साचे ।

गुरुहि तूं सर्व सुरादिकांचा
येथें जसा उद्धवफाल्गुनांचा ॥ १३ ॥

गुरुतम गुरुंमार्जी श्रेष्ठ तूंची विलोकी
तुजसम नच कोणी ज्ञानवान् या त्रिलोकीं । (मा.)
विधिहरसुरनाथा ज्ञान तें तूंचि देशी
वडिलहि सकलांना तूंचि सर्वत्र होशी ॥ १४ ॥

धामें तूं परम सर्व जगाचें
स्थान तूं सकलकामफलाचें । (स्वा.)
तेज तूं सकलविश्वभासका
तारकेंदुरतराणिप्रकाशका ॥ १५ ॥

सत्य तूं अससि कारण साचें
विश्व जें सदसदात्मक त्याचें ।
कार्यजात न टिके तिंहिकाल
तूंच एक अससी जितकाल ॥ १६ ॥

सत्यपराक्रम अससां, कुंठित नोहे कधींहि तव शक्ती । (आ.)
जेथें तूं जेथें नर तेथें श्री, विजय, भूति खरि नती ॥ १७ ॥

निमिष नाम तुझें सुचवी जरी (द्रु. वि.)
नयनमीलन, तूं बघसी तरी ।
सकल सृष्टि सदा, ताशि झोंप ती
भुजगिं यौगिकं घेशि रमापती ॥ १८ ॥

अनिमिषनयना नसे तुला (भ.)
विदित शयन बोधहेतुला ।
अससि सतत जागरूक तूं
धरिशि झर्षशरीर भास्वतूं ॥ १९ ॥

१ अर्जुन. २ ब्रह्मदेव. ३ इंद्र. ४ स्थान (अधिष्ठान). ५ चिज्जडात्मक.
६ अर्जुन. ७ वैभव. ८ डोळे झांकणें. ९ योगसंबंधी (झोंप). १० माशाचे
शरीर. ११ तेजस्वी. १२ तारे, चंद्र व सूर्य यांचा प्रकाशक.

माला ताजी सतत धरिशी विश्वरूपी स्वकंठीं (मं.)
 जेथे पद्मे चमकति वहू सूर्यचंद्रादि मोठीं ।
 आरक्ता ती सुललित उषा पाकळी पाटलाची
 वृक्षोर्द्धाही शिखरिशिखरे श्यामदुर्वाच साचीं ॥ २० ॥

प्रालेयाच्छादित सितें जगद्भाग ते कुंद पांडू
 मेर्वादी जे कनकगिरि ते सोनचाफाहि झेंडू ।
 नीलाकाश प्रिय तुलसि ती मंजरी व्योमगंगा
 स्रग्वी तूते ह्यणुनि ह्यणती भक्त निर्मुक्तसंगा ॥ २१ ॥

वाचस्पतिरुदारधी ह्यणूनी (पु. श्र.)
 संज्ञा तुज दिली असे मुनीनीं ।
 त्वद्धी सकलशास्त्ररत्नखाणी
 तूची वदसि मंजु वेदवाणी ॥ २२ ॥

अग्रणी नाम वा शोभते हें तुला (स्र.)
 श्रेष्ठतेला तुझ्या नाहिं कोठें तुला ।
 रुद्र दुर्गेसर्वें ध्यान तूझें करी
 रामनामा जपे, माळ घेई करीं ॥ २३ ॥
 राजसूयीं तुला अग्र पूजा करी
 धर्म भीष्मोक्त ती ऐकुनी वैखरी ।
 अग्र देतोस तू स्थान भक्तांप्रती
 अग्रणी नाम हें द्वयर्थची या रितीं ॥ २४ ॥

ग्रामणी नाम तें श्रेष्ठता दावितें ।
 ग्राम नेशीहि तू द्वारकेमाजिं तें ।
 भूतसंवांसही नेशि कार्याप्रती
 सिद्धसंघास तू नेशि विद्यापती ॥ २५ ॥
 ग्राम अयोध्या नेशी, स्वर्गाते भुवन-नंदना समा । (आ.)
 सक्षुद्रजीवजंतू, तरु तृण लतिकाहि नंदनारामा ॥ २६ ॥

१ वृक्ष धारण करणारी. २ पर्वत. ३ बर्फानें आच्छादित. ४ पांढरे.
 ५ पंचभूतांच्या समुदायास. ६ नंदनवनाप्रत. ७ तुझी बुद्धि. ८ पांढरा.

श्रीमान् सौंदर्यराशी, निरतिशय तुझी कांति, शोभा सुरम्या; (स्रग्ध.)
चंद्रा, पद्मा, वसंता, मदनरतिसही देशि आरामहर्म्या ।
शोभा तूची, असे जी अतिच लघु कला तूझिया चारुतेची
श्रीमान्नामा ह्यणोनी ललितगुणगण-स्रग्धरा पात्र तूची ॥२७॥

न्यायमूर्ति अससी हंरि खास (स्वा.)
नाम हेंच इतरां उपहास ।
न्यायशास्त्रहि तुला प्रतिपादी
नाम देति तव जे रत पादीं ॥ २८ ॥

नेता जगाचा अससीच साचा (इं.)
हें चालवी यंत्र तुझीच वाचा ।
नेशी जना कर्मफलाप्रती तूं
नामास ह्या यापरि दोन हेतू ॥ २९ ॥

समीरण प्रेरक तूं जगाचा (उप.)
तूं प्राणची जीवसमुच्चयाचा ।
अनंतशीर्षे तुज यामुळें तें
सहस्रमूर्धा अभिधान तूते ॥ ३० ॥

विश्वात्मा तूं वा विश्व हें अंग तूजें (वै.)
त्याचा आत्मा तूं नाम हें तूज साजे ।
नाना अन्या जो भक्त देवांस सेवी
तत्पूजा पावे तूज ती वैश्वदेवी ॥ ३१ ॥

सहस्राक्ष तूं पाहसी हें अजस्र (भु.)
अचक्षूच तूं वा त्वदक्षी सहस्र ।
नसे मेंदु तूते तरी तूं विचारी
नसेनी पदें तूज तूं कामचारी ॥ ३२ ॥

सहस्रपात् पुरुषनाम सूक्तें (उप.)
ह्यणोनि गाती तुज वेदवेत्ते ।

आवर्तन, प्रेरिषि तूं जगाशी

पुनःपुनःही अवतार घेशी ॥ ३३ ॥

निवृत्तात्मा तूं वा, नसति फलहेतू तव कृती

(शि.)

जरी गोपींसी तूं रमसि मन पावे न विकृती ।

तुझ्या ठायीं प्रीती निरतिशय ठेवूनिच कृती

कशा होती त्या हें बघुनि जनिं कीजे अनुकृती ॥ ३४ ॥

संवृत करी ती तुज तव माया

(कु. वि.)

प्रकट ह्मणूनी नसति जनां या ।

त्रिं दिससी तूं नरसम लोकां

प्रकटहि होसी नरसम लोकां ॥ ३५ ॥

कठिण तराया बहू तव माया

शरणचि श्रेती तुज यदुराया ।

तरुनि तिला ते सहजचि जाती

हरुनि तमाते परहि पहाती ॥ ३६ ॥

संप्रमर्दन ह्मणूनि तुला हरी ।

(यू.)

नाम ये; तव कृपाचि तमा हरी ।

दुष्ट मर्दिसि जसा करिला हरी

रुद्ररूप तव हें जग संहरी ॥ ३७ ॥

अहःसंवर्तक नाम हरी घेशी

(दिंडी)

अहोरात्रीते तूंचि जनां देशी ।

तवाज्ञेने तो रवि नभांत चाले

अन्य तारेही तेंचि नियतकालें ॥ ३८ ॥

बन्धिरूप धरुनी अमरांते

(स्वा.)

नेशि तूं सकलही हवनाते ।

प्राणि जे विविध अन्न भक्षिती

त्वद्धलें पचवि सर्व कुंक्षि ती ॥ ३९ ॥

१ मनुष्यासारखा. २ अर्जुनासारख्या (लोकांना) ३ परमात्मस्वरूप

अनिल नाम असे पवना हरी
 पवन होय विभूति तुझी खरी । (डु. वि.)
 सकल जीवगणांतिल जीवित
 असासि तूंचि सुषुप्ति-विवर्जित ॥ ४० ॥

धरणीधर, शेषशिरीं मही
 धरिशी, तशि सूकररूपिंही । (उ. चि.)
 तव पर्वतराज विभूति तो
 हिमरत्नगणासहि जो वितो ॥ ४१ ॥

सुप्रसाद, करिशी अनुग्रहा । (रथो.)
 त्यासि जो करि तुझ्यासि विग्रहा ।
 मारिशी परि अरीस तारिशी
 भृत्यसा भजकगेहिं रावसी ॥ ४२ ॥

तव प्रसादा जगिं नाहिं साम्य (उप.)
 देशीच तूं भक्तजना स्वसाम्य ।
 परीस लोहा करि जातैरूप
 परंतु त्या दे नच आत्मरूप ॥ ४३ ॥

प्रसन्नात्मा तूं वा, तव मन असे शुद्धचि हरी (शि.)
 त्यजी रागद्वेषा, विषय जरि तें सर्वहि वरी ।
 सदा तृप्ती, शांती, अरिवरिहि दावी बहु दया
 क्षमाही विप्रा जो तव करि पदाघात हृदया ॥ ४४ ॥

यामुळें करिशि विश्वधारण (रथो.)
 सुव्यवस्थित, भवाब्धितारण ।
 नाम घेशि अज तूं अकारण
 विश्वधृक् क्षणानि हें सकारण ॥ ४५ ॥

सर्वभोग तुजलाचि पावती
 लोक तीनहि तुझ्यांत माव ती

सर्वभूतगत त्यांस पाळिसी
विश्वभुक् ह्यणुनि नाम पावसी ॥ ४६ ॥

विभु नामहि तेंवि पावसी
विविधाकार धरूनि राहसी ।
विधिपासुनि तों अती तेंनू
कृमिपर्यंत तुझ्याचि त्या तेंनू ॥ ४७ ॥

(वि.)

सत्कर्ता तूं द्विजमुनिजनां योग्य सत्कार देशी
स्वाचारानें नयपथ नरां श्रेष्ठ तूं दाखवीशी ।
भीष्माचार्या शरशयनिं त्या भेटण्या जाशि जेव्हां
पांचा बंधूसह करिशि त्या बंदना तूंहि तेव्हां ॥ ४८ ॥
दारिद्र्यमूर्तीं तव घेई भेट
ठेवूनि पोहे तुजपाशि भेट ।
जेव्हां सुदामा तव पूर्वमित्र
सत्कार त्याचा करिशी विचित्र ॥ ४९ ॥

(इ. व.)

आलिंगिशी, धूशि पदाब्ज, पाणी
घेशी शिरीं जेंवि पिनाकपाणी ।
घे जान्हवी, लाविशि गंध अंगा
तांबूल देशी शयना पलंगा ॥ ५० ॥

(दु. वि.)

व्यंजन चामर वारि करें रमा
बघुनि सत्कृति पावति संभ्रमा ।
सकलही युवती, वदती ' अहा
किति तरी सुकृती अवधूत हा ' ! ॥ ५१ ॥

सत्कृत तूते वदती, पूजिति तूते शिवादि ते थोर । (आ.)
भक्त्यर्पित अल्पहि तूं प्रीतानें घेशि जेंवि तें थोर ॥ ५२ ॥

जें ती शबरी तुजला देई अथवा कण्याहि ज्या विदुर ।
तूं आप्तकाम; तुजला असती सम काष्ठ लोष्ठही भिदुरा ॥ ५३ ॥

करिति तुजला सत्काराते व्रंजीं हरिणीक्षणा (ह.)
 विरहिं तव वा कष्टें नेती युगापरि त्या क्षणा ।
 निरातिशय ती प्रीती त्यांची तुझ्यावरि माधवा
 भजति तुजला सोडोनीही गृहा, तनुजा, धवा ॥ ५४ ॥

सत्काराते करिशि फिरुनी तूंहि त्या अंगनाते (मं.)
 शिष्या त्या वा गुरुसम तुजें त्यांशि निःसंग नातें ।
 भक्ती त्यांची वधुनि वदसी मी बुडालों ऋणांत
 तैशी वृत्ती धरिति नर जे मुक्त होती क्षणांत ॥ ५५ ॥

असत्कृतं असें तुला ह्यणितलें असें अर्जुनें (पृ.)
 वधूनि तव रूप जो चकितं होउनी तें जुनें ।
 स्मरे संवगडचापरी तुजशिं आपुलें वर्तन
 त्वदीय शिशुपाल तें करि अतोच निर्भर्त्सन ॥ ५६ ॥

अपमानचि हा तुझा हरी (वि.)
 जन तूते गणती नरापरी ।
 परमेश्वररूप गूढ तें
 नच जाणो शक्तीचि मूढ ते ॥ ५७ ॥

सत्राजित अपमाना करि तव घेवोनि तूजवरि आळ । (आ.)
 सत्काराते करिही घालुनि तुज कन्यकाकरीं माळ ॥ ५८ ॥

साधु तूं सकल कार्य नीतिनें (रथो.)
 साधिशी सहज आत्मशक्तिनें ।
 युद्धिं भारति तुझी रथोद्धर्ता
 धूलिकाच हरि शत्रुजीविता ॥ ५९ ॥

जन्हु तूं प्रलयिं सर्व लयासी (स्वा.)
 नेशि; देशि निजभक्तजनासी ।
 मोक्ष; टाकिसि अभक्त खलांसी
 या भवांबुधिस तुंच खलासी ॥ ६० ॥

१ गोकुळांत. २ हरिणासारखे डोळे ज्यांचे अशा (स्त्रिया). ३ ज्याचा अप-
 मान केला आहे असा. ४ रथवेगानें उधळलेली.

नारायण नाम शुची तुला (उपस्थि.)

नारा ह्यणतात मुनी जला ।
सर्गीं प्रलयीं जलिं राहसी
व्याप्ती तव भूतगणीं तसी ॥ ६१ ॥

नर तुज ह्यणती नर ते; विभूति नर तो तुझी मला स्मरतो। (आ.)
नेशी चराचरांते, भूतगणां जेवि हर हतस्मरं तो॥ ६२ ॥

असंख्येय तू सांगतां ये न रूप (भु. प्र.)

असंख्या विभूती तुझ्या विश्वरूप ।
जशी तत्त्वसंख्या गणी सांख्यवेत्ता
गणाया शकेना तुला तत्त्ववेत्ता ॥ ६३ ॥

अप्रमेयात्मा म्हणुनि तुला संत (दिं.)

देति नामाते; अससि तू अनंत ।
माप नोहे वा तुझ्या शरीराते
कठिण चिंताया तव स्वरूपाते ॥ ६४ ॥

विशिष्ट नामा तुज शिष्ट देती (उप.)

आहेस तू श्रेष्ठचि सर्व भूतीं ।
विचित्रची वा तव सर्व लीला
नसे कुठें पाड तुझ्या कृतीला ॥ ६५ ॥

शिष्टकृत प्रभो नाम हें तुला (का.)

योजिती कवी शास्त्रहेतुला ।
वागसी स्वयें बोलसी जसें
द्वयर्थ नाम हें यापरी असे ॥ ६६ ॥

शुचि पुन्हां वदती तुजला यती (दु. वि.)

वधुनि ती तव सुंदर आकृती ।
रुचिर मूर्ति तुझी तशिही कृती
रुचिरही मति, तूच आह्वा गती ॥ ६७ ॥

सिद्धार्थ ऐसैं तुज देति नाम (इं.)

आहेस तूं नित्यचि आसकाम ।
न स्पर्शही तो करि तूज काम ।
तूं वा सुखाचें अविनाशि धाम ॥ ६८ ॥

सिद्धसंकल्प तूं ईश्वरा शर्मदों (स.)

आणिशी जें मनीं सिद्ध होई सदा ।
कल्याणा वा तुझी सृष्टिरूपा धरी
सांगते यापरि ती तुझी वैखरी ॥ ६९ ॥

सिद्धिद तूंची अससी तुजविण जगिं या कशांत नच सिद्धी । (आ.)
भक्तां प्रसाद करिशी तारि सुलभ तया समस्तही सिद्धी ॥ ७० ॥

सिद्धिसाधन तुला ह्मणती हरे (यू.)

सिद्धिरूप तव साधन तें खरें ।
अन्य साधन वरी तुझिया वरें
सिद्धिते; जन भवाब्धि सुखें तरे ॥ ७१ ॥

वृषाही असैं भक्त तो तूज कीर्ती (भु.)

तुझा होय जन्माह तो पुण्यकीर्ती ।
तिथी अष्टमी, देवकी जन्म देती
अजा; दोघि त्या धन्य यालागि होती ॥ ७२ ॥

वृषशब्द धर्मवाची, अहि शब्दहि सूर्यवाचि तो साचा (आ.)
धर्मरवि तूं उगवतां घालविशी अंधकार लोकांचा ॥ ७३ ॥

अज्ञानतिमिररजनी नाशिसि तूं उगवतांचि धर्मार्क
वेदाब्धिजलें निर्मुनि गीतांबुद वर्षिशीहि धर्मार्क ॥ ७४ ॥

वृषभ, वर्षिंशि तूं जनकामना (द्रु. वि.)

हरुनि तापहि तोषविशी मना ।
भवदवानलदग्ध जनाप्रती
अमृतवृष्टिद तूं घन सद्गती ॥ ७५ ॥

१ पूर्ण ज्ञान्या आहेत इच्छा ज्याच्या. २ मदन. ३ स्थान. ४ मंगलदायक.
५ वाणी. ६ जन्मदिवस. ७ ज्याला जन्म नाही त्याला.

विष्णु तुला वदति तूं सकला जगाते (व. ति.)
 देवोनि आक्रामिशी तीनचि पावलांते ।
 एक्या पदें करिशि संवृत भूमिलोका
 पाताळ लोक दुसऱ्या तिसऱ्याहि नाका ७६ ॥

वृषपर्वा तुज ह्यणती, तुज मिळण्या धर्म हाच सोपानें (आ.)
 धर्म तारि तोचि, पार्था उपदेशिसि जो; तदन्य सोपा न ॥७७॥

वृषोदरचि तूं, तुला वृषचि होय पुष्टिप्रद (पृ.)
 नसे यजनपूजनाविण तुला दुजें अन्न गा ।
 तुला यजुनि तोषवी जन, त्यासि तूं अन्नद
 रवी पिउनिया जला फिरुनि तेंचि देई जगा ॥ ७८ ॥

वर्धन नाम यथार्थचि, अल्पहि तूं भक्तदत्त वाढविशी (आ.)
 हृदयीं अल्पहि देतां स्थल तुज साम्राज्य तूं त्या देशी ॥७९॥

वधमान अससी भवरूपें (स्वां.)
 वाढण्या धरिशि तूं बहुरूपें ।
 एकची अमुनि तूं बहु होशी
 नाम हें ह्यणुनि सार्थक घेशी ॥ ८० ॥

विविक्त तूं वा अससी अलिप्त (उपे.)
 अनेकरूपीं वससीच गुप्त ।
 तुझ्या कृतीला नच कांहि हेतू
 ह्यणोनि घेशी अभिधान हें तूं ॥ ८१ ॥

श्रुतिसागर तूंचि वा सुधी (वियो.)
 श्रुतिरत्नाप्रति तूं महोदधी ।
 श्रुति तूजकडेच वाहती
 सरिता जेंचि महोदधीप्रती ॥ ८२ ॥

सुभुज तुझे अरिदमना । ललित अती सुखद मना ॥ (त्व. ग.)
 वधुनि जया अरि पळती । त्यजुनि रणा त्वरितगती ॥८३॥

दुर्धर तूं वा भक्तजनांते

ध्यान तुझें दुःसाध्य मनाते ।

नंद यशोदा कष्टिति भारी

आवरण्या तूंते व्रज-नारी ॥ ८४ ॥

(रु.)

वाग्मी तूं सकल जना प्रहर्षिणी ती

त्वद्वाणी, मितहितताहि भाषणीं ती ।

वेदांते वदांसि ह्यणूनिही वदान्या

संज्ञा ही दिधलि न योग्य ती त्वदन्या ॥ ८५ ॥

(प्र.)

महेंद्र तूं; इंद्र जसा सुरांचा

पतीच तूं सेंद्रसुरासुरांचा ।

त्वदीय ऐश्वर्य अपार मोठें

न ठाव इंद्रा प्रलयांत कोठें ॥ ८६ ॥

(उप.)

वसुद तूं ह्यणुनीच सुदामया

पुरवराप्रति देशि हिरण्मया ।

वसुहि तूं सकलात्मक वा खरा

वसुहुनी प्रिय भक्तवरा हरा ॥ ८७ ॥

(दु. वि.)

नैकरूप अससी नरैमित्र

विश्व हेंचि तव चित्र विचित्र ।

भक्त कल्पिति तुला बहुधा ते

तूं अरूपाचि खरा विवुंथांते ॥ ८८ ॥

(स्वा.)

कोणी तुला वर्णिति ब्रह्मनामें

निर्वाणशब्दें कुणि कर्मनामें ।

सर्वेश्वराते वदती प्रधान

देती तसेंची इतराभिधान ॥ ८९ ॥

(इं. व.)

कोणी तुझा वर्णिति वर्ण लाल

गोरा, तसा पीतहि मेघनील ।

कोणी गळां घालिति पुष्पमाला
रुद्राक्ष मुक्तामणि रुढमाला ॥ ९० ॥

कोणी तुझे वर्णिति हात चार
तोंडें सहा, तीन, पदें हजार ।
कोणी तुला वाहन नंदि देती
हंसाखुसिंहावरि बैसवीती ॥ ९१ ॥

कोणी तुला लाविति सोंड लांब
रुद्राक्षभस्में करितीच सांब ।
जगत्पित्याते वदतीहि देवी
कैपींद्ररूपीं कुणि तूज सेवी ॥ ९२ ॥

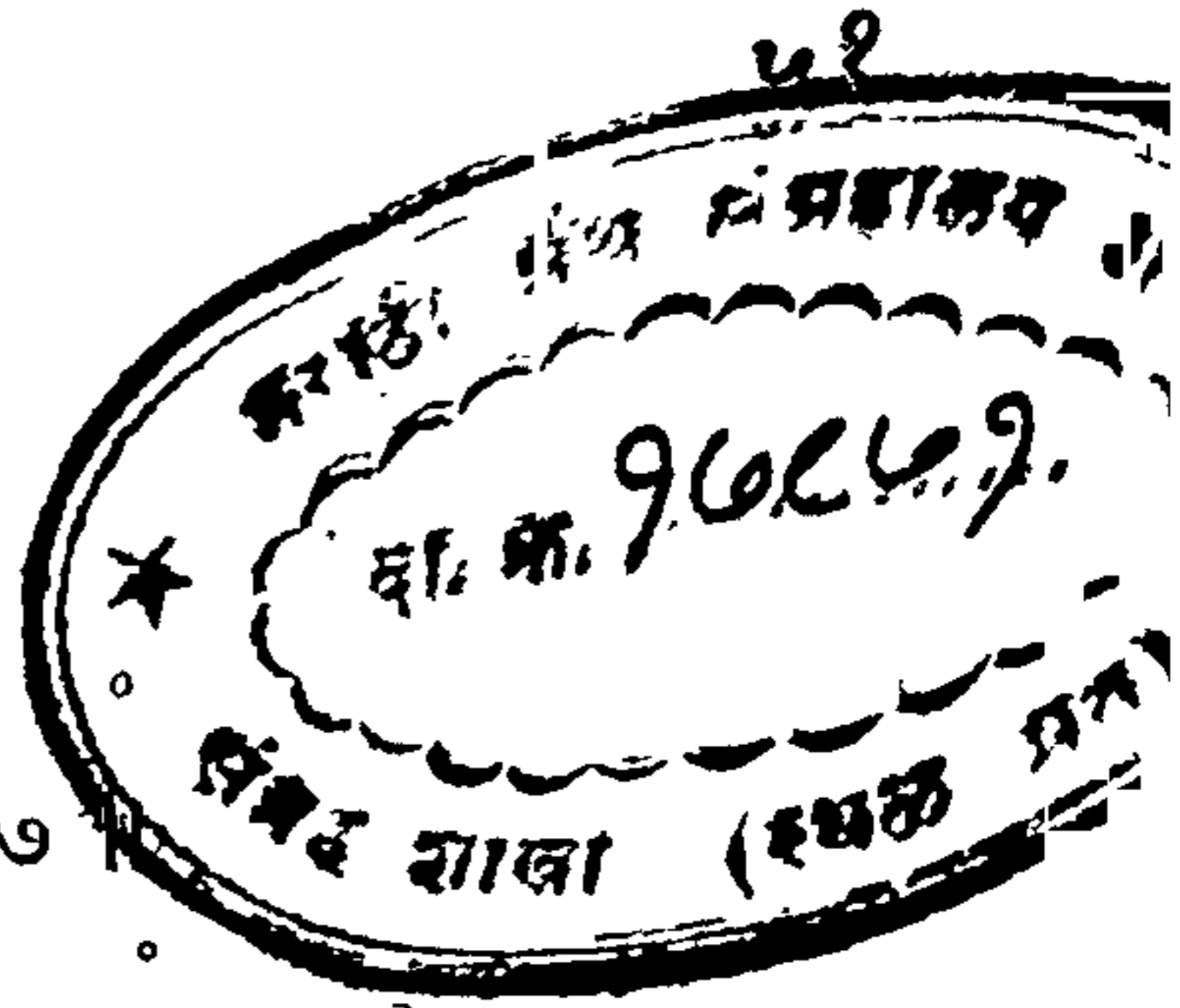
(उप.)

कोणी तुला नेसवि पीतवासा
नीलांबरा रक्तहिं कृत्तिवासा ।
दिगंबरा, श्वेत कषाय वासा
चिदात्मकातेहि जगन्निवासा ॥ ९३ ॥

कोणी तुला वाहति विल्वपत्रा
दूर्वा, शमीही, तुळसी पवित्रा ।
कोणी तुला चर्चिति चंदनानें
सुकुंकुमें, भस्मविलेपनानें ॥ ९४ ॥

चिताविभूतीगिरिसिंदुरानें
हारिद्रचूर्णेहि सुकज्जलानें ।
कोणी तुला अर्चिति विष्णुसूक्तें
श्रीसूक्तरुद्रेंहि, अथर्वसूक्तें ॥ ९५ ॥

कोणी तुला अर्पिति मोदकांते
कोणी बड्यातेहि गुडोदकाते ।
अर्पूष तैसाचि शिराहि शुद्ध
मांसासवांतेहि कुणी अशुद्ध ॥ ९६ ॥

कोणी तुला पर्वतकाननांत
तरुंत, तीर्थीं, पितृकार्णनांत ।
वैकुंठिं, कैलासिं, हृदीं, नभांत
सूर्याग्निमाजीं, गृहिं पाहतात ॥ ९७ ॥

रुची जनाची जसि ती विचित्र
तैसें तुझें ते करितीच चित्र ।
तूची फला अर्पिंशि भक्तमात्रा
सेवोत ते, शंभु, गणेश, मित्रा ॥ ९८ ॥

(भु. प्र)

वृहद्रूप वानूं कसें वामना तें
नसे कल्पना आमुच्या ती मनाते ।

- तुझ्या रोमरंध्रांत ब्रह्मांडमाला .
किती खेळती अंत नाहीच त्याला ॥ ९९ ॥

शिपिविष्ट ह्मणति तूते, शिपि यज्ञपशू तयांत तूं वससी (आ.)
शिपिनाम रश्मिंतेही, सूर्यादिकरश्मिरूप तूं अससी ॥ १०० ॥

प्रकाशनचि तूं जगा अससि सर्व तेजोमया पृ.
रवी शशि तुझ्यामुळें करिति दीप्त विश्वासि या ।
प्रकाशित करोनिया सहज विश्वरूपाकृती
तुवां समयिं त्या कसा प्लवर्गकेतु केला कृती ॥ १०१ ॥

ओजस्तेजोद्युतिधर तुला कीर्तिती पुण्यकीर्ती (मंदा.)
• ओजःशब्दें अतुलबलता, तेज तें शौर्य कीर्ती ।
औज्वल्याते द्युति ह्मणति, ती ज्ञानवाचीहि आहे
अन्वर्था वा ह्मणुनि दिसते दीर्घ संज्ञा तुला हे ॥ १०२ ॥

प्रकाशात्मा तूते सुकवि वदती ज्ञानतनुला (शिख.)
मुनिप्राणायामें बघति हरि तेजोमय तुला ।
अमूर्तीही तूं वा प्रकट अससी भक्तहृदया
तसे ज्ञानी तूते बघति जगिं सर्वत्र सदया ॥ १०३ ॥

प्रतापन श्रीपति नाम तूते । (उप.)

कल्पांतिं तूं तापवुनी जगाते ।
विद्राविशी हेम जसें मुशीत
तूं सूर्यरूपे हरिशीहि शीत ॥ १०४ ॥

ऋद्ध नामही तूजला कुणी (का.)

देति, पूर्ण तूं नित्य षड्गुणी ।
ज्ञानशक्तिवीर्यादियुक्तही
कीर्तिमूर्ति तूं, धर्म विग्रही ॥ १०५ ॥

स्पष्टाक्षर प्रणवनाम असे प्रसिद्ध (व. ति.)

ओंकार हें मधुर नाम तुझे विशुद्ध ।
एकाग्रता करुनिया मुनिमानसाची
जें निर्गुण प्रकटवी तव मूर्ति साची ॥ १०६ ॥

मंत्र तूजला वेदमूर्तिते (का.)

नाम देति वा ज्ञानहेतुते ।
मनन जो तुझे नित्य चालवी
त्वाण त्यास तूं या भवार्णवीं ॥ १०७ ॥

चंद्राशु तूं केवल रामचंद्रा (इं. व.)

छे ! छे ! न येई तव साम्य चंद्रा ।
संसारदावानलदग्ध जीवा
तो तूजसा देइल काय जीवा ॥ १०८ ॥

भास्करद्युति असें तुज नाम (स्वा.)

भास्करद्युतिपरी तव धाम ।
भास्करद्युतिस तूचि निदान
तूच वा सकलदीप्तिनिधान ॥ १०९ ॥

अमृतांशूद्भव तूते वदती तूं कीं निदान चंद्राचें । (आ.)

अंश मनाचा तव तो, हेतु त्या वा मथन समुद्राचें ॥ ११० ॥

बीज जसें तरु तैसा, लौकिक ह्यण ही खरीच कीं वापा
साक्षात्तव अंशचि जो शाशि तो मग कां न हारि संतापा ॥ १११ ॥

भानु हें तुजसि वा अभिधान (स्वा.)

तूच कीं भुवनभासनिदान ।

दीप्तिनें प्रकट विश्व तुझ्या हें

दीप्तिनें तव तया नर पाहे ॥ ११२ ॥

शशविंदू तुज वदती, औषधि पोषीशि सोमरूपानें (आ.)

भक्त चकोर, शशी तूं दृष्टचि ते तव पदाब्ज-मधुपानें ॥ ११३ ॥

सुरेश्वरचि तूं महेश्वर-गुरू (ज. ग.)

सुरांत वरें तूं तयां सुरतरूँ ।

सुरेंद्र तव तो विभूतिच खरी

सदा करिशि त्या सहाय्य समरीं ॥ ११४ ॥

औषध भवरोगातें अससी तूं वा स्वभक्तभयभंगा । (आ.)

अज्ञानतिमिरभानू किंवा तूं सिंह मोह-मौतंगा ॥ ११५ ॥

जगतःसेतू तूते वदती, तूं कीं भवार्णवा सेतू

धर्मस्थापन करुनी होशी लोकांसि मोक्षपदहेतू ॥ ११६ ॥

सत्यधर्मपराक्रम प्रभो हें (स. ध.)

नाम देउनि भक्त तूज वाहे ।

ज्ञान वीर्यहि शक्ति तेज धर्म

अक्षयी तव ईश सर्व धर्म ॥ ११७ ॥

भूतभव्यभवन्नाथ वदती तूज पंडित (अनु.)

ऐश्वर्य तव तें राहे कालत्रयिं अखंडित ॥ ११८ ॥

पवन नाम तुझेचि मनोजव (दु. वि.)

पवन वाहतसेहि बलें तव ।

तव विभूतिहि तो ह्यणुनी तुला

कथिति ही अभिधा गति-हेतुला

॥ ११९ ॥

१ जग प्रकाशित होण्यास मूळकारण, २ शंकराचा गुरू, ३ श्रेष्ठ कल्पतरु, ५ धमररूप हत्तीला.

पावन करिशी जन हे हरुनी त्यांच्या अपार पापांते । (आ.)

शरण जयीं तुज येती, स्मृतिमात्रें हरिसि भक्ततापाते ॥ १२० ॥

अनल तूं, न पुरे स्तुति ती तुला (द्रु. वि.)

करिति जी जन मंगलहेतुला ।

हणुनि सेविसि आजवरी तिला

अनल इंधन तेंवि, न तृप्तिला ॥ १२१ ॥

अनल, जाळिसि तूं दुरितेंधना

अमृतरूपहि देशि निजा धना ।

अनल होय विभूति तुझी खरी

हवन देवगणांप्रति जी हरी ॥ १२२ ॥

कामहा तुला नाम शोभतें । भृत्यता तुझी ज्यास लाभते ॥ (का.)

सोडितिच ते वासनामदा । पावुनी तुला सर्वकामदा ॥ १२३ ॥

कामकृत् तरी तूंच माधवा । भक्त मागती देशि तेधवां ॥

काम जो पुरा जाळिला हरें । जन्म त्या तुवां दीधला हरे ॥ १२४ ॥

पादपद्म जे सेविती तुजें । नावेड त्या कांहिही दुजें ॥

वाढवीशि तूं भक्ति ती सदा । स्त्रीसुताहि ते, सोडिती सर्दा ॥ १२५ ॥

कांत तूं किती शांत सुंदरा । भूलली तुला फार इंदिरा ॥

पूर्वरूप तें पावण्या स्मरें । आश्रिलें तुला हेंचि वा खरें ॥ १२६ ॥

काम नामही घेशि तूं हरी । कामना तुझी भक्त तो करी ॥

चार अर्थही साधण्यास तो । प्रेम ठेवुनी तूज सेवितो ॥ १२७ ॥

कामप्रद अससी तूं, पुरविशि भक्ता समस्त कामाते । (आ.)

मोक्षप्रदही तैसा ज्ञान्यांते वा निरस्तकामांते ॥ १२८ ॥

प्रभु तूं प्रभवसि बहुधां मायाधृत विविध दिव्य रूपानें ।

हीच तुझी प्रभुता कीं, वागुनि भविं राहसी स्वरूपानें ॥ १२९ ॥

१ पापरूपी इंधन किंवा जळण जें त्याला. २ स्वकीय भक्तांना. ३ दास्य-
(सेवा) ४ मदनानें ५ मायेनें धारण केलेल्या. ६ संसारांत. ७ आत्म
स्वरूपी. ८ घराप्रत. ९ अग्नि.

युगादिकृत तूं करिसी युगाचा
 आरंभ; मन्वंतरहेतु साचा ।
 आहेस; तूं चालविशीहि चक्रा
 कालात्मका या, धृतशंखचक्रा ॥ १३० ॥

(उप.)

तृतीय शतक समाप्त.

शतक ४ थें.

घडे नाश कल्पांतिं जेव्हां जगाचा
 तया तूं पुन्हां जन्म देशीच साचा ।
 यथापूर्व ही सृष्टि घेई स्वरूपा
 युगावर्त संज्ञाहि तूं विश्वरूपा ॥ १ ॥

(भु. प्र.)

नैकमाय अससी यदुराया
 दाविशी विविध या जगिं माया ।
 लागला नच कुणा तव थांग
 वर्णुनी तुज शिणे श्रुति सांग ॥ २ ॥

(स्वा.)

महाशन श्रीपति तूज नाम
 कल्पांतिं तूं भक्षिसि हें त्रिधाम ।
 अदृश्य तूं वा सकलेंद्रियांते
 अग्राह्य बुद्धीसहि तूं मनाते ॥ ३ ॥

(उप.)

व्यक्तरूपही नाम तूजगा
 सृष्टिरूपिं तूं दृश्य या जगा ।

(का.)

योगियास तूं व्यक्तची सदा
ज्ञानरूप तूं भक्तकामदा ॥ ४ ॥

सहस्रजित् तूं रणरंगधीरा (उप.)
सहस्र तूं जिंकिशि युद्धि वीरां ।

अनंतजित् तूज असंहि नाम
भक्तार्थ तूं जिंकिशि मोक्षधाम ।
अनंत तूं जिंकिशि युद्धकाम ॥ ५ ॥

इष्ट तूं सकललोकनंदना (स्वा.
सर्वभूतकृतपादवंदना ।
प्रेमपात्र अति तूं स्वजनाते
तो तुझ्या करि सदा भजनाते ॥ ६ ॥

विशिष्ट तूवा अससी जगांत (उप.)
होई सदा नष्टचि दृश्यजात ।
आत्मा जरी वा तव अंश खास
स्वामी तया तूं तव तोहि दास ॥ ७ ॥
अविशिष्टहि तूं अससी, स्वरूप तव तें समान सर्वत्र (आ.)
सम तूं सर्वाभूतीं नोहे तूते अमित्र वा मित्र ॥ ८ ॥
देती ' विशेष ' संज्ञा पंडित भूम्यादि पंचभूतांते
वर्णाया रूपादिक तत्सम नसती विशेषणें तूते ॥ ९ ॥

शिष्टेष्ट तूं वा म्हणुनीच देवा (उप.)
तुझी महात्मे करितीच सेवा ।
तुझ्यावरी प्रेम अती तयांचें
तयांवरी प्रेम तुझेहि साचें ॥ १० ॥

शिखंडी किती शोभसी गोपवेषीं (भु. प्र.)
पिसें बहिंचीं वाहसी जें स्वशीर्षीं ।
जसा मेघ तो शोभतो इंद्रचापें
महामेघ तूं तस लोकां त्रितापें ॥ ११ ॥

नहुष तुज असे हें नाम वा मोहहेतू (मालिनी.)
करिशि सतत मायाबद्ध कीं लोक हे तूं ।

वृषहि अससि तूं जो वर्षिशी सर्व कामा
निजजनमनिच्या वा सर्वदा पुर्णकामा ॥ १२ ॥

क्रोधहा पावशी नाम वापा हरी (स्र.)
रम्य मूर्ती तुझी भक्तकोपा हरी ।

काश्यपप्रार्थनां जेंवि ती संहरी
क्रोध तूझाहि जो क्षत्रिया संहरी ॥ १३ ॥

क्रोधकृत् तूं तरी नारसिंहा किती
भार्गवा त्वत्कुठारीपुढें वाकिती ।
कोटि कोटी महाक्षत्रवीराग्रणी
यच्छिरीं रुद्रसी युद्धभू स्रग्विणी ॥ १४ ॥

कर्ता तूं जो रणि उडविशी त्या सहस्रार्जुनाचे. (मंदाक्रांता.)
बाहू ज्यांहीं क्षुधित रणभू हर्ष पावोनि नाचे ।
कर्ता तूं वा, भुवनगण हें कर्म तूजेंचि साचें
ऐसा वाटे द्विविध तव या अर्थ नामांत सांचे ॥ १५ ॥

विश्ववाहु तुजला श्रुति बाहे (स्वा.)
कर्तृता बघुनिया तव वा हे ।
सर्व ठायिं असती तव बाहू
वीर्य कोणि न शके तव साहू ॥ १६ ॥

महीधर तरी खरा अससि तूच विश्वंभरा (पृथ्वी.)
नियंत्रित कसा अही करु शकेल विश्वंभरा ।
रवी करि तशी असें ह्यणति ते जरी पंडित
तदंतरिं तुझी तनू वसतसे प्रभामंडित ॥ १७ ॥

अच्युत च्युति कधीं नसे तुला (रथो.)
शाश्वता, सकलविश्वहेतुला ।

१ अज्ञान उत्पन्न करणारा. २ हे परशुरामा ! ३ ज्याच्या मुंडक्यांनीं.

४ शंकराप्रमाणें. ५ रणभूमि. ६ माला धारण करणारी. ७ पृथ्वी.

अव्यया, सकलशक्तिचालका
अद्वया, सकलभीतिहारका ॥ १८ ॥

जे तुज अनन्यभक्ती पावति जन त्या कधीं नसे भ्रंश (आ.)
तुजपासुनि ह्यणुनि तुला अच्युत संज्ञा; तुझाचि ते अंश ॥ १९ ॥

प्रथितचि तूं वा या तिहिं लोकीं (अन.)
गुण तव वेदीं गातिहि लोकीं ।
वरुण, रवी वन्ही, वसु, मित्र
वदति तुला या नामिं विचित्र ॥ २० ॥

प्राणाचि तूं या सर्व जगा (मणि.)
तूंच तयाचा चालकं गा ।
प्राणद तूं त्या देवगणा
मथनकालीं श्रीरज्जणा ॥ २१ ॥

वासवानुज असें तुला हरी (रथो.)
देति नाम जयिं कश्यपोदरीं ।
वेशि जन्म धृतवामनौकृती
वासवा कारीशि वामना कृती ॥ २२ ॥

अपांनिधि असें तुला ह्यणति वा द्यासागरा. (पृथ्वी.)
विभूति वदसी हरी निजमुखें तया सागरा ।
जला प्रलयिं सर्गिही अससि तूंच आधार गा
समुद्रमथनीं जसा कमठरूपिं त्या वा नैगा ॥ २३ ॥

अधिष्ठान, तूं या जगाचें निधान (भु.)
नसे हेतु त्याते अशब्द प्रधान ।
असे सृष्टि ही तूजठारींच गोप
नभीं वायुसी; स्वर्ण तूं तीहि गोप ॥ २४ ॥

अप्रमत्त अससी निजकर्मी (स्वा.)
देशि त्यास फल जे जन कर्मी ।

१ कूर्मरूपानें. २ पर्वताला (मंदर). ३ इंद्राला. ४ कृतार्थ. ५ ठेंगणी
भारुती धारण केलेला.

सावधान करिशी श्रवणाते
भक्त गाति तव जें स्तवनाते ॥ २५ ॥

सावधान फिरशी वनिं रामा
सांडिशीहि सुजनावनिं रामा ।
ब्रीद हेंच तव वा अभिरामा
रावणादि खल नेशि विरामा ॥ २६ ॥

प्रतिष्ठित असें तुला ह्मणति वा निरालंबना (पृ.)
स्ववीर्यचि धरी तुला अढळ तूं सदालंबना ।
प्रतिष्ठित असे तुझ्यावरिच ही त्रिलोकी तरी
तुझाच महिमा असे श्रुतितही पुराणांतरीं ॥ २७ ॥

स्कंद सुरांचा सैन्यपती । अंश तुझा तो विश्वपती ॥ (मणि.)
शक्ति तुझी रक्षोगण ती । शोषि तया नाहीं गणती ॥ २८ ॥

स्कंदधर अससि तूं कीं धर्मपथ स्कंद त्यास आधार (आ.)
अनिलांतेही तैसा, काठिलि श्रुतिधेनुची तुंवा धार ॥ २९ ॥

धुर्य तूं त्रयजगध्दुरंधरा (रथो.)
विश्वभार धरिशी गदाधरा ।
शेष तो शिरिं जसा धरी धरा
श्रीकरांबुजगृहीतकंधरा ॥ ३० ॥

वरद ! अर्पिंशि भक्तवरा वरा (दु. वि.)
वरद त्वत्सम नाहिं रमावरा ।
तव समान सुता सुतपा पुरा
वरि; तयाहि वरा करिशी पुरा ॥ ३१ ॥
सुतपा वर साधण्या जनी
वसुदेवाकृति घेइ या जनीं ।
स्वसमात्मज द्यावया तया
अवतारा धरिशी जगांत या ॥ ३२ ॥

१ स्त्री. २ या शब्दांत श्लेष आहे; पहिला अर्थ वायूला व दुसरा अर्थ इला ह्मणजे निद्रा ती नाही ज्यांना अशा योग्यांना.

वायुवाहन ! बलें तव वाहे

(स्वा.)

वायु; तो गरुडही तुज वाहे ।

वायुसा चपल जो बहु आहे

वायु नामं ह्यणुनी खंग लाहे ॥ ३३ ॥

वासुदेव वसुदेवकुमार

देवकीतयन जो सुकुमार ।

आठवा, हरि महीगत भार

आठवा तवहि जो अवतार ॥ ३४ ॥

बृहद्भानु तूं सर्वतेजोनिधानं ।

(भु.)

त्वदैकांशु तो विश्वतेजोनिदान ।

सहस्रावधी भानु त्यांतून येती

स्फुलिंगा जशा अग्निपासूनि जाती ॥ ३५ ॥

आदिदेव ह्यणुनी तुज नाम

(स्वा.)

आदिहेतु सकलद्युतिधाम ।

खेळसी, मुदित तूं जयशाली

सार्थ नाम तुज हें वनमाळी ॥ ३६ ॥

पुरंदर, मयासुरत्रिपुर तूं स्वयें जाळिशी

(पृ.)

शरीं शिरुनि शंभुच्या; वृषवंपू रथा पाळिशी ।

तसें पिउनि टाकिशी अमृत दैत्यमृत्युंजय

सहाय तव घेउनी त्रिपुर जिंकि मृत्युंजर्य ॥ ३७ ॥

अशोक करिशी अशापरि समस्त देवादिकां

स्वभक्तवृजिना त्वरें हारीशि आधिदैवादिका ।

अशोक अससी स्वयें मुदित-मानसा माधवा

मला तव घडो सदा मनन, जेंवि कार्याधवा ॥ ३८ ॥

तारण तुजला ह्यणती, कारण तूं हा भवाब्धितरण्यास । (आ.)

तारहि यास्तव वदती, भजती तुज सर्व दुःख हरण्यास ॥ ३९ ॥

१ पक्षी. २ टिणग्या. ३ बैलाचें रूप धारण केलें आहे ज्यानें अज्ञा.
दैत्यांना अमर करणारें. ५ मल्हादाला. ६ शंकर.

शूरत्व मूर्तिमंतचि दावियलें विविध जन्म घेवोनी ।
 कनककशिपु, अर्जुनही, रावण शिशुपाल, कंस मारोनी ॥४०॥
 शौरी शूरकुलमणी, वसुदेवसुता तुला असों नमन ।
 न मनन तव जे करिती, तृणसम नर ते तया असोन मन ॥४१॥
 जनेश्वरचि तूं जरी विजनिं दंडकीं हिंडसी । (पृ.)
 जनां शरष्य एकला; अनय जो तया दंडिसी ।
 वनीं, न्गारिं वा खरा नृपति तूं अह्मां राघवा
 तपोधन तुला असें वदुनि वंदिती तेधवा ॥ ४२ ॥

अनुकूलचि तूं जरी जनां (वियो.)
 सकलांते अससी जनार्दना ।
 नच विस्मय त्यांत भासतो
 सकलात्मन्, तव जीव भासै तो ॥ ४३ ॥
 अनुकूल ब्रजांगनांस तूं
 सकलां भाससि, जेविं भास्वतू ।
 दिसतो सकलां समोरची
 वेंन तूं त्या जणु मत्त मोरची ॥ ४४ ॥
 अनुकूल तुला करी हरी
 पदपद्मा तव भक्त जो धरी ।
 प्रणयौत्मक रज्जुनें तुला
 करितो बद्धचि मोक्षहेतुला ॥ ४५ ॥

शतावर्त तूं घेशि जन्मां अनेकां (भु.)
 खला मारण्या तारण्या साधुलोकां ।
 जगीं वर्तती लोक जेव्हां अधर्मीं
 कराया प्रतिष्ठा तयाची स्वधर्मीं ॥ ४६ ॥

पद्मी तुझ्या हस्तिं असे सुपद्म (इं. व.)
 लीलार्थ लक्ष्मीद्युतिकांति-सद्म ।

१ छाया किंवा प्रतिबिंब. २ गोकुळांतील स्त्रियांना. ३ सूर्य. ४ मेघ.

भक्तिरूप. ६ शोभा, तेज इत्यादिकांचें स्थान.

त्रैलोक्यपद्मा धरिशीहि हस्तीं
शुंडाग्रिं जैसा नलिनीसै हस्ती ॥ ४७ ॥

पद्मनिभेक्षण तूंतै जरि ह्यणती सुकवि दिव्यनयनाते (आ.)
उपमा खद्योताची घावी कां न तरि लोकेनयनाते ॥ ४८ ॥

पद्मनाभः तव नाभित राहे (स्वा.)
विश्वपद्म, ह्यणुनी तुजला हें ।
नाम देउभि पुनः कवि बाहे
अर्थ हाचि तिसरा दिसताहे ॥ ४९ ॥

अरविंदाक्ष प्रभु तव नेत्रा (अर.)
वधुनी लाजे कमल पवित्रा ।
भवतप्ताते सदय कटाक्षें
निववीशी तूं वधुनि निजाक्षें ॥ ५० ॥

पद्मगर्भ अभिधां तव खासी (स्वा.)
तूं सदा मुनिहृदंबुजवासी ।
विश्वपद्म तव गभाचि तात
न्यस्त जो प्रकृतिच्या उदरांत ॥ ५१ ॥

शरीरभृत् तूं रणरंगधीरा (उपें. व.)
युगीं युगीं तूं धरिशी शरीरा ।
करावया सज्जनपालनाते
हरावयाही अवनीभराते ॥ ५२ ॥

शरीरही पोषिशि तूंच बापा (उप.)
धेवोनि अन्नादिमय स्वरूपा ।
तूं अन्न, तूं प्राणहि, तूंच वारी
तूं जाठराग्नी रसरक्तकारी ॥ ५३ ॥

महाद्धिं तूं हे मधुकैटभारी
ऐश्वर्य तें वा तव थोर भारी ।

१ सोडेंच्या टोंकावर. २ कमलाच्या वेलीत. ३ काजव्याची. ४ सूर्याला.
५ वेवलेला. ६ पाणी.

जगीं अती श्रेष्ठ तुझ्या विभूती
ह्मणूनि संज्ञा तुजला प्रभू ती ॥ ५४ ॥

ऋद्ध तूज वदती कवि वृद्ध (स्वा.)
विश्वरूपिं अससी अति वृद्ध ।
तूं समृद्ध परिपूर्णहि पुष्ट
ऋद्ध ते करिति जे तुज तुष्ट ॥ ५५ ॥

वृद्धात्मा अससी तूं, जरि जगिं घेशी नवा नवा देह (आ.)
होशी वामन तूंची, रामहि तूं, कृष्ण तूं न संदेह ॥ ५६ ॥
प्रपितामह जगत आ, तरि गोकुलिं घेशि सोंग बालाचें
क्रीडा गोपीसंगें कामहि करिशीच धेनुपालाचें ॥ ५७ ॥

महाक्ष तूं बा वसुदेव-पुत्रा (उप.)
प्रफुल्ल-राजीव-विशाल-नेत्रा
मोठा तुझा तो रथ पार्थ-मित्रा
सर्वेद्रियेही पैटु चारुगात्रा ॥ ५८ ॥

गरुडध्वज अससी तूं शोभे ध्वजिं तव गरुड खगैराज । (आ.)
तव मित्राच्या जैसा वीरमणी रामदूत कपिराज ॥ ५९ ॥

अतुल अससि तूं बा कोण तूतें समान (मा.)
निरुपम तव शक्ती तूंचि विश्वा निदान ।
निरतिशय तुझी ती कांति सौंदर्यधाम
अमितचि तव वीर्य ज्ञान चातुर्य राम ॥ ६० ॥

खलजना करिशी खरशासना (दु. वि.)
अनुसरे नच जो अनुशासना ।
विलसतेहि शरीरिं तुझी कला
शरभ नाम ह्मणूनि दिलें तुला ॥ ६१ ॥

शरभरूप धरूनि सुदारुण
करुनिया फलपर्णविदारण ।

अतिच होशि जना भयकारण
करिशि तूंचि तयासि निवारण ॥ ६२ ॥

रक्तवर्ण करिशी तरु सारे
पाडिशीहि झुडपें तनुभोरें
शोभती सकल जेंवि अशोक
लोकमात्र करिती बहु शोक ॥ ६३ ॥

प्रिय खचित तुला वा पत्रपुष्पादि भारी (भा.)
जनिं तुज न मिळे तें भक्तिलोपें सुरारी ।
म्हणुनि मज गमे जी वाढली त्वब्दुभुक्षा
करिशि शरभरूपें तृप्त भक्षूनि वृक्षा ॥ ६४ ॥

प्रमाद वडतां जना करिति दंड जें सज्जन (पृ.)
असे खचितची असज्जनहितार्थ तें वर्तन ।
विनाश करण्या तुझी मग प्रवृत्ति कैसी हरे
अशा समयिं संभवे करिशिही अरीचें वरें ॥ ६५ ॥

भीम तूं, तव भयें रवि चाले (स्वा.)
इंद्र वर्षि, पवर्मानहि हाले ।
उष्णता अनल दे यम धांवे
भक्तवर्गभवभी भय पावे ॥ ६६ ॥

समयज्ञचि जाणसि तूं सकला (तो.)
नियमां भुवनांतिल या अखिला ।
जगदुद्भव रक्षण भक्षण हीं
नियमें करिशी, न चुके क्षणही ॥ ६७ ॥

समदृष्टि सर्व भूतीं, अर्चन हें तव तया न सम यज्ञ (आ.)
तुजला प्रियतम हाची, देती, अभिधा ह्मणूनि समयज्ञ ॥ ६८ ॥

तूं देश, काल, द्रव्यें, मंत्रहि, तलहि, कृशानु, तूच क्रतू
यजमान, देवताही, धर्महि तूची तसाच ऋत्विज तूं ॥ ६९ ॥

यज्ञोपकरण जेथें सकलहि यापरि समान त्वद्रूप
तो यज्ञचि ब्रह्मरूप प्रिय तुज, नामहि ह्यणूनि अनुरूप ॥७०॥

हविर्हरि असें तुला वदति सर्वयज्ञाशना (पृ.)

हरी, हविहि तूंच वा हरिशि पाप भीनाशना ।
तया करिशि शुद्ध, जो भजक कृष्णवर्त्मा, जना
धरी सहज त्या करी दहन कृष्णवर्त्मा जना ॥ ७१ ॥

सर्वलक्षणलक्षण्य वदती तुज पंडित । (अनु.)

प्रमाणांनीं तुला नाना जाणती गुणमंडित ॥ ७२ ॥

लक्षणे अवधीं तूंचे शोभती गुणसागरा ।
धर्मव्यतिक्रमा भीशी नच तूं शिवसा गरौ ॥ ७३ ॥

महावीर तूं शूर, रक्षोनिहंता (भु.)

यतोत्मा, वंशी, वश्य, वार्गमी नियंता ।

महाबुद्धि, सुग्रीव, आजानुबाहू
महोरस्कही, गूढजत्रू, सुबाहू ॥ ७४ ॥

विशालाक्ष तूं पीनर्वक्ष, प्रतापी
यशस्वी, शुची, शंतही शत्रुतापी ।
महेष्वास, सौंदर्यराशी, समांग,
धनुर्वेदिं निष्णात वेदींही सांग ॥ ७५ ॥

प्रजारक्षणीं दक्ष, सर्वत्र जैत्रं
जगन्मित्र तूं चित्रयोधी, पवित्र ।
क्षमा-धैर्य-गांभीर्यशाली, उदार
जनाराधनीं त्यक्तसौख्यार्थदार ॥ ७६ ॥

१ कुमांगगामी. २ अग्नि. ३ विषाला. ४ मनोनिग्रही. ५ वश आहेत
इंद्रियें ज्याची असा. ६ चांपलें भाषण करणारा. ७ ज्याची मान चांगली आहे
असा. ८ छातीचें हाड मांसाच्छादित आहे असा. ९ ज्याचें धनुष्य मोठें असा.
१० विजयी. ११ नानाप्रकारांनीं युद्ध करणारा. १२ सुख, द्रव्य व स्त्री यांचा
त्याग केलेला. १३ राक्षसांना मारणारा. १४ रुंद छातीचा.

अशा सर्व तूं लक्षणांनीं वरिष्ठ
 ह्यणुनी चरित्रा करी ब्रह्मनिष्ठ ।
 मुनी वाल्मिकी नारदाच्या नियोगें
 भवा पार जाती जयाचेनि योगें ॥ ७७ ॥

माती भक्षिसि, विश्व दाविशि मुखीं मातेस मायापती (शा.)
 लोणी चोरुनि दामबद्ध असतां देशीच यक्षा गती ।
 गोपींशीं करिशी विलास, गिळशी दावानला श्रीपती
 भूमारा हरिशीहि वर्षिशि जगीं सद्धर्मवृष्टीप्रती ॥ ७८ ॥

होशी अर्जुनसारथी अधन तो अत्यादरें पूजिशी
 पूजा राजमखीं समस्त विबुधांमाजींहि वेशी तशी ।
 ऐशीं हीं दिसतीं विचित्र अवधीं त्वलक्षणे केशवा
 जाणूं काय शके त्वदीय चरिता भूतेश, लोकेश वा ॥ ७९ ॥

लक्ष्मीवान् तूं अससि म्हणुनी तूज लक्ष्मी वरी ती (मं.)
 सोडोनी त्या अभिलषुनिया जे तपां आचरीती ।
 राहे ठायीं तव सतत ती चंचलाही स्वभावे
 नामा येते ह्यणुनि तव वा सार्थता या द्विभावे ॥ ८० ॥

समितिंजय तूते वा भवसंमरीं विजय नित्य हा नियम (आ.)
 योगेश्वर जेथें तूं तेथें कैसी करील हानि यम ॥ ८१ ॥

विक्षर तुजला म्हणती, क्षर ह्यणजे नाश तो तुला नाही
 रोहित तूं कमलद्युति, अथवा त्या धरिशि मीनतनुलाही ॥ ८२ ॥

मार्गहि मोक्षाचा तूं शोधिति तुज साधु संत भक्तीनें
 हेतु जगाचा तूची रचिशी तें तूं अचिंत्य शक्तीनें ॥ ८३ ॥

दामोदर दाव्यांनीं उदरीं तुजला तुझ्याच मदतीनें
 बांधि यशोदा; पूर्वीं लाविलें बहु तीं उगीच सुंदतीनें ॥ ८४ ॥

१ शंकर. २ ब्रह्मदेव. ३ श्री व सौंदर्य यांनीं युक्त. ४ दोन प्रका-
 रच्या अर्थामुळे. ५ संसाररूपीं युद्धांत किंवा शंकराशी जें युद्ध त्यांत. ६ मत्स्याचा
 देह. ७ जिचे दांत सुंदर अशी.

लोकार्थ दामनामीं उदरीं तूं धरिशि सर्व लोकांते
दमयुत उदारधी जे, मुलभ अशा तूं निगर्व लोकांते ॥८५॥

सह तुज ह्यणती सज्जन; तेजोबल, वीर्य, शौर्य अमित तव
तूं सहनशीलहि तसा, पाहे तव सत्त्व विप्र तो कितव ॥८६॥

महीधर श्रीधर तूज नाम (उप.)
तूते महात्मे करिती प्रणाम
हरूनि भारा धरिशी धरेते
तुझी विभूतीहि महागिरी ते ॥ ८७ ॥

महाभाग तूं भाग्यशाली सुरीरी (उपे.)
तुझी थोरवी फार सुरीरी
जरी तूं महायोगिही ब्रह्मचारी
हजारो तुला सेविती दिव्य नारी ।
स्वये चामरा रुक्मिणी तूज वारी ॥ ८८ ॥

वेगवान् अससि तूं मनोजैव (रथो.)
शीघ्र येशि करितांचि संस्तव ।
भक्तापहरणीं सुदक्षता
दाविली खरि गजेंद्र रक्षितां ॥ ८९ ॥

अमिताशन तुज वदती, भक्षिसि जग हें समस्त कल्पांतीं (आ.)
उत्पादिशी पुन्हां तें टाकिशि जणु त्या करूनिया वांती ॥९०॥

उद्भव यास्तव वदती, उद्भव पावे तुझ्यांतुनी सृष्टी
जग हेंचि एक जालें विस्तृत करिशी तयास तूं कोष्टी ॥९१॥

क्षोभणही तुज वदती, सर्गारंभीं स्वयेच तूं कारिशी
क्षोभण परमाणूचें, प्रकृती जेव्हां असेच सुप्त जशी ॥ ९२ ॥

देव हें प्रथित नाम वा तव (रथो.)
धातु त्यांत विविधार्थिं तो दिव ।

लोक सर्व करीती तव स्तव
खेळसा तव दिसे मला भवें ॥ ९३ ॥

जिंकिशी विविध शत्रु माधवा
देति जें बहुत ताप मानवा ।
तेजही विलसतें तुझें सदा
घेशि तूं ह्यणुनि देव या पदा ॥ ९४ ॥

श्रीगर्भ तूते श्रुति नाम देती (इं. व.)
श्रीशब्द दावी तव आदिशक्ती ।
गर्भापरी ती चिकटूनि तूते
राहे न साहे कधिं भिन्नतेते ॥ ९६ ॥

जसा चंदनामार्जिं राहे सुवास (उपे.)
करी बीज मेघांत जैसा निवास ।
कृशानूंत वा उष्णता जेंवि राहे
तशी श्री तुझ्या देहिं ती ईश्वरा हे ॥ ९७ ॥

परमेश्वर तुज वदती अससि नियंता समस्त जगताचा (आ.)
सकलहि ऐश्वर्याचा अससी तैसा निवास तूं साचा ॥ ९७ ॥

करण तूंचि जगज्जननीं खरें (द्रुत.)
इतर साधन तूज नको हरे ।
रवि अयंत्राचि अब्धिजला हरी
घडवि अंबुद वृष्टिसही करी ॥ ९८ ॥

कारण ब्रह्मांडाते अससी तूं जेंवि कनक वलयाते (आ.)
निपजे तुझ्यांतुनी तें जाई पुनरपि तुझ्यांत विलयाते ॥ ९९ ॥

कर्ता तूंचि तयाचा अससी तद्वटक तेंवि संभार
हेतू तूं द्विविध तया, जेंवि घटा मृत्तिकाहि 'कुंभार' ॥ १०० ॥

कर्ता तू अससि अनादि या जगाचा (प्रह.)
 स्वेच्छेनें रचिसि विचित्र घाट त्याचा ।
 ज्ञानानें रहित असें प्रधान कैसें
 निर्माया क्षम जग हें सुयंत्र ऐसें ॥ १०१ ॥

विकर्ताहि तू, या विचित्रप्रकारा (भु. प्र.)
 जगा निर्मुनी नेशि त्याते विकारा ।
 अशा रीतिनें द्वयर्थ हें नाम राहे
 कळेनाचि लीला तुझी पामरा हे ॥ १०२ ॥

गहन नाम ह्मणूनि तुला असे (द्रुत.)
 चरित शक्तिहि रूप तुझें तैसें ।
 गुह तुला ह्मणती, निज शक्तिनें
 अससि गूढ परिस्फुट भक्तिनें ॥ १०३ ॥

व्यवसायाचि मूर्तिमान तू (वियो.)
 अससी निश्चयिं मेरुपर्वतू ।
 व्यवसायमती जनास तू
 दिससी स्पष्टचि बोधे-भास्वतू ॥ १०४ ॥

व्यवस्थान ! या सार्थता येइ नामीं (भु. प्र.)
 व्यवस्था जगाची तुझी फार नामी ।
 तुझ्या आश्रये विश्व राहे सुयंत्र
 जसे सर्व ओंकारिं वेदादि मंत्र ॥ १०५ ॥

संस्थान ऐसें ह्मणतीहि तूते (उप.)
 प्रवेशती अंतिं तूझ्यांत भूतें ।
 तुझी प्रतिष्ठा न विनाश पावे
 त्वदैकदेशीं जग सर्व माने ॥ १०६ ॥

१ सांख्यांनीं मानिलेली प्रकृति = जगातील पंचमहाभूतादि जडांश.

२ गहन, ३ ज्यांच्या मनांत तुजविषयीं निश्चय झाला आहे अशा जनास, ४ ज्ञानरूपी सूर्य, ५ पंचमहाभूतें.

स्थानद तूते वदती, देशी तूं स्थान योग्य भक्तांते (आ.)
पाहुनि त्यांचीं कर्मे, देशी कैवल्यपद विरक्तांते ॥ १०७ ॥

ध्रुव तुला वदती कवि ते सुधी (दु. वि.)
स्थिरपणा तव तो नढळे कधीं ।
अससि तूं अविनाशि सनातन
ह्यणुनि हें तुज नाम पुरातन ॥ १०८ ॥

परद्धि नामें मुनि तूज गाती (उप.)
त्वच्छ्री परार्था नच तूज गा ती ।
श्री, सिद्धि, जी जी, जगिं वा विभूती
असेचि तेजोंश तुझा विभू ती ॥ १०९ ॥

परमस्पष्ट वदति तुला चिद्रूपचि तूं ह्यणुनि सुस्पष्ट । (आ.)
हस्तामलकापारि तुज सुभक्त वधती न पावतां कष्ट ॥ ११० ॥
अवतार तुझे रमापते । बहु झाले जरि नैकरूप ते । वियो.
धरुनी यदुच्या कुलीं जनी । करिशी दृश्याचि ब्रम्ह तूं जनीं । १११

अमलकमलनेत्रा कृष्णरूपा धरुनी (मा.)
विपुल धवल कीर्ती चित्र कृत्यें करुनी ।
नवल सकल लोकां दावुनी तूं अरूपे
विमल सरल भक्तां ब्रह्म होशी सरूपे ॥ ११२ ॥

तुष्ट तूं प्रमोदरूप तदृष्ट सज्जनावनीं (चा.)
कैकयीष्ट साधण्यास जाशि, सज्जना, वनीं ।
दुष्टजीवजुष्ट मार्गिं कष्ट सोशिसी परी
नष्ट होय तुष्टता न ती तुझी कधीं हरी ॥ ११३ ॥

पुष्ट कंदमूल भ्रूष्ट, वातवृष्टि, आतपा
सेवुनी अनिष्टतोयमज्जना महातपा ।
इष्टपत्निविप्रयोगकष्ट फार साहुनी
पुष्टता न जो त्यजिच पूर्ण कोण त्याहुनी ॥ ११४ ॥

१ सज्जनांचें रक्षण करण्यांत. २ दुष्ट जीवजंतूनीं युक्त. ३ भाजलेले.

शुभेक्षण तुझे शुभंकर जना असे दर्शन (पृ.)

तयापरि नसे दुजे दुरितदुःखसंकर्शन ।

मुमुक्षुस करी त्वरें जननमृत्युनिर्मुक्त जें

तदीय मनकामना पुरवि भक्त आसक्त जे ॥ ११५ ॥

राम नाम तुझे हरी बहु गोड हें विबुधप्रिया (वि. प्रि.)

मोक्ष इच्छुनि घेइ जें पातिच्यासवें गीरिशाप्रिया ।

लोकिं तूं रमसी तुझ्या मधिं योगिही ह्यणुनी तुला

नाम हें अभिराम गा, न सहस्रनाम तया तुला ॥ ११६ ॥

विराम तूंच संसृतीस मोक्षधाम साजिरें (पं.)

समस्त विश्व होय लीन अंतिं तूजमाजिरे ।

ह्यणुनि नाम शोभतें; विराम आपदासही

तुझी स्मृतीच; मन्मती भजो तुझ्या पदास ही ॥ ११७ ॥

रघुपति सम तूंचे काष्ठ किंवा परीस (मा.)

वचन प्रिय पित्याचें राज्यलक्ष्मीपरीस ।

विरजें न तुज ऐसां, जाशि तूं काननांत

अजिनधर, जटाला, मृत्युच्या आननांत ॥ ११८ ॥

मार्ग-भरद्वाजादिक तेथें बघति तव दर्शनोत्कंठ (आ.)

मुदित मनीं चिंतुनि, कीं आतां पावेल नाश दशकंठ ॥ ११९ ॥

नेय तुला वदती ते, पाहुनि त्या तव विनीतवृत्तीते (आ.)

रोधुनि निजचित्ताच्या करिती तुज हृदयनीत वृत्तीते ॥ १२० ॥

नय ह्यणजे नायक तूं, नेशी वा या समस्त विश्वास

नेशिहि पुष्पफलादी अर्पिति जे तुज अनन्यविश्वास ॥ १२१ ॥

अनयहि अससी तूं वा, नायक तूते त्वदन्य नच कोणी
अनया करिशी बालावसनें हरुनीहि चोरुनी लोणी ॥१२२॥

चवथें शतक समाप्त.

शतक ५ वें.

वीरवर्गवर तूं रणधीरा !

(स्वा.)

रावणादिक भिती तव तीरा ।

दृप्तदैत्यकरिदर्प हराया

तूंचि केसरि खरा रघुराया ॥ १ ॥

शक्तिमतांश्रेष्ठ असें वदती तूते अचिंत्यशक्तीते

(आ.)

धर्महि ह्मणती त्यापरि, धर्मचि हेतू तुझ्याहि व्यक्तीते ॥ २ ॥

तूं धर्म मूर्तिमानचि, धारण करिशी समस्त तत्त्वांते

धर्मविदुत्तम तूची जाणसि तूं पूर्ण धर्मतत्त्वांते ॥ ३ ॥

वैकुंठ नामाशि घेशी हृषीकेश

(सा.)

निर्वध नोहे तूते कधीं लेश ।

पादाब्जसारंगभक्तां विकुंठासी

नेशी विनिर्मुक्तबंधा विकुंठांसि ॥ ४ ॥

जगदारंभीं करिशी गतिं कुंठित तूं समस्त भूतांची (आ.)

अन्योन्यामिश्रणास्तव, मंत्री करि जेंवि मस्त भूतांची ॥५॥

पुरुष ! अससि सर्वापूर्विं तूं; या जगांचें (मा.)
 अवन करेशि, राशी जाळिशीही अघाचे ।
 सकल भुवनवर्गामाजिं तूं अग्रगामी
 दिसति विविध ऐसे अर्थ या श्रेष्ठ नामीं ॥ ६ ॥

प्राणवायु राम तूंचि चेतवीशि या जगा (चा.)
 शक्तिवान जे तदीय तूंचि शक्ति तेज गा ।
 प्राणसा प्रजेस इष्ट प्राणची सदा सतां
 प्राणदेव तूंचि जो वरी त्वदीय दासता ॥ ७ ॥

प्राणद पाषाणाते होशी तूं त्या तपोवनीं रामा (आ.)
 स्वजनांतेही जेव्हां येशी परतोनि घेउनी रामा ॥ ८ ॥
 प्राणद पौलस्त्याही दस्यूते दुष्ट दस्य दारहरा
 सुरमुनितापदविभवा मिळवी जो पूजुनी उदार हरा ॥ ९ ॥

प्रणव तूं तुज कीं प्रणती स्तुती (दु.)
 सुरवरादिकही करिती कृती ।
 पृथु यशा तव गावुनिया मती
 करिति पावन पावति सद्गती ॥ १० ॥

पृथु तुझे यश जेंवि तसाचि तूं
 महति वर्णु शके न शतक्रतू ।
 रुचिररूपवतामधि मन्मथू
 नृपतिमाजिं तसा वर तूं पृथू ॥ ११ ॥

हिरण्यगर्भा जलिं सोडिशी जें (उप.)
 सृष्ट्यर्थ पूर्वीं निज बीज तेजें ।
 असे सुवर्णासम, याचसाठीं
 हें नाम देती तुज वेदपाठी ॥ १२ ॥

शत्रुघ्न ऐसें ह्मणतीहि तूंते
 सुरादिकांच्या वधिसी रिपूते ।

अनयहि अससी तूं वा, नायक तूंते त्वदन्य नच कोणी
अनया करिशी बालावसनें हरुनीहि चोरुनी लोणी ॥१२२॥

चवथें शतक समाप्त.

शतक ५ वें.

वीरवर्गवर तूं रणधीरा !

(स्वा.)

रावणादिक भिती तव तीरा ।

दृप्तदैत्यकरिदर्प हराया

तूंचि केसरि खरा रघुराया ॥ १ ॥

शक्तिमतांश्रेष्ठ असें वदती तूंते अचिंत्यशक्तीते

(आ.)

धर्महि ह्मणती त्यापरि, धर्मचि हेतू तुझ्याहि व्यक्तीते ॥ २ ॥

तूं धर्म मूर्तिमानचि, धारण करिशी समस्त तत्त्वांते
धर्मविदुत्तम तूंची जाणसि तूं पूर्ण धर्मतत्त्वांते ॥ ३ ॥

वैकुंठ नामाशि घेशी हृषीकेश

(सा.)

निर्वध नोहे तूंते कधीं लेश ।

पादाब्जसारंगभक्तां विकुंठासी

नेशी विनिर्मुक्तबंधा विकुंठांसि ॥ ४ ॥

जगदारंभीं करिशी गति कुंठित तूं समस्त भूतांची (आ.)

अन्योन्यामिश्रणास्तव, मंत्री करि जेंवि मस्त भूतांची ॥५॥

१ वखें. २ उन्मत्तदैत्यरूपी हत्ती. ३ सिंह. ४ वैकुंठाला. ५ अकुंठित
आहे असि ह्मणजे तरवार ज्याची.

पुरुष ! असासि सर्वापूर्विं तूं; या जगाचें (मा.)
 अवन करिशि, राशी जाळिशीही अघाचे ।
 सकल भुवनवर्गामाजिं तूं अग्रगामी
 दिसति विविध ऐसे अर्थ या श्रेष्ठ नामीं ॥ ६ ॥

प्राणवायु राम तूंचि चेतवीशि या जगा (चा.)
 शक्तिवान जे तदीय तूंचि शक्ति तेज गा ।
 प्राणसा प्रजेस इष्ट प्राणची सदा सतां
 प्राणदेव तूंचि जो वरी त्वदीय दासता ॥ ७ ॥

प्राणद पाषाणाते होशी तूं त्या तपोवनीं रामा (आ.)
 स्वजनांतेही जेव्हां येशी परतोनि घेउनी रामा ॥ ८ ॥

प्राणद पौलस्त्याही दस्यूते दुष्ट द्धम दारहरा
 सुरमुनितापदविभवा मिळवी जो पूजुनी उदार हरा ॥ ९ ॥

प्रणव तूं तुज कीं प्रणती स्तुती (दु.)
 सुरवरादिकही करिती कृती ।
 पृथु यशा तव गावुनिया मती
 करिति पावन पावति सद्गती ॥ १० ॥

पृथु तुझे यश जेंवि तसाचि तूं
 महति वर्णु शके न शतक्रतू ।
 रुचिररूपवतामधिं मन्मथू
 नृपतिमाजिं तसा वर तूं पृथू ॥ ११ ॥

हिरण्यगर्भा जलिं सोडिशी जें (उप.)
 सृष्ट्यर्थ पूर्वीं निज बीज तेजें ।
 असे सुवर्णासम, याचसाठीं
 हें नाम देती तुज वेदपाठी ॥ १२ ॥

शत्रुघ्न ऐसें ह्मणतीहि तूते
 सुरादिकांच्या वधिसी रिपूते ।

तू मारिशी भक्तमनोवर्नीचे
कामादिरूपी पशु दुष्ट साचे ॥ १३ ॥

भक्तचित्त-काननस्थ मारिशी रिपू सहा
कामसिंह हा देशास्य, कोप वाघ कंस हा ।
मोहरखड्ग कुंभकर्ण, लोभवाण हा वृक
मत्सर प्रचंड नाग, दंभ जंभ जंबुक ॥ १४ ॥

(चा.)

व्याप्त तू, त्रिलोकि सर्व व्यापिशी त्रिविक्रम
व्योर्म जेंवि व्यापि विश्व सर्वतत्त्वसंक्रम ।

वायु तू मनोजवी, कृशानुजन्मकारण
वाहसी घर्नावली, समस्त-जीव-धारण ॥ १५ ॥

अधोक्षज असें तुला ह्मणति वा सुविज्ञान ते
न जाणु शकते तुला कधिंहि अक्षज ज्ञान ते ।
अधोमुख निजेंद्रिया करुनि जे सदा राहती
करामलकसी परिस्फुटपणे तुला पाहती ॥ १६ ॥

(पृ.)

ऋतूसही हेतु तुझेचि वीर्य
शीतोष्णवृष्टी जरि निर्मि सूर्य ।
तुझेच आज्ञा फिरवी त्यास
तेजोश तूझाचि वसंत खास ॥ १७ ॥

(उप.)

जरी जनांते करि तप्त चैत्र
उल्हास देई तरुंते विचित्र ।
तापे रवी, तोय दिसे न कोठें
रानीं तरू पल्लवयुक्त मोठे ॥ १८ ॥

असह्य ज्यांचेवरि उग्र ऊन
चैतन्य ऐशा तरुंचें बघून ।

१ भक्तांचे मन हेंच जें एक वन त्यांतील. २ रावण. ३ गंडा. ४ लोभ
दुर्षा वाणासुर हाच वृक ह्म० ५ लांडगा. ६ जंभ नामक राक्षस. ७ कोल्हा.
८ आकाश. ९ सर्व भूतांत प्रवेश करणारे. १० इंद्रियजन्य. ११ तळहातावरील
आवळ्यासारखा. १२ मेघमाला. १३ अमीच्या उत्पत्तीस कारण

ती पालवी तो फलपुष्पभार
तुझी स्मृती होयहि चित्त गार ॥ १९ ॥

वर्षाऋतू तोहि उदार भव्य
प्रभुत्व दावी तव देव दिव्य ।
आनंद देईच कृषीवलांते
उदात्तता शांतीहि दे मनाते ॥ २० ॥

ती आर्द्र नीला पृथु मेघपंक्ती (इ. व.)
ती स्निग्ध सौदामिनिचीहि कांती ।
गंभीर तें गर्जित, तोयधारा
पाहूनि वृत्ती मनिंच्या उदारा ॥ २१ ॥

न मेघ तो श्यामचि कृष्ण खास (उप.)
सौदामिनी भासत पीतवास ।
मयूरपिच्छें जणुं इंद्रचाप
हा घोषभर्ता घन शार्ङ्गचाप ॥ २२ ॥

प्रभुत्व, दीनत्व, तुझे जनांचें
ऋतूंत या व्यक्तचि होय साचें ।
गंगादि तीर्थांसहि तीर्थतेते
हा दे ऋतू देउनि पूर्ततेते ॥ २३ ॥

हेमंति भूमी बहु शोभते ती
यवादि धान्यें रसपुष्ट होती ।
सुनीलवर्णें अतसी फुलांच्या
विडंबि वर्णासि तुझ्या तनूच्या ॥ २४ ॥

गुलाब, बटमोगरा, बकुल, मोगरी, यूथिका (पृ.)
शिरीष मृदु, मोतिया, तगर, आम्र, वासंतिर्का ।

१ शेतकऱ्यांना. २ मोठी, विस्तृत. ३ विजेची. ४ गर्जना धारण करणारा,

किंवा (दुसरा अर्थ) गोकुळाचें रक्षण करणारा. ५ मेघ. ६ कृष्ण. ७ अकशी
क्रिया जवस (याचें झाड). ८ जुई. ९ शिरसाचीं फुलें. १० कस्तूर मोगरा.

अशोक, दवना कुडा, कमल, केतकी, मालती
कदंब मुचकुंदही गुलछबू जपां शेवती ॥ २५ ॥

ऋतूंत फुलती फुलें विविध षट्पदां पोषक •
सुदर्शन, सुगंधही, नयननासिकातोषक ।

जनां सुखद तीं, मनां तव उपासकांच्या अती
विचित्रघटनापट्ट कुशलता तुझी वानिती ॥ २६ ॥

ऋतूच्या असे हातिं ही जीवसृष्टी (भु.)

करी शीत उष्णासि तो देइ वृष्टी ।

तयाच्या प्रवृत्तीस आहेस हेतू
म्हणूनीच घेशी ऋतू नाम हें तू ॥ २७ ॥

सुदर्शन श्रीपति तूच सम (उप.)

लावण्यमूर्ती भुवनाभिराम ।

तू पाहसी भक्त दयावलोकीं

तोही तुला प्रेमभरें विलोकी ॥ २८ ॥

काल तूजला नाम वा हरा (का.)

संहरीशि तू या चराचरा ।

रुद्र तूचि वा, तूचिही यम

सत्त्व तूचि वा, तू रजस्तम ॥ २९ ॥

परमेष्ठी तुज वदती सर्वाहूनी वरिष्ठ तव धाम (आ.)

जेथें नच प्रकाशे रवि, तारागण, हुतार्श, वा सोम ॥ ३० ॥

परिग्रह श्रीधर तूज नाम (उप.)

देती तुला जें जन संप्रणाम ।

तें घेशि पुष्पादिक हर्षयुक्त

घेशी स्वलोकीं हि मुमुक्षु भक्त ॥ ३१ ॥

उग्ररूप धरुनी जंगतांत (स्वा.)

शोषिशी रवि जसा सरितांत ।

विश्वतोय पिउनी जैगदंतीं
पावशी तृषितसा सुख दंती ॥ ३२ ॥

संवत्सर तुज वदती, विश्व सकल हें वसे तुझ्या पायीं (आ.)
वससी तूही तैसा विश्वांतिल सकल वस्तुंच्या ठायीं ॥ ३३ ॥

दक्षहि संज्ञा देती अससी तूं कीं, समस्त कर्मांत
सुसमर्थ शीघ्रकारी, तत्पर तैसा स्वकीय धर्मांत ॥ ३४ ॥

विश्राम तूते श्रुति नाम देती (इ. व.
विश्वांति योगी तव पादिं वेती ।
तापत्रयाते हरुनी तयाते
तूं शांति देशी हरिशी तमाते ॥ ३५ ॥

विश्वदक्षिण तुला अभिधान (स्वा.)
दक्षिणार्थ करिशी क्षितिदान ।
सर्वभूतगणिं तूं अति दक्ष
सर्व कर्मिं बहु देशिहि लक्ष ॥ ३६ ॥

विस्तार तूते वदती विलोकीं (उप.)
तुझ्यांतची ही पसरे विलोकी ।
तूं विश्वरूपी तरु एक साचा
विस्तार लोकीं दिसतो जयाचा ॥ ३७ ॥

स्थावरस्थाणु तूं सारखा राहसी (स्र.)
नाहिं तूते गती नाशही नेणसी ।
सर्वही व्यापिशी, संभवेना गती
सर्व शक्ती तुझ्या हातिं त्या वागती ॥ ३८ ॥

प्रमाण तुज जाणण्या तुजविणें नसे चिन्मया (पृ.)
हिताहित ऋतानृता विधिनिषेध जाणावया ।

प्रमाण तरि तूच गा; सदय सांगसी तू श्रुती
तुझ्याविण कसें मना विषय दावि नेत्र, श्रुती ॥ ३९ ॥

बीज अव्यय जगत्तरुला या (स्वा.)
तूच एक अससी यदुगाया ।
नैकवार उगवे लयिं जाई
विश्व तूज मधुनी तुजठायीं ॥ ४० ॥

अर्थ तूचि अससी जगिं एक
अर्थिती सुखमया तुज नैक ।
ज्ञानियांसि अससी प्रिय फार
तेचि जाति तरुनी भव पार ॥ ४१ ॥

अनर्थ नाम सार्थ हें अनैकधा दिसे मना (पं. चा.)
न इंद्रियार्थ तू कदा न कांहि तूज कामना ।
अनात्मरूप अर्थ सर्व, आत्मरूप तू खरा
नव्हेसि अर्थ नास्तिकासि अर्थकामिनीपरा ॥ ४२ ॥

महाकोश तू राखिशी विश्व पोटीं (भु.)
तिथें खेळती मोकळीं कोटिकोटी ।
सुवर्णद्युती चंद्रसूर्यादि नाणी
तुझी कुक्षि रक्षी किती रत्नखाणी ॥ ४३ ॥

महाभोग तू सौख्यसिंधू अनंत
तुझा वास, पर्यक, सिंधू अनंत ।
सदा सेवि लक्ष्मी सुलक्ष्मा पदाते ॥
तुला भोगिती भक्त सौख्ये सदा ते ॥ ४४ ॥
तुवां द्वारका स्वर्गतुल्याच केली
सहस्रांगनांसी जिथें नित्य ^{१२}केली ।

१ कान. २ अनेक. ३ इंद्रियांचा विषय. ४ जड. ५ द्रव्य व स्त्री
यांच्याविषयी तत्पर. ६ विष्णु. ७ वसतिस्थान. ८ पलंग. ९ समुद्र. १० शेष.
११ चांगल्या चिन्हांनीं युक्त. १२ क्रीडा.

नव्या स्वर्गिची पाहण्याला मजा ते
उतावीळ होवोनि त्या पारिजाते
गमे प्रार्थिली भामिनी आपुल्याते
इथें आणण्या, प्रार्थि ती तेंवि तूते ॥ ४५ ॥

महाधन तुझे सहा गुण जया न हानी कधीं
महाधनचि तो तुला प्रिय सदा भजे एकधी ।
महाधनचि तूं तया अससि सर्व-भोगास्पद
महाधन तुलाचि हें उचित नाम लक्ष्मीप्रद ॥ ४६ ॥

अनिर्विण्ण तूं रक्षणीं दक्ष भारी (भु. प्र.)
तसा सृष्टि-संहारिंही कैटभारी ।
वनीं शांतिनें नेशि तूं दीर्घकाला
दशास्यादिकां अर्पिशी अंतकाला ॥ ४७ ॥

स्थविष्ट तूं त्वदंश अल्प विश्व हें अमूप गा (पंल.)
पदांगुलांतुनी तुझ्या निघे नैभस्थ आगगा ।
अनंत कोटि गोल ते जिच्या जलीं तूंगती
महानदींत मीनसे महाद्युती महागती ॥ ४८ ॥

भू नाम शोभे तुज ईश्वरां हे (इं.)
सत्ता तुझी व्यापुनि विश्व राहे ।
भूतांसि जैसी धरिते धरा हे
तूं वाहसी विश्व गदाधरा हें ॥ ४९ ॥

अभू तुज ह्मणूनची वदति वा; निराधारता (पथ्वी.)
तुझी प्रकट; भू कसी धरिल तूज राधारता ।
अभूमि वससी स्वयें करुनि भूमिदानें जनीं
अजन्म असुनी तुवां बहुत घेतल्या वा जनी ॥ ५० ॥

धर्मगूप तूंच गा समस्तधर्मबंधना (चा.)
भक्त भिन्न पालिती त्वदर्थ सर्व साधना ।

१ सत्यभामा. २ रावणादिकांना. ३ यमाला. ४ आकाशांतील.
नदी. ६ जन्म. ७ ज्याच्या मालकीची कांहींच जमीन नाही असा.

भृंगं ते, सरोजं तूचि, लोह तेहि, कांतं तूं
अर्पिती तुलाचि ते स्तुती, स्मृती, नैती, क्रैतू ॥ ५१ ॥

महामख असें तुला ह्यणति भक्त मोक्षास्पदा (पृ.)
त्वदीय जप मेळवी मखगणांत आद्या पर्दा ।
जपात्मकचि तूं खरा अससि मंत्रमूर्ते हरे
महामखहि पांच ते असति रूप तूझे खरें ॥ ५२ ॥

नक्षत्रनेमि ह्यणती तुजला कवी ते (व.)
नक्षत्रचक्र तव वीर्यचि चालवीतें ।
ज्योतिर्गणात्मक-शरीर-हृदंबुजांत
राहनि तूं फिरविशी नभ-सृष्टिजात ॥ ५३ ॥

नक्षत्री तव नाम हें सुचवितें रूपा उदात्ता अती (शा. वि.)
पाहोनी मति गुंग होय तव ती तारामयी आकृती ।
जीते वर्णिति शिशुमार ह्यणुनी वेदीं पुराणीं ऋषी
यत्पुच्छीं विलसे सदा ध्रुव तथा शेजारिं साती ऋषी ॥ ५४ ॥

क्षमचि अससि तूं वा यापरी वाहण्याते (मा.)
अखिलभुवनभारा विश्वही पालण्याते ।
तव सहनगुणाते भूमिशी तोलण्यांत
खचित कवि चुके तो वाल्मिकी बोलण्यांत ॥ ५५ ॥

क्षामरूप तव या पृथुदेहां (स्वा.)
चाळवी पवनसें जलवाहा ।
जेंवि चुंबकमणी धरि लोहा
क्षोभवी उदधि जेंवि विधू हा । ५६ ॥
क्षामता धरि तुझे विधुरूप
वृद्धिहानि करि त्या बहुरूप ।

१ भ्रमर. २ कमल. ३ लोहचुंबक. ४ नमस्कार. ५ यज्ञ. ६ पंच महा-
यज्ञ. ७ दृग. ८ चंद्र. ९ कृशापणा. १० स्थूल देहाला. ११ स्थानाला.

कांति ये पारि तयास अमूप
लांछनेहि नच होय कुरूप ॥ ५७ ॥

समीहन विधू तुझे उचित नाम विद्यानिधी (प.)
सचेष्ट कारिशीच तू भुवनरूप अंभोनिधी ।
सुरासुरनरा सदा सहज खेळवीशी सुधी
नियुक्त निजकर्मिही करिशि तू पिनाकी विधी ॥ ५८ ॥

यज्ञ नाम तुज देति कवी ते (स्वा.)
अर्पि तूज यजमान हवीते ।
नामिं या श्रुति तुला विनवीते ।
नैकवार; अभिधा न नवी ते ॥ ५९ ॥

इज्य तूचि सकला यजनांत
इंद्र, रुद्र तुजलाचि जनांत ।
देति नाम श्रुतिच्या वचनांत
गाति सद्यश तुझे भजनांत ॥ ६० ॥

महेज्य तू वा मधुकैटभारी (उप.)
पूजा तुझी श्रेष्ठचि कर्म भारी ।
निष्काम जे पूजिति तूज लोक
देशी तया शाश्वत सत्यलोक ॥ ६१ ॥

ऋतू तरी रूप तुझेच नाना
तज्जन्य देशी फल तू जनांनः ।
तू भोगिशी अग्निमुखें हवीते
देवांत संज्ञा तुजला हवी ते ॥ ६२ ॥

सत्र हें तरि असें तव धार्म (स्वा.)
जेथ तू पसरिशी निजधार्म ।
स्तोत्र गाति तव ते द्विज राम
देशी जन्ममरणासि विराम ॥ ६३ ॥

सतांगति असै तुला ह्यणुनि बोलती ते यती (प.)
 क्रिया करुनि अर्पितो तुजसि जे तया आयती ।
 मिळे सहज मुक्ति; ते त्वरित तूज गा पावती
 गती परम तूच त्या अससि वा ध्रुवा शाश्वती ॥ ६४ ॥

सर्वदर्शीच तू, पापपुण्याप्रती
 त्यांचिया पाहशी, लाविशीही प्रती ।
 जेंवि ज्याची कृती तेंवि त्यासी गती
 सर्व भूतीं तुझी सारखी वा मती ॥ ६५ ॥

विमुक्तात्मा तू वा गुणरहित सर्वा सम तसा (शि.)
 न रागद्वेषांनीं अससि युत तू हा नर जसा ।
 ह्यणूनी विश्वात्मन् बघति तुज सर्वत्र सम जे
 तयांची धी आत्म्याप्रति कधिं विनाशी न समजे ॥ ६६ ॥

देहेंद्रियादि नसतीहि उपाधि तूते (व. ति.)
 आधारभूतहि तुला नच पंचभूतें ।
 आत्मा विमुक्त ह्यणुनी तव बोलिजेतो
 साक्षात्पदार्थ दिसतो तुज पाहिजे तो ॥ ६७ ॥

सर्वज्ञ तू हें ह्यणणें विचित्र (इ. व.)
 शब्दें तुझ्या विश्व घडे विचित्र ।
 तू विश्व किंवा तव तेंचि चित्र
 तू जाणसी तूज न यांत चित्र ॥ ६८ ॥

ज्ञानमुत्तमं नाम हें तुला (का.)
 देति यामुळें ज्ञान-हेतुला ।
 ज्ञानरूप तू, साधनाविणें
 शक्य तूजला सर्व जाणणें ॥ ६९ ॥

सुव्रत रावव हेंच तुझें कीं (दो.)
 मी तव यापरि बोलुनि टाकी ।

त्वत्पदिं मस्तक त्यास अभीती
देउनि रक्षिसि ही तव रीती ॥ ७० ॥

सुमुख तूं ह्यणुनी अससी सदा
वचन-रक्षणिं सोशिसि आपदा ।
त्याजिसि राज्यसुखा बहु संपदा
मुदित ठेविशि घोर वनीं पदा ॥ ७१ ॥

(इ. वि.)

सुमुखनिर्गत गीत तुझे हरी
नरमनोगत कैशमल तें हरी ।
स्मित-सुचारु-मुखा द्विजमानसीं
रमसि हंस जसा द्विज मानसीं ॥ ७२ ॥

सूक्ष्मचि सूक्ष्माहूनी अससी तूं ईश्वरा निराकारा
गगनहि तुझ्याहुनी घन, कथिजे सूक्ष्म मग केवि तो वारा ७३

(आ.)

सुघोष तूं वा अससी मुरारी
गंभीर वाणी तंव चित्तहारी ।
सुघोषची वा तव वेदुवाणी
जी या जगीं ज्ञानसुवर्णखाणी ॥ ७४ ॥

(उप.)

सुखद तूं अससी रघुनंदना;
करिति जे तुझिया पदवंदना ।
तुजसि पूजिति अर्पिति चंदना
सुखद त्या वनही सम नंदना ॥ ७५ ॥

(इ. वि.)

सुहृत् तुला वा वदती वदान्य
समान तूते न सखाच अन्य ।
सैवूनि तूते मतिनें अनन्य ।
सखा तुला जो करि तोच धन्य ॥ ७६ ॥

(उप.)

१ अर्जुनाच्या मनांतिलं. २ उदासीनता. ३ पक्षी ४ मानससरोवरांत.
५ नंदनवनाशी.

मनोहर हरी तयासि अति तू (ज.)
 शशांक न तसा वसंतहि ऋतू ।
 न चंद्रवदना न नंदनवन
 भयंकर तया नसे भववन ॥ ७७ ॥

जितक्रोध तू सर्वदा शांत-बुद्धी (भु. प्र.)
 जरी शूर तू शत्रुहंताहि युद्धी ।
 तुला कोप दुर्वास आणावयाते
 करी शीघ्रकोपी उगचि श्रमाते ॥ ७८ ॥

वीरबाहु वदती हरि तूते (स्वा.)
 युद्धि जिंकिशि समस्त रिपूते ।
 रावणादि रविते तव बाहू
 ग्रासण्या खचित होतिच राहू ॥ ७९ ॥

विदारण सुदारुणा कृति तुझी ह्यणोनी हरी (प.)
 तुला वदति तू नखें चिरशि दैत्यभूपा उरीं ।
 उदाहरण हें तुझ्या अवनदक्षतेचें खरें
 कृतादरचि तू सदा अससि त्या तुला जो स्मरे ॥ ८० ॥

स्वापन तुजला वदती, माया-मोहीं प्रसुप्त जन करिशी (आ.)
 संमोहनविद्येनें निद्रेमाजीं तयास वर्तविशी ॥ ८१ ॥

स्ववश अससी ह्यणूनचि साधे विद्या तुलाच ही मोठी
 लोकां निद्रित करुनी स्वेच्छेनें वागसीच जगजेठी ॥ ८२ ॥

व्यापी तू वा अससी व्यापुनि जग हें समस्त तू उरशी
 नैकात्म्यां तुज वदती सार्वार्त्म्ये वा जगांत तू वससी ॥ ८३ ॥

विष्णु विरिंचि' शंभू रूपें हीं त्रिविध तूंचि वा धरिशी (आ.)
त्रिगुणांच्या संसर्गें स्थितिसर्गप्रलयकर्मही करिशी ॥ ८४ ॥

नैककर्मकृत् प्रभो ह्यणोनि नाम तूज गा (चा.)
सृष्टिकर्म तूं करोनि पाळिशीहि या जगा ।
अंतिं त्यास संहरूनि घेशि तें निजोदरीं
त्रिप्रकार हें तुझेंच कर्म होय वा हरी ॥ ८५ ॥

वत्सर तूते वदती वससी तूं कीं समस्त भूतांत (आ.)
वत्सल तूं अससीही, सर्वांते तूं दयार्द्र बहु तात ॥ ८६ ॥

वत्सी तूं वत्सापरि पाळिशि सर्व प्रजा सदा प्रेमें
वत्सें गोकुलिं बहु तव चारिशि जीं तू वनांत बहु नेमें ८७

रत्नगर्भे वदती हरि तूते (स्वा.)
अष्टधा प्रकृतिते पुरुषाते ।
वाहसी उदरिं या नवरत्ना
अंबुधी धरि जसा नवरत्ना ॥ ८८ ॥

धनेश्वर श्रीपति तूज नाम (उप.)
संपत्तिचें तूं अविनाशि धाम ।
कुबेर जो यक्षगणाधिराज
विभूति तो वा तव देवराज ॥ ८९ ॥

धर्मगुप् अससि तूंच ईश्वरा (र.)
धर्म हाचि नद त्यास तूं झरा ।
धर्मसंस्थिति करावया सदा
होउनी प्रकट दाविशी पदा ॥ ९० ॥

धर्मकृत् तरिहि तूंच माधवा (रथो.)
धर्मतत्त्व वदसीच उद्धवा ।
अर्जुनासि वदसीहि तेंवि तें
वैखरी श्रुति तुझीच दाविते ॥ ९१ ॥

धर्मी तुजला म्हणती, आधारचि तूं समस्त धर्माते (आ.)
उपदेशिसी नैरा जो तोचि वदे भीष्म धर्म धर्माते ॥ ९२ ॥

सत्संज्ञ ब्रह्मचि तूं वर्णिति ज्याते समस्त वेदांत
जाणति यथार्थ जें मुनि, भजती तुज जे सैम स्तवें दातें ॥ ९३ ॥

असत्संज्ञ जें विश्व हें तूंच तेंही (भु. प्र.)
जगद्रूपिं या लीन तूं स्थूल देहीं ।
महीचंद्रसूर्यांत तारागणांत
वसे त्वत्कला, चालवी त्यां नभांत ॥ ९४ ॥

क्षर असें म्हणती जड नश्वरा (द्रु. वि.)
सकलभूतगणांसहि ईश्वरा ।
क्षरहि तूंचि; निषेच तुझ्यांतुनी
वटतरूपरि तें किणिकेतुनी ॥ ९५ ॥

अक्षर अभिधा देती वेदत्रयसारभूत प्रणवाते (आ.)
तो तव विभूति साची; दुरितवना जालण्यास वणवा ते १ ॥ ९६ ॥

अविज्ञाता तूं वा विदित तुजला संसृति नसे (शि.)
तुझ्या सान्निध्येची प्रभव लय रक्षा घडतसे ।
जसा लोहा ओढी निकट धरितां चुंबक मणी
जगद्व्यापाराची सकल तव तैसीच करणी ।
अविज्ञाता बुद्धीहुनि पर चिदानंदमय जो
असा जीवात्मा तूं वदसि निज अंशात्मकचि तो ॥ ९७ ॥

सहस्रांशू तूंचे वदति कवि चिद्रूपरविला
तुझ्या पासोनी ती भुवनिं पसरे जीवनकला ।
सहस्रांशू जैसा जलगत अनेकां पारि दिसे
तुझी चिद्भानूची प्रतिकृतिहि भूतांतरिं वसे ॥ ९८ ॥

१ अर्जुनाला. २ धर्मराजाला. ३ समचित्त. ४ स्तोत्रानें. ५ जितेंद्रिय.
६ बीजरूपीं कणांतून. ७ (ती विभूती). ८ पलोकडचा. ९ प्रतिबिंब. १० सूर्य.

विधाता असें नाम देती पुनः जे (भु. प्र.)

जनां तूंचि आधार त्यालागिं साजे ।

अनंता खगोलां तसें भूमिगोला

त्वदीयाचि लीला धरी जेवि माला ॥ ९९ ॥

कृतलक्षण तुज ह्यणती तव असतीं पूर्ण लक्षणें सकळ (आ.)

निर्मिशि शास्त्रें, विद्या, तंत्रेही तेवि तूं क्षणें सकळें ॥ १०० ॥

गभस्तिनेमी तुज नाम साजतें (वं.)

त्वदीय चक्रा रवितेज लाजतें ।

सुमूर्ति शोभे तव सूर्यमंडलीं

जशी महा पांच सुवर्णकुंडलीं ॥ १०१ ॥

सत्त्वस्थ तूं राहुनि शुद्ध सत्त्वीं (इं.)

जीवात्मरूपींहि समस्त सत्त्वीं ।

संरक्षिसी त्या धृतनंदकारी

सिंहापरी शत्रुगजांतकारी ॥ १०२ ॥

सिंह नाम ह्यणुनी तुज साजे (स्वा.)

त्वत्पराक्रम-जगीं बहु गाजे ।

नारसिंहवपु तूं अति दक्ष

फाडण्यास रिपुचें पृथु वक्ष ॥ १०३ ॥

भूतमहेश्वर तूं वा नच तुजसा परम ईश जगतातें (आ.)

शंकर महेश याते निर्मित्यलें वा तुवांचि अजतातें ॥ १०४ ॥

आदिदेव ह्यणुनी तुज नाम (स्वा.)

सर्वकाल विलसे तव धाम ।

कालिं ज्या नसति चंद्र रवीही

तारंका, शनि, गुरूहिं कैवीही ॥ १०५ ॥

१ नंदकनांवाची तरवार व चक्र धारण केलेला. २ ब्रह्मदेवाच्या पित्यानें.

३ शुक्र. ४ कलांसहित. ५ प्राण्यांत.

महादेव तूं श्रेष्ठ सर्वा सुरांत (भु.)
 पडे वैर ज्या कालिं देवासुरांत ।
 सहायार्थ तूते सदा देव येती
 स्तुतीनें तुला पूजिती, मान देती ॥ १०६ ॥

देवेश तूं यास्तव देवराज (उप.)
 हिमाद्रि जैसा अचलाधिराज ।
 पंचास्य तो जेवि मृगाधिराज
 त्वद्भक्तवर्गी प्रथमाधिराज ॥ १०७ ॥

देवभृद्गुरु तुला अभिधान (स्वा.)
 इंद्रही करि तुला बहुमान ।
 रक्षिसी सकल निर्जर आद्या
 त्यांसि तूं शिकविशी परविद्यां ॥ १०८ ॥

उत्तर तुजला ह्मणती, नौका तूं वा भवाब्धिसंतरणीं (आ.)
 उत्तम सर्वाहूनी ग्रहसमुदायांत जेविं तो तरणी ॥ १०९ ॥

गोपति वा तूं अससी पालक वाग्धेनुभूमिमातांचा
 गोप्ताहि ह्मणुनि ह्मणती, रक्षक तूं वा समस्त भूतांचा ॥ ११० ॥

ज्ञानगम्य हरि तामरसाक्ष (स्वा.)
 तूं ; तयास सकल श्रुति साक्ष ।
 कर्म, यज्ञ, तप, संस्तव, योग
 हीं करूं न शकती तव योग ॥ १११ ॥

पुरातन श्रुतींत हें त्वदीय नाम गाजतें (पं. चा.)
 पुराण सर्व वस्तुहनि तूं ह्मणूनि साजतें ।
 शरीरभूतभृत् प्रभो समस्त देह पोशिसी
 अर्सुस्वरूप तूं समस्त धातुर्माजि राहसी ॥ ११२ ॥

१ सिंह. २ शंकर. ३ देव. ४ कमलनेत्र. ५ स्तुति. ६ प्राप्ति, ऐक्य.
 ७ प्राणरूपी. ८ शरीरांतिल सप्त धातूंत. ९ पर्वतांचा राजा. १० ब्रह्मविद्या.

भोक्ता यज्ञाचा, तूंचि वा पूजनाचा
 संध्याहोमाचा, रक्षिताही जनाचा ।
 पुष्पां, पत्रातें, धूपदीपास तेंवी
 वेशी नैवेद्या, आहुती वैश्वदेवीं ॥ ११३ ॥

(वै.)

मांचवें शतक समाप्त.

शतक ६ वें.

कपींद्र तू धेउनि वानरांचें
 सहाय्य कार्यार्थ सुरानरांचे ।
 आत्मे दशास्यादि निशाचरांचे
 देशी करीं वा यमकिंकरांचे ॥ १ ॥

(उप.)

मागुनी निजपुरां रघुराया ।
 येशि लोकविरहार्ति हराया ।
 सौख्यकारि चिरराज्य कराया
 पुण्यकीर्ति जगिं या पसराया ॥ २ ॥

(स्वा.)

अश्वमेध मख्खेही शत केले
 दक्षिणा अमित घेउनि धेले ।
 विप्रसंघ तुजला पदवी ती
 भूरिदक्षिण अशी मग देती ॥ ३ ॥

सोमप तुजलाही ते ह्मणती वा अश्वमेधयज्ञैमाना
 अमृतपै तरिही तूं त्या वेशी वा आदरेचि बहुमाना ॥ ४ ॥

(आ.)

१ रावणादि राक्षसांचे. २ यमदूतांच्या. ३ यज्ञ. ४ तृप्त झाले.
 ५ अश्वमेधयज्ञ करणारा. ६ अमृत पिणारा.

भोक्ता यज्ञाचा तूं, सोम पिशी तूंचि सर्व यजनांत
यज्ञीं प्रवृत्ति तव ती श्रद्धाजननार्थ मात्र सुजनांत ॥ ५ ॥

अमृतप तुजला वां देति या नामधेया (मा.)

वृषभतनु धरूनी टाकिशी पीवुनीया ।

त्रिपुरदहनकालीं दैत्यकूपामृताते

समरंहत रिपूते देइ जें जीविताते ॥ ६ ॥

सोम विभूती तव तो पोशी जो ओषधीस रसदानें (आ.)

पुरुजित् तूं वा जिंकिशि वाणें रिपु दीनही सरसदानें ॥ ७ ॥

सत्यानें परलोका, शुश्रूषेनें गुरुप्रती रामा

यापरि जिंकिशि वहुंते पातित्रत्यें जशी पती रामा ॥ ८ ॥

पुरुसत्तम तूं सर्वग परि^१विलसे तव सुतेज सद्रत्नीं

पाषाणीं नच विलसे जैसें तें सूर्यतेज सद्रत्नीं ॥ ९ ॥

पुरुशब्द महत्वार्थीं बहुवाचिहि, सत्तमार्थही श्रेष्ठ

बहु सज्जन तुज मिळती ज्ञानतपोयोगयुक्त सन्निष्ठ^३ ॥ १० ॥

बहु तव विभूति असती आदित्यादी जयांत तूं वससी

तूं विश्वरूप ह्यणुनी मोठा सर्वांत श्रेष्ठही अससी ॥ ११ ॥

दनुजमनुजवर्गीं, यक्षरक्षोमृगांत (मा.)

सुरमुनिकविमाजीं, अश्वधेनूनेगांत ।

जलचरखगनागांमाजिं, वृक्षायुधांत

बहुविध गणिं ऐशा श्रेष्ठ जो तूंचि तात ॥ १२ ॥

प्रल्हाद तूं, भूप, कुबेर, तूं हरी (उप.)

तूं इंद्र, पारशीर, शुक्रही हरी ।

तूं कामधेनू हिमवज्जलेलेशही

१ रस देऊन. २ उत्तम देणगिनें. ३ स्त्री. ४ दैत्य. ५ पर्वतांत. ६ पक्षी.

७ हर्ता किंवा सर्प. ८ वरुण. ९ यज्ञांत. १० युद्धांत मेलेल्या. ११ सज्जनरूप

रत्नांत. १२ चांगल्या रत्नांत. १३ ब्रह्मनिष्ठ. १४ व्यास.

खगेंद्र, ऐरावतही, महा अही
अश्वत्थ तूं पादप, तूच वज्रही ॥ १३ ॥

जनपदहितकर्ता श्रेष्ठ तूं भूपवर्गी
जनकचरणसेवासक्तही पुत्रवर्गी ।
प्रियतम पति, बंधू, मित्र तूची जगांत
धवल यश जयाचें लोक आहेत गात ॥ १४ ॥

(मा.)

विनयमूर्तिच तूं रघुनंदन

अनयकृत्वलदुष्टविमर्दन ।

(इ. वि.)

अनय तूं करिशी न कधीं हरी
जय - मिळे तुज षड्रिपुंच्या वरी ॥ १५ ॥

सत्यसंध अससी रघुराया

दक्ष तूं वचन सत्य कराया ।

(स्वा.)

जीविता त्यजिसि वा निजजाया

जाऊं देशि परि शब्द न वाया ॥ १६ ॥

दाशार्ह नामीं तव दोन अर्थ

तूं पात्र भक्तांसि निजार्पणार्थ ।

(उपें.)

दशार्हवंशीं अवतार घेशी

मारावयाते मुर कंस केशी ॥ १७ ॥

सात्वतांपति असें तुला हरी

देति नाम यदुवंशकेसरी ।

(रथो.)

वैष्णवां पति तसा यदूस तूं

स्वर्गि जेंवि अमरां शतकर्तू ॥ १८ ॥

जीव तूच अससी सकलांचा

पुंज तूं सकल जीवकलांचा ।

(स्वा.)

सूर्य तूं, उगम चित्किरणांचा
तूजपासुनि घडे जगिं साचा ॥ १९ ॥

विनयितासाक्षी नांम तूज देती (दिंडी)
चित्तिं राहोनी बघशि धर्म नीती ।
कोण कैसा या जन जगांत वागे
बघसि सारें हें सतत दिव्य योगें ॥ २० ॥

विनयिता वदती तुजला यती (दु. वि.)
नियामिशी जगतासि महामती ।
करिशि पालन तूंचि तयाप्रती
स्वजनलालन तेंवि रमापती ॥ २१ ॥

साक्षी तुजला वदती, राहुनि देहत्रयीं तया बघशी (आ.)
साक्षी त्रिदेशांचा तूं जगताचाही तसाच वा अससी ॥ २२ ॥

मुकुंद तूं देशि जनास मुक्ती (उप.)
जो पूजितो तूज अनन्यभक्ती ।
श्रद्धा तुझ्याठायिं धरोनि चित्तीं
असक्त जायासुतगेहेंविचितीं ॥ २३ ॥

अमितविक्रम वामन तूं तरी (दु. वि.)
त्रिपद ठेवुनिया बहु अंतरीं ।
भुवनभृंगतती बलिही हरी
करिशि लीन पदांबुरुहांतरीं ॥ २४ ॥

अंभोनिधी तूंचि निधान जीवां (उप.)
नरासुरांते, पितरांहि, देवा ।
आधार द्यायाहि महार्णवास
कूर्माकृती होशि जगन्निवास ॥ २५ ॥

१ ज्ञानकिरणांचा. २ स्थूल, सूक्ष्म व कारण ह्या तीन देहति. ३ देवांचा.
४ घर. ५ भुवनरूप भ्रमरांची माला. ६ आच्छादित किंवा नम्र. ७ पद-
कमलाखालीं.

अनंताख्या त्याते स्वशिरिं धरिं जो शेष जगती (शि.)
 तयाचा तूं आत्मा, ह्यणुनि शिरिं घेई भुजग ती ।
 स्वरूपाते नाहीं तव कधिंहि कांहीं परिमिती
 अनंतात्मा तूते ह्यणुनि ह्यणती साधु सुमती ॥ २६ ॥

महोदधिशय प्रभो निजसि जें महासागरीं (पृ.)
 सुरम्य दिससी उमारमणकंठ जैसा गरीं ।
 त्वदीय तनुनीलिमा बघुनि कंठिं शंभू धरी
 जणू सतत नामही तव विषोष्णता जें हरी ॥ २७ ॥

अंतक तुज संत कवी ह्यणती तूं करुनि अंत कल्पांतीं (आ.)
 अखिलहि भूतगणांचा, भोगिशि भुजगीं अनंत सुख शांती २८

अंतक प्रलयिं सर्व तूं जगा (र.)
 भक्षिशी, ह्यणुनि नाम तूज गा ।
 देति हें; शयनशांति तेधवां
 भोगिशी भुजग-भोगिं माधवा ॥ २९ ॥

अज तूं ह्यणुनी तुज जनि, अंत नसे गा दुरंतवीर्याते (आ.)
 पुनरपि सृष्टी करिशी सोडुनि प्रकृतींत आत्मवीर्याते ॥ ३० ॥

अज तुला ह्यणती निर्गमीं जनीं (द्रुतवि.)
 निर्धन तूज नसे अथवा जनी ।
 त्रिभुवना स्वतनूंतुनि काढिशी
 सहज जालकं कातिण ती जशी ॥ ३१ ॥

महाहं तूं यास्तव देवतांत (उ. जा.)
 तुलाचि वा पूजिति देव तात ।
 महाफलाते तव देइ भक्ती
 येथें सुखें सर्व, परत्र मुक्ती ॥ ३२ ॥

१ विषाचे योगानें. २ सर्पतनूवर. ३ वेदांत. ४ मरण. ५ अगाध आहे वीर्य
 ज्याचें त्या तुला. ६ अगाचा निळसरपणा. ७ जाळें.

स्वाभाव्य नामीं तव गूढ भाव

(भु. प्र.)

तूते करी व्यक्त तव स्वभाव ।

जगीं दिसे जी तव दिव्यशक्ती

स्वभाव ही एक तयास उक्ती ॥ ३३ ॥

अधिष्ठान आहेस तूं या स्वभावा

म्हणोनी तुला देति या गुह्य नांवा ।

जगच्चालका ईश तूं षड्गुणांचा

यशोज्ञानवैराग्यवीर्यादिकांचा ॥ ३४ ॥

शक्तीते देति संज्ञा तव विविध जशी भिन्न ज्याची यदृच्छा (स्र.)

माया वेदांतवेत्ते, नियति ह्यणतिही, काल कोणी यदृच्छा ।

कोणी अव्यक्त तीते, प्रकृति, परिणती वा स्वभाव प्रधान

कोणी षड्गुण्य किंवा भगहि ह्यणति जे भक्तिमार्गी प्रधान ३५

शक्ती शक्तिमताहुनी नच कधीं भिन्ना जगीं तत्त्वता (शा.)

धातूंमाजिंच तापल्या वसतसे भिन्ना नसे उष्णता ।

शक्ती ज्या विविधा त्वदीयं जगतीं स्वाभाविका निस्तुला

त्या भिन्ना तुजपासुनी न, म्हणुनी स्वाभाव्य संज्ञा तुला ॥ ३६ ॥

जितामित्र तूं मित्रसा अंधकारा

(भु.)

सदा शत्रुते वारिशी निर्विकारा ।

जयाच्या हृदीं राहसी तापहारी

रिपू जिंकि तो ज्ञानवित्तापहारी ॥ ३७ ॥

प्रमोदन हरी तुला ह्यणति सर्व सौख्यास्पदा

(पृ.)

रुचे न किमपी नरा इतर जो भजे त्वत्पदा ।

न तत्सुख हरावया क्षम कधीं महा आपदा

पदाब्जरजसाम्य वा तव न येइ पृथ्वीपदा ॥ ३८ ॥

आनंद तूं केवल नंदनंदना

(इं. वं.)

आनंदि तो जो करि तूज वंदना ।

१. इच्छा. २. साहजिकपणा. ३. निरुपम. ४. ज्ञानरूपी वित्त हरण करणारे.
५. सूर्याप्रमाणें. ६. श्रेष्ठ. ७. नांव

त्वज्जन्मयोगे यदुवंश शोभला
त्या इंद्रवंशापरि धन्य तो भला ॥ ३९ ॥

नंदन तुज नंदसुता ह्यणती ह्यणुनीच सौख्यसिंधूते (आ.)
भवसिंधु विंदुपरि त्या तुजला जे भजति लोकबंधूते ॥ ४० ॥

नंद नामासि तूं घेशि नंदात्मजा (स्र.)
नांदती त्वहलें सर्वही या प्रजा ।
तेंवि भूमंडलें शेंकडों ज्यापरी
द्वारके माजि त्या नांदती सुंदरी ॥ ४१ ॥

अगणित भुवनें हीं नांदती यत्प्रभावे (मा.)
युवति बहु तयाच्या वागती मित्र-भावे ।
बधुनि नवल वाटे मानसीं नारदाते
नवल खचित हेंची वाटतें फार माते ॥ ४२ ॥

राघवा तूं तरी सर्वदा नांदसी (स्र.)
रानिं वा ग्रामिं वा लोक आनंदिसी ।
सर्वदां ऋद्धिनें युक्त सीतापते
दर्शनें सर्वही नाशिसी ताप ते ॥ ४३ ॥

जन्मुनी अन्वयीं भानुच्या चिद्घना
गाधिजा-राधनें अस्त्रविद्याधना ।
साधुनी, ताडिका ताडुनी, मोडुनी
शंभुचें चापही, जानकी जोडुनी ॥ ४४ ॥

राजधानीप्रती येउनि पावना
तात-वाकपालना जाशि तूं वा वना ।
दंडकीं हिंडुनी, दैत्य ते दंडुनी
जानकी धुंडण्या मारुती धाडुनी ॥ ४५ ॥

वानरांचें नरांच्या परी लप्कर
ठेवुनी, बांधुनी सेतुही दुप्कर ।

सिंहला जाउनी रावणा हाणुनी
जानकी मागुती सत्वरें आणुनी ॥ ४६ ॥

वैत्सरें काढुनी वन्यवासीं पुरीं
येसि माघारि तूं आपुलीया पुरीं ।
नांदसी दीर्घ तूं तेथ राज्यावरीं
तोषवीशी जना कैकयीच्या परी ॥ ४७ ॥

सत्यधर्मा तुला याचसाठीं मुनी (स.)
नाम देतीहि, तूं धर्मशिक्षां जनीं ।
द्यावया पाळिशी सत्यधर्म स्वयें
धर्ममूर्ताचि तूं अल्पहीं जें वयें ॥ ४८ ॥

त्रिविक्रम तुवां पदत्रितय देउनी झांकिलें (पृ.)
जगत्रय, तसेंचि त्या बलिनृपासही जिंकिलें ।
असें ह्यणति तें वृथा; विजयशालि तोची खरा
अलभ्य पदसंगती तव मिळे जयाच्या शिरा ॥ ४९ ॥

महर्षिःकपिलाचार्यः । ह्यणती मुनि तूजगा ॥ (अ.)
विभूति तव तो देई । सांख्यशास्त्रासि या जगा ॥ ५० ॥

कृतज्ञ तुजसा नसे सकलकर्मसाक्षी हरी (पृ.)
स्मरुनि कृतिते तुवां सकल तुष्ट केले हरी ।
बिभीषणहि बंधुच्या बसविलाचि राज्यावरी
जगत्तव कृती दिसे तुज करस्थ बोरापरी ॥ ५१ ॥

मेदिनीपती तूंच वा खरा (का.)
प्रेम ठेवुनी पाळिशी धर्रा ।
पत्निते पती जेंवि सर्वदा
बालका पिता जेंवि कामदा ॥ ५२ ॥

१ पूर्ण (१२ वर्षे), २ गर्वा. ३ शिक्षण. ४ सर्व कर्म, पहाणाऱ्या
(हें संबोधन आहे). ५ वर्षे. ६ पृथ्वा. ७ वानर.

त्रिपद हें पद घेशि त्रिविक्रमा (दु. वि.)

बळि पडे बळि तो तव विक्रमां ।

भिउनि जायहि ती विबुधापर्दा

दुत विलंबितं ठेविशि जें पदा ॥ ५३ ॥

त्रिदशाध्यक्षचि अससी, स्वामी तूं वा^१ समस्त त्रिदेशांचा (आ.)

जागृत्स्वप्नसुपुत्ती साक्षी तैसाचि^२ याहि त्रिदेशांचा ॥ ५४ ॥

महाशृंग तूं मत्स्य होशी धराया (भु. प्र.)

जलीं मग्न भू^३, वेदही उद्धराया ।

वराहाकृती घेउनीया महीते

धरूनी रंदां घेशि तूं नामही तें ॥ ५५ ॥

कृतांतकृत् प्रभो तुझी विचित्र ही कृती अती (पं चा.)

करोनि सृष्टि आदिं ही लयास नेशि मागुती ।

न यांत दोष वा असे, कुकर्म सर्व नाशिसी

स्वभक्त नेशि पुण्य लोकिं, मृत्युतेहि मारिशी ॥ ५६ ॥

संसार मृत्युरूपी; हरुनि तथा हरि यमासि वंचाया (आ.)

शिकविशि जरि भक्तांते नाशुनि कृतकर्म, दोष कंचा या ॥ ५७ ॥

महावराहाकृति घेउनी ती (उप.)

करावया जागृत धर्म-नीती ।

उद्धारिशी पंकनिमग्न धात्री

समान दृष्टी तव जीवमात्रां ॥ ५८ ॥

गोकुळिं गौर्गण तुजला बहुत मिळाला ह्यणुनि गोपाळ (आ.)

गोविंद गोड नामा देती तूते समस्त गोपाळ ॥ ५९ ॥

विनष्ट भूमी परतोनि आणिली

(उप.)

गोविंद संज्ञा ह्यणुनी तुला दिली ।

१ त्वरिते. १० लांब अंतरावर. २ देवांचा. ३ तीन अवस्थांचा. ४ पृथ्वी.

५ दांतांनं (दांतावर). ६ गाईंचा समुदाय [कळप]. ७ नाहींसी झालेला.

८ देवांची विपत्ति. ९ पराक्रमाला. ११ गवळी.

गोशब्द वाणीसहि लाविती कवी
तव स्वरूपा श्रुतिवाक्य शीकवी ॥ ६० ॥

सुपेण ऐशा तुज गाति नामीं (उप.)
सेना तुझी राघव फार नामी ।
तैसा तुझा पार्षदसंघ साधू
नामीं तुझ्या अर्थ अनेक साधूं ॥ ६१ ॥

कनकांगदि बाहु तो तव । वैन सौदांमिनियुक्त आर्तवें ॥ (वियो.)
कृतिमाजिंहि साम्य दावितो । क्षणमात्रें जनताप वारितो । ६२ ।

गुह्य तूं श्रुतिसही अगोचर, व्यापिशी जरिहि हें चराचर । (रथो.)
हृद्गुहेमधिंहि गूढ राहसी, भस्मिं पावककला लपे जसी ॥ ६३ ॥

गभीर तूते ह्यणतीहि धीर (उप.)
ऐश्वर्य बुद्धी बलही अपार ।
तुझ्या कृतीचा न कुणास थांग
श्रुती शिणे वर्णुनि तूज सांगें ॥ ६४ ॥

गहन तूं, तुजपासुनि वा हरी (द्रु. वि.)
परतची फिरती मन वैखरी ।
अनुमिती, उपमा नच ती टिके
तव कृपेविण शास्त्र पडे फिकें ॥ ६५ ॥

गुप्त तूं अससि या जगतांत (स्वा.)
विश्वचित्रपट नेसुनि तात ।
जे तुला उघडुनी वघतात
भक्तिनेत्र, जन ते तरतात ॥ ६६ ॥

चक्रगदाधर तूं वा, धरिशी स्वकरांत कालचक्राते (आ.)
कालगदाही तैशी तारिशि वधुनी भवोग्रंनक्राते ॥ ६७ ॥

१ चांगला. २ सिद्ध करूं. ३ मेघ. ४ विजेनें युक्त. ५ वर्षांकृतूंतलीं
६ अंगांसहित. ७ वाणी. ८ विश्वरूपी विचित्र वस्त्र. ९ संसाररूपी उग्र मगर.
१० ज्यावर सोन्याचे अंगद आहेत असा.

वेधाहि तूंच अससी, इच्छाशक्तीचं निर्मि तव सैर्ग
कर्महि पाहुनि करिशी त्या त्या परि तूं जनां फलोत्सर्ग । ६८ ।

स्वांग तूं, तव तनू असे निर्जं
जन्म होय तव वा अयोनिर्जं । (रथो.)

अन्य देह परकीय, जो घडे
रेत रक्त मिळुनीच वापुडें ॥ ६९ ॥

कुक्षींत रक्षी जननी जयाते
देवोनि पोशी रुधिरा, पयाते । (इ.)

जन्मोनि जो खावुनि अन्न पुष्ट
होई, जयाते वडतीहि कष्ट ॥ ७० ॥

उवा, लिखा, रोग, कृमी जयाते (उप.)

खाती, मजेनें करिति गृहाते ।
मेल्यावरी भक्षिति ज्या शृंगाल
श्या काकहीं टोंचिति गृध्र गाल ॥ ७१ ॥

जो देह ऐसा परकीय साचा
तो आपुला हा भ्रम मानसाचा ।
स्वाधीन जो नित्यहि तो स्वताचा
तुझाचि तो एक जगत्पित्याचा ॥ ७२ ॥

अजित तूं ह्यणुनी अससी हरी (द्रु. वि.)

सुरगणीं, पशुमाजिं जसा हरी ।
रिपु तुला कधिं जिंकुं शकेच ना
करिशि केशव अंतर्कवंचना ॥ ७३ ॥

कृष्ण ! सत्य अससी सुखधाम (स्वा.)

सत्सुखांस सुचवी तव नाम ।

१ पोटांत. २ कोल्हे. ३ कुत्रा. ४ कावळे. ५ सिंह. ६ चमाला फसविणें.
७ सत्ता व आनंद यांना. ८ फलार्पण. ९ स्वतःची. १० येनीवांचून होणाग.
११ चमाला फसविणें. १२ सिंह १३ सृष्टि.

कृष्णं जो तनय सत्यवतीचा

अंश तो तव निधीहि श्रुतीचा ॥ ७४ ॥

दृढ तुझ्या सम कोण बलाल्या

(द्रु. वि.)

रविशशीसह जाय ईला लया ।

अनलरूप जयीं तव संहरी

प्रलयिं कर्षुनिया जगता हरी ॥ ७५ ॥

संकर्षण नामहि यास्तव

(उप.)

देती तुज भक्त प्रियस्तव ।

त्यांचे अघराशिहि कर्षिशी

त्यांते निजसंनिध ओढिशी ॥ ७६ ॥

अच्युर्त स्थळ त्यास वा मिळे । नामही तुजसि हें त्यामुळे (रथो.)

तूजपासुनि त्या च्युती नसे । शांति त्यांस प्रलयांतही असे ७७

वरुण जो सुर पश्चिमदिक्पती

(द्रु. वि.)

प्रथित जो श्रुतिमाजि अपांपती ।

तवचि तोहि विभूति रमापती

ह्यणुनि अर्पिति ही अभिधा यती ॥ ७८ ॥

वारुण तुजला वदती, वरुणतनय जे वसिष्ठ कुंभजनीं । (आ.)

ते तव विभूति साचे, सिद्धहि परि जे सतृष्णं तव भजनीं । ७९ !

वृक्ष तूज वदती कवीश्वर

वृक्षसा अचलंतू सदा स्थिर ।

वृक्ष देइ फल तेंवि सावली

भक्तकल्पतरु तूंहि मावली ॥ ८० ॥

वृक्षिं पक्षि बसती तुझ्यावर

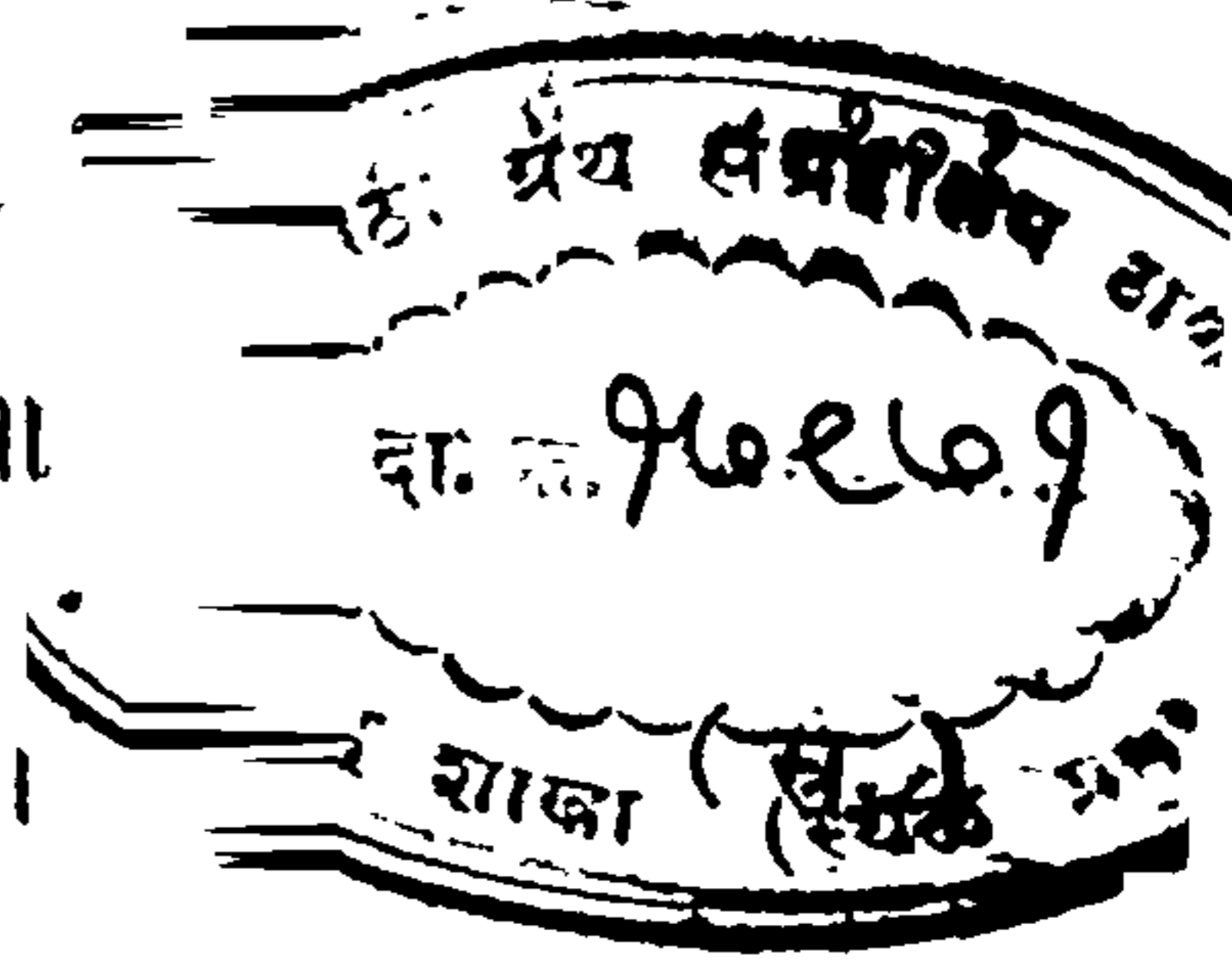
राहतें सकल हें चराचर ।

१ स्तुति (ईश्वराची) ज्यांना प्रिय असे. २ नाशिशी. ३ अगस्तिऋषी.
४ लोलुप. ५ शक्तीचा सांठा. ६ पृथ्वी. ७ कृष्ण द्वैपायन [व्यास]. ८ अहक

शतक ६ वें.

विश्ववृक्ष अससीच वा हरे
छेदिसी भवतरुहि सत्वरें ॥ ८१ ॥

वारुणोवृक्ष हें नाम देती श्रुती ।
विश्वरूपीच जो वृक्ष तूं त्या प्रती ।
मूळ ज्याचें असे अंतरिक्षांत तें
स्कंधपर्णावली खालती लोंबते ॥ ८२

पुष्कराक्ष वदती तुज वाचें
व्यापिशी हृदयपुष्कर साचें । (स्वा.)
भक्त जें तुजसि चिंतिति योगें
प्राप्त होशि हृदयीं अति वेगें ॥ ८३ ॥

महामना हें तुज नाम वामन
तुझें महाशक्ति उदार वा मन । (उपें.)
मनेच तूं हें रचिशी महाजग
मनेच संरक्षिशी नाशिशी मग ॥ ८४ ॥

भगवान् तुला वा अति योग्य नाम
तूं षड्गुणांचें निजधाम राम । (उप.)
अपार ऐश्वर्य तुझें अनंता
व्यापी सुकीर्ती तव ह्या दिगंता ॥ ८५ ॥

तूं धर्म, वैराग्यहि देहधारी
श्रीही तुझी ती उपमा झुगारी ।
अगाध शक्तीहि दुरंत वीर्य
तूं ज्ञानतेजोमय तेंवि सूर्य ॥ ८६ ॥

भगवाही तुज वदती, वेशी ऐश्वर्य वित्तमत्तांचें (आ.)
अचलचि भाग्य त्याचें जैसे हातांत वित्त मत्ताचे ॥ ८७ ॥

१ अपार. २ द्रव्यानें उन्मत्त जो त्याचें ३ दारू प्यालेल्याच्या. ४ फांत्या
व पानें. ५ हृदयकमल. ६ मूर्तिमंत.

आनंदी तुज वदती, मग्नचि तूं सर्वदा निजानंदीं
वनमाली माला तव पदलंबी जणु पदांसि तव वंदी ॥ ८८ ॥

राहे सदाहिं ताजी मुनिची काया जशी महायोगें
वनपुष्पि नीलगिरिसा शोभे तव देह फार तिजयोगें । ८९ ।

हलायुध स्थूल तुझें करायुध (उपें.)
करीं सदा नांगर घेशि तूं बुध ।
विभूति तूं वा हरिची महाबल
म्हणूनि तूंतें अभिधाहि वा बल ॥ ९० ॥

आदित्य तूं अदितिच्या उदरीं जनीते (व. ति.)
वेशी धरोनि अति न्हस्व अशा तनूते ।
देवाधिराजभयहेतुं हरावयाते
दैत्याधिराज बलि वद्ध करावयाते ॥ ९१ ॥

ज्योतिरादित्य तूं भानुविवांतरीं (स्र.)
राहुनी देशि त्या दीप्ति लोकोत्तरा ।
भानु कल्पांतिं तो लुप्त होई तरीं
नष्ट नोहे तुझी दीप्ति दामोदरा ॥ ९२ ॥

सहिष्णु ऐसें अभिधान वा तुला (उप.)
लत्तामिषानें भृगु देइ दाखला ।
अजूनि तो तूं धरिशी उरावरी
शोभे जिथें तो पदकापरि हरी ॥ ९३ ॥

गतिसत्तम तुज वदती, उत्तम गति तूं समस्त संतांते (आ.)
पावुनि तूंतें नेती जन्ममरणबंधनासि अंताते ॥ ९४ ॥

मृधन्वा तुला नाम देती सुरारी (उपें.)
तुझ्या शार्ङ्गचापा अरीं भीति भारी ।

रैवें रज्जुच्या शत्रु सोडी रणाते
जशी सिंहशब्दें धृती वारणाते ॥ ९५ ॥

खंडंपरशू या घेशि तूही नामा (दिं.)
क्षत्रियांतें तूं वधशि परशुरामा ।
छिन्न करिशी त्या एकवीस वेळां
डोह होई होवोनि रुधिर गोळा ॥ ९६ ॥

दारुण कर्म तुझें हें, तर्पण करिशी तदीय रुधिरानें (आ.)
द्रविणप्रदही तैसा, कश्यप करिशी सुतुष्ट भूदानें ॥ ९७ ॥

दिवस्पृक् तुला वामना नाम शोभे (भु.)
किती उंच होशी महीच्याहि लोभें ।
गळे व्योमगंगा पदाच्या प्रहारीं
पडे भूवरी लोकपापापहारी ॥ ९८ ॥

सर्वदृग्व्यास तूं पांचवा वेद तो (स्र.)
निर्मिशी जो जनां बोधितो, लहादि ते ।
ज्यांत संवाद तो धर्म दावी जुना
गीतरूपी तुझा, ज्ञान दे अर्जुना ॥ ९९ ॥

वाचस्पतिरयोनिज प्रभो हे (पु. श्र.)
तूंतें जनन योनिजन्य नोहे ।
तूंची करिशि वेदरूप नौका
न्याया तरुनि हा भवाब्धि लोकां ॥ १०० ॥

त्रिसामा असें नाम हें तूज देती (भु.)
तुझी तीन सामें पवाडाच गाती ।
बृहत्साम तैसें रथंतर्यही तें
तसें वामदेवाख्य हीं सामगीतें ॥ १०१ ॥

सामग तूते वदती रमसी तूं नित्य सामगानांत (आ.)
सामहि तूंची अससी विभूति तव सामवेद वेदांत ॥ १०२ ॥

निर्वाण तूज वदंती मुनिवर्य बुद्ध (व. ति.)
तूं शांत, चिन्मय, विराग, असंग, शुद्ध ।
तूं ब्रह्म निर्गुण, निरंजन, निर्विकार
तूं पूर्ण, अव्यय, अरूप, अनंतपार ॥ १०३ ॥

ऊर्माविणें जलधि चिन्मय जीवनाचा
विस्तार तूं शशिविणें चित्चंद्रिकेचा ।
आनंद तूं विषयशून्य, तरंगशून्य
सद्रूप वस्तु किमपी हरि तूं, न शून्य ॥ १०४ ॥

भेषज भवरोगाते अससी तूं वा भवप्रिया राम (आ.)
सेवुनि तूते मिळविति, भवतापें तप्तचित्त आराम ॥ १०५ ॥

भिषक् भवार्थ्या हरिशी गदाते (उप.)
कामादि नागा हरिशी गदा ते ।
मारी तयाच्या हरुनी मदाते
आर्ता तुझी भक्तिच कामदा ते ॥ १०६ ॥

शस्त्राविणें हरिशि हृद्गतशल्यपुंज (व. ति.)
रागादिरोग अगदाविण एक गुंज ।
तूं आदिवैद्य वरवैद्यगणाधिराज
ज्या सेविती हर विरिंचि^१ गणाधिराजें ॥ १०७ ॥

संन्यासकृत् तूं अवधूत दत्त (उप.)
वैराग्य हेंची तव सर्व वित्त ।

१ पाण्याचा. २ ज्ञानरूपा चांदण्याचा. ३ शंकराला प्रिय किंवा शंकर आहे प्रिय ज्याला असा. ४ संसाररूपा. ५ रोगाते. ६ हत्तीला. ७ सिंहाप्रमाणें. ८ ज्ञानी लोक किंवा बौद्ध. ९ आर्त [पीडित] जनाला. १० श्रेष्ठ वैद्यसमूहाचा राजा.
११ ब्रह्मदेव. १२ गणपति.

संचारिशी भूवरि भिक्षुवृत्ती
करावया लोकतमोनिवृत्ती ॥ १०८ ॥

शमचि तूं हरि निग्रह विग्रही
सहज पावति तूज सुनिग्रही । (इ. वि.)
शमचि साधन तूं उपदेशिशी
विषय सोडि तूया पद दाविशी ॥ १०९ ॥

शांत तूं जलधि नष्टतरंग
सर्वदा निजसुखांतचि दंग । (स्वा.)
शांततेत न घडे कधि भंग
भीति ते तुजसि कोप अनंग ॥ ११० ॥

निष्ठा तुला वदति विट्टल वेदनिष्ठ । (व. ति.)
निष्ठाचि साधन तवाभिर्गमीं वरिष्ठ ।
कल्पांतिं होइ तुजमाजि जग प्रविष्ट
भक्ताचिया हृदिं जशी तव मूर्ति इष्ट ॥ १११ ॥

शांतिरूप अससी यदुराया (स्वा.)
तूंचि साधन भवाब्धि तराया ।
शांति त्या भजति तूज जे सदा
मोददा, भवदवांशितोयदा ॥ ११२ ॥

परायणचि तूं सुरासुरनरा मुरारी खरा (पृ.)
हरादि सुर ते तुला शरण येति मायाहरा ।
पदांबुज तुझे तयां परम इष्ट ते स्थान गा
तदीय रजलेशही पविर्च पापरूपी नगां ॥ ११३ ॥

शुभांग तव पाहुनी भुलुनि जाति गोपी किती !
त्वदर्थ धन बांधवां धवसुतांहि त्या टाकिती ।

१ मूर्तिमान २ ज्याचे तरंग [लाटा] शांत झाल्या आहेत असा. ३ काम, मदन. ४ तुझ्या प्राप्तिंत. ५ संसारदावानलाला मेघ. ६ वज्र. ७ पर्वताला.

कुणी वधति रूप तें करुनिया दिठी निश्चळा
कुणी सुरवं ऐकुनी ह्मणति पुण्य आलें फळा ॥ ११४ ॥

कुणी कारंति गानही तव सुगीत ऐकोनिया
कुणी वदति कृष्ण वा तुज मुकुंद लाजोनिया ।
कुणी त्यजुनि लाजही निकट होति देहें तुला
कुणी गुरुभयें मनेच निज पावती हेतुला ॥ ११५ ॥

तुझी सुरसमूर्ति ती निजमनांत आणोनिया
करुनि निजवृत्तिही सतत चिंतनें तन्मया ।
सुखा अमित पावुनी सकल पुण्य नेती लया
अती व्यसन भोगुनी विरहजन्य पापोच्चया ॥ ११६ ॥

जगत्प्रसवहेतुते तुजसि चिंतुनी ईश्वरा
निरुच्छ्वसन होउनी, विसरुनी जगा नश्वरा ।
जरामरण वारुनी, तुजसि पावती सत्वर
शुभंकरें शुभांग हें तव किती जना तत्परा ॥ ११७ ॥

शांतिद यापरि होशी भक्तां जे चिंतिती तुझी कांत (आ.)
मूर्ती निशिदिनि हृदयीं पावुनि स्वांतप्रसाद एकांत ॥ ११८ ॥

स्रष्टा तूं जगताचा सर्गारंभीं संमस्त तत्त्वांते
निर्मिशि; त्यावरि धाता निर्मां भुवनासर्वेचि संत्त्वांते ॥ ११९ ॥

कुमुद तूं धरुनी मनुजाकृती (इ. वि.)
भुवनिं या करण्या मनुजा कृती ।
हरुनि आत्मबलें अवनीभरा
विपुल भोगिशि वा सुखनिर्भरा ॥ १२० ॥

कुवलेशय नाम तुला हरी । निजसी सागरिं तूं अंहीवरी ॥ (वि.)
अथवा जगिं जीवहृदंतरीं । हरि जैसा गिरिराजगव्हरीं ! १२१ ।

१ मधुर स्वर. २ वडिलांच्या भयानें. ३ कल्याणकारक. ४ मनार्चा
प्रसन्नता. ५ प्राण्यांते. ६ कृतार्थ. ७ शेषावर.

गोहित तुज ह्यणती, कीं मोहित जन करिशि सातव्या वर्षीं (आ.)
अंगुलिनें गिरि धरुनी गोरक्षणिं जें सुरेंद्र जल वर्षीं । १२२।

गोपतिहि याचसाठीं पालक तूं धेनुभूमिराणीचा
खाणी जी ज्ञानाची कर्ता तूं त्याहि वेदवाणीचा ॥ १२३ ॥

गोसा विश्वाचा तूं, माथापटलांत राहसी गुप्त
प्रकटहि होसी, जेव्हां होती जगिं धर्म सर्वही लुप्त । १२४।

वृषभाक्षहि तें वदती पाहुनि तव धर्मरूप दृष्टीते
देई जी तुष्टीते वर्षुनिया भक्तकामवृष्टीते ॥ १२५ ॥

वृषप्रिय असें तुला ह्यणति; धर्म तूते प्रिय (पृ.)
तदर्थ धरिशी विचित्रतुनुं तूं विचित्रक्रिय ।
वराहनरकेसरीकर्मठकृष्णरामादिका
जनांसि तव तारितें चरित शूद्ररामादिकां ॥ १२६ ॥

अनिवर्ती तुज ह्यणती, धर्माचरणीं पराक्रमांत रणीं (आ.)
दक्ष न कोणी तुजसा, हरिशी रिपुंतें जसा तेंमा तरणीं । १२७।

निवृत्तात्मा तूं वा तरिहि अससी; संगरहिता (शि.)
तुझी कर्मीं वृत्ती खचितचिकराया जनहिता ।
निजाचारें लोकां अनुकृति कराया शिकविशी
जनांची ही रीती: अनुसरति ते श्रेष्ठकृतिशी ॥ १२८ ॥

संक्षेपा तूं विश्व नेशी लयास (शालि.)
पोटीं घेशी भक्षुनीया तयास ।
बीजामाजीं वृक्ष जैसा वडाचा
त्वत्पादाब्जीं वास या चिज्जडांचा ॥ १२९ ॥

क्षेमकृत् नाम हें तूजला शोभतें (स्र.)
त्वत्कटाक्षें जनां क्षेम तें लाभतें ।

१ रक्षण करणारा. २ नारसिंह. ३ कर्म. ४ स्त्रियांदिकांना. ५ अंधः-
काराला. ६ सूर्य. ७ चैनन्य व जडवस्तु यांचा.

भक्तवित्तासि तूं रक्षिसी कामदा
त्याचिया त्रासदा त्रास देशी सदा ॥ १३० ॥

शिव तुज ह्यणुनी हें नाम देती श्रुतींत (मा.)
त्वरित हरि अघा जें प्राप्त होतां श्रुतींत ।
वरतम तव भक्ता नामही हेंच आहे
निशिदिनिं हरि नामा कंठिं जो नित्य वाहे ॥ १३१ ॥

सहावें शतक समाप्त.

शतक ७ वें.

श्रीवत्सवक्ष सितें चिन्ह तुझ्या हृदाते (व. ति.)
श्वेताब्जसें सजवितें यमुनाहृदाते ।
पाहनिया तिजमधे निजरूपसाम्य
केली तुवां तटिं तिच्या बहु केलिं रम्य ॥ १ ॥

श्रीवास हें तुज असे बहु योग्य नाम
श्रीचें सदा अससि तूंचि विलासधाम ।
तीतें नसे प्रिय तसें स्थल रम्य अन्य
राहे सद्गोदित ह्यणूनि तिथेंच धन्य ॥ २ ॥

श्रीपती जलधिमंथनकाली (स्वा.)
सुंदरी प्रकट जी जगिं झाली ।

१ त्रास देगाराला. २ कानांत. ३ पांढरें. ४ पांढऱ्या कमलाप्रमाणें.
५ यमुनेच्या डोहाला. ६ घर. ७ क्रीडा. ८ श्रेष्ठ.

खाण जी सकल सुंदरतेची
ती तुलाचि सकलांतुनि वेची ॥ ३ ॥

श्रीमतांबर खरा हरि तूची
श्री त्वदीय विविधाशयसूची ।
त्वत्कटाक्षलव अन्य सुरांशी
देतसे अमित वैभवाशी ॥ ४ ॥

श्रीद तूज ह्यणुनी ह्यणती ते
श्री तुवां दिलि तिच्या गणतीते ।
कोणिही नच शके करण्याते
दातूतेसम नये वरण्याते ॥ ५ ॥

श्रीसही तुजमुळेंच बा असे
श्रीत्व; चंद्रकृत चांदणें जसे ।
सांवली जशि पदार्थसंगता
सुप्रभा जशि सुरत्ननिर्गता ॥ ६ ॥

श्रीश नाम ह्यणुनी तुज साजे
नित्य ती तव अधीन विराजे ।
जी जगत्प्रभवकारिणि माया
श्रीच नाम तिज ती तव जाया ॥ ७ ॥

श्रीनिवासचि तुझा असे हरी । तीजवांचुनि तुझी स्थिती तरी (रथो.)
जाणण्या क्षम असे जगीं कुणी । जाणजे गुणगणींच वा गुणी । ८ ।

श्रीनिधि तुजला ह्यणती, अससी लक्ष्मीनिधान गा राम । (आ.)
सागर सौंदर्याचा, भक्तांचा कल्पपादपाराम ॥ ९ ॥

श्रीविभावन हरी तुज नाम । वित्त अर्पिशि जनां धनकाम । (स्वा.)
पाहुनी विविध तत्कृत कर्म । जैमिनीस नकळें तव वर्म । १० ।

श्रीधर तुजला ह्यणती, धरिशी श्रीते सदैव निजहृदयीं (आ.)
भक्त परम तुज जैसे, सोडुनि श्रीते सदैव निजहृदयीं ॥ ११ ॥

श्रीकर नामहिं देती, धरिशी तूं कीं सदाहि श्रीस करीं
देशी भक्तां मुक्ती, यश विमल दिशांत दाहि श्री सकरी ॥ १२ ॥

श्रेयः स्वरूप अससी सुख शाश्वत तूं सनातन ब्रह्म
श्रीमान् वेदश्रीनें, सुचवी शशिब्द वाङ्मयब्रह्म ॥ १३ ॥

लोकत्रयाश्रय असैं वदती तुला ते (व. ति.)

आधारभूत अससी भुवनत्रयाते ।

ब्रह्मांड तूं निजबलें धरिशी स्थितींत

आहे ह्यणोनि नियेती नभिं तद्रतींत ॥ १४ ॥

स्वर्क्षं तूं अससि देवकिवाला (स्वा.)

नेत्रतेज भुलवी ब्रजबाली ।

लोकतापहरणींहि शशांका

जिकितील तव नेत्र न शंका ॥ १५ ॥

स्वर्गं तूं निपजसी यदुनाथ । या भयेच जणुं तो रतिनाथं ।

पोळला, मंग निमित्त पिनाकी । होउनी दवाडि त्याप्रति नाकी १६

भवेनेत्रपातपुण्यें तेशुनि मंग तो सुतत्व तव लाहे (आ.)

साधाया पहिल्याहुनि सुंदर तनुते सुसंधि ही पाहे ॥ १७ ॥

शतानंद तूं वंद्य आनंदकंद (भु.)

त्वदानंदलेशा भजे भूतवंद ।

जगांतील आनंद ओढेचि साचे

त्वदानंद सिंधू तिथें सौख्य सांचे ॥ १८ ॥

नंदि तूं वरद, नंदनंदना । नंदिकेशकृतपादवंदना । (रथो.)

नंदकारिकृतदैत्यकंदना । इंदिरार्पितसुगंधचंदना ॥ १९ ॥

१ लक्ष्मीला. २ संपत्तीला. ३ हत्तीसहित [गजांत लक्ष्मी]. ४ वेद.
५ नियमितपणा. ६ गोकळांतल्या तरुण स्त्रिया. ७ मदन. ८ शंकर. ९ नंदक नामक
तरवार व सुदर्शन चक्र. १० अंगानें चांगला [सुरूप]. ११ मुनेत्र. १२ स्वर्गी.

ज्योतिर्गणेश्वर हरी, शशि सूर्य तारे (व. ति.)

आज्ञेत वागति तुझ्या नभिं गोल सारे ।

तेजें तुझ्या चमकतीहि उजेड देती .

अंतीं तुझ्यांतचि पुनः विलयास जाती ॥ २० ॥

विजितात्मा तूं अससी, भक्तीनें भक्त जिंकित्ती तूते (आ.)

प्रेमें अर्पिति जें जें, वेशी अत्यादरें कित्ती तूं तें ॥ २१ ॥

विधेयात्मा तूं वा नरगृहिं हयां चोळिशि करीं (शि.)

कण्या प्रेमें खाशी विदुर तुज ज्या अर्पण करी ।

तनूते जो वेधी तव समरिं त्या वाणनिकरीं

तया भेटी देशी शरशयनिं जें लुंठन करी ॥ २२ ॥

पित्याच्या आज्ञेते अनुसरुनि जासी झडकरी

वनीं सोडोनीया धन, तुरगें, सिंहासन, करी ।

जयाते जिंकोनी हरण करिशी राज्य सहसा

उभा त्याचे द्वारीं सतत वससी सेवक जसा ॥ २३ ॥

सत्कीर्तीं ह्मणुनी तुझी जगिं वहू झाली असे वामना (शा. वि.)

जीते सेवुनि भक्तियुक्त करिती लोक स्वकीया मना ।

पापें जाति लयास, पुण्यनिचयप्राप्ती तशी होतसे

पाहोनी तव चित्रचित्र चरितें ईशत्व चित्तीं ठसे ॥ २४ ॥

छिन्नसंशय ह्मणुनिच वा हें (स्वा.)

नाम देउनि तुला श्रुति वाहे ।

सर्व विश्वहि तसें तुजला हें

आवळ्यापरि करीं दिसताहे ॥ २५ ॥

नाना तर्क कुतर्क जे मनिं वहू येती अह्मा मानवां (शा. वि.)

आत्म्याचा कारितां विचार तवही या सृष्टिची वानवा ।

पद्शास्त्रें शिणती, न कांहिं सुचतें, येते उदासीनता

या कालीं न कुणी तुझ्याविण हरी शंका हरी तत्त्वतां ॥ २६ ॥

उदीर्णं हारिं तूं गुरू सकलही गुरूंचा पती (पृ.)
 जगीं प्रगट होशि तूं करिसि शिष्य संतांप्रती ।
 श्रुतिप्रथित अर्थही विवरुनी जगां सांगशी
 उदाहरण घावया जगिं तसें स्वयें वागसी ॥ २७ ॥

सर्वतश्चक्षु तूं पाहसी सर्व ही (स्र.)
 सृष्टि जैवी तुला भक्त ते सर्वही ।
 सर्वही व्यापिशी ज्ञानरूपी जरी ।
 काय चक्षू तुला फायद्याते करी ॥ २८ ॥

अनीश तूते जगदीश नाम (उपें.)
 धनी तुला अन्य नसेचि राम ।
 स्वतंत्र तूं तात प्रजापतीचा
 प्रजापतीसा गिरिजापतीचा ॥ २९ ॥

शाश्वतस्थिरचिं तूं सनातन (रथो.)
 नित्य, निश्चल तसा निरंजन ।
 अन्य वस्तु अथवा रितें स्थळ
 नाहिं वा, ह्यणुनि तूं अचंचल ॥ ३० ॥

भूशयन करिशि रामा दर्भावरि दक्षिणाब्धिच्या तीरीं (आ.)
 शरण नयेतां तुजला क्षुब्धहि करिशी समुद्र निज तीरीं । ३१ ।

भूषणभूषित निज भुजिं टेकुनि शिर नेशि तनि रजनींते
 भूषण निजवंशाचें जाणुनि तो येइ शरण मग तूते ॥ ३२ ॥

भूषण तूं ब्रह्मांडा, जगता तेजोनिधान जैवि रवी
 ज्याच्या तेजोलेशें मृन्मय तनु नर जगांत या मिरवी ॥ ३३ ॥

भूति तूं सकलवैभवधाम (स्वा.)
 भूतिदायक जनां तव नामं ।
 भूतिलाभ घडण्या हतकाम
 भूतनार्थं भजसी हतकाम ॥ ३४ ॥

अशोकवनिं जी वसे बहु सशोक ती सुदरी (पृ.)
 विशोक करुनी खला वधसि त्या तिला जो हरी ।
 महीपति विभीषणा करिशि सर्वलोकप्रिय
 प्रियेसहित येउनी निजपुरीं प्रजेचें प्रिय ॥ ३५ ॥

शोकनाशन ह्यणोनिच नाम (स्वा.)
 तूज देति सदया मुखधाम ।
 दर्शनच हरिशी जनशोक
 वृक्षसा सुमनयुक्त अशोक ॥ ३६ ॥

अर्चिप्मान् तूं चंद्रसूर्यादिकांना (शा.)
 तेजा देशी सर्वतेजोनिधाना ।
 तेजोरूपी व्यापिशी तूं अखंड
 सर्वा भूतां तेजसें काचखंड ॥ ३७ ॥

अर्चित तुजला ह्यणती, अर्चिति सज्जन तुझ्याच अर्चते (आ.)
 चर्चिति चंदन खर्चिति कालहि करुनी त्वदीय चर्चते ॥३८॥

कुंभचि तूं जो निर्मुनि ब्रह्मांडकलश तयांत मग शिरसी
 अथवा त्रिभुवनरूपी हा जो घट तो स्वयंचि तूं अससी ॥३९॥
 कुंभीं जीवन जैसें, चिज्जल सर्वहि तुझ्यांतची सांचे
 सर्गारंभीं अंतीं जलमय भुवनास पात्र तूं साचें ॥ ४० ॥

विशुद्धात्मा तूं वा तरिहि अससी, स्पर्श तुजला (शि.)
 नसे विश्वांभाचा; जल न चिकटे अंबुजदला ।
 जसा वायू राहे गगनिं परि तें स्पर्शि न तया
 तशी सृष्टी राहे तुज मधिच ही पार्थसखया ॥ ४१ ॥

विशोधनचि तूंच वा अससि जीवसंधाप्रती (पृ.)
 निजापरि तदीयही करिशि तूं विशुद्धा मती ।

१ फुलांनीं युक्त. २ कांचेचा तुकडा. ३ मूर्तीते. ४ चैतन्यरूपी जल
 [किंवा चित्. व जड]. ५ विश्वरूपी पाण्याचा. ६ कमलपत्राला.

तुझे करुनि कीर्तन स्तवन-चिंतनानुस्मृती
विधूत-मल होउनी त्वरित पावती सद्गती ॥ ४२ ॥

अनिरुद्ध तुला ह्वणती सुमती (तो.)
तव कुंठित होय न कधींच गती ।
अत्रोर्ध्वगृहीं रिपुच्या शिरशी
रणिं जिंकिशि वाण, उषा हरिशी ॥ ४३ ॥

अप्रतिरथ अससी तूं जिंकिशि त्या हरसहाय्य वाणांते (आ.)
वाटे तूंच पुरारी पाहुनि तुज हरसहाय्य वाणांते ॥ ४४ ॥

प्रद्युम्न तूं चित्तचि या जगाचें (उप.)
श्री मूर्तिमान् मंदिर षड्गुणांचें ।
सर्वातिशायी तव दिव्य भूती
पती रतीचाहि तुझी विभूती ॥ ४५ ॥

अमितविक्रम कंसविमर्दना (द्रु. वि.)
विजितरावण, अर्जुनतर्दना ॥
क्रमितलोक, बलिस्मर्यदारणा
हृतकर्थाधुपती, निर्जतारणा ॥ ४६ ॥

रदसमुद्धृतभू श्रुतिमंदिर
अमृतमंथनकृत् धृतमंदर ।
प्रलयतोयनिर्ममधराधर
चरित वानु शके न धरार्धर ॥ ४७ ॥

१ अंतःपुर [जनानखाना]. २ वाणासुरालां. ३ शंकर आहे सहाय्य
ज्याला असा. ४ शंकराच्या सहाय्यार्थ घेतलेलें बाणरूप. ५ सर्वांहून श्रेष्ठ.
६ ऐश्वर्य. ७ सहस्रार्जुनाला तोडून टाकणारा. ८ तिन्ही लोकांचें (तीन पावलांनीं)
आक्रमण केलेला. ९ बलिराजाचा गर्व किंवा मद हरण करणारा. १० हिरण्य-
कशिपूला मारणारा. ११ स्वकीय भक्तांना तारणारा. १२ दांतानें भूमीला
उद्धरणार्थ [असा जो वेदरुपी वराह]. १३ प्रलयजलांत बुडालेल्या पृथ्वीला
[मत्स्यरूपानें] धारण करणारा. १४ शेष.

कालनेमिनिहा तूते, म्हणती यदुनायक । (अ.)

मारिशी कालनेमीते, विघ्ना जेंवि विनायक ॥४८॥

नेमि^१ जी कालचक्राची, अविद्या नाशिसी तिला ।

देउनी ज्ञान भक्तांते, ह्मणुनी नाम हें तुला ॥ ४९ ॥

वीर तू दनुजदर्पमर्दना (रथो.)

शीघ्रवेगखर्गराजवाहना ।

शूर^३वंशधृतदेह पावना

शौरि तू विहितगोकुलावना ॥ ५० ॥

शूरजनेश्वर रामा, मारुति सुग्रीव दास्य तव करिती (आ.)

इंद्रादिक शूरांची सत्ता राहे सदैव तव करिं ती ॥ ५१ ॥

त्रिलोकात्मा तू वा, त्रिभुवन तुझा देहचि हरे (शि.)

वियेंद्रंगारूपी भंगण तनुचें मध्यचि खरें ।

मृगव्याधादी तीं अमित तव शीर्षच असती

तसे ते केतूही तदुपरि शिखाकार दिसती ॥ ५२ ॥

त्रिलोकेश तू ईश सर्वा जगाचा (भु.)

जिव्हाळाच ऐश्वर्यवीर्यादिकांचा ।

त्वदाज्ञंत लोकेश, भूतेश^४, शंकर

तुझें चक्र भेदी महामोहनक्र ॥ ५३ ॥

केशव तुजला ह्मणती, लोकेशहि तो महेश^५ तव तनुजें (आ.)

जिकीति भृंग^६रागा, केश तुझें तूहि केशि तो दनुजें ॥ ५४ ॥

केशिहा तुला नाम यास्तव (का.)

देउनी मुनी गाति संस्तव ।

अश्वरूप तो केशि संचरे

मारण्या तुला गोकुळीं हरे ॥ ५५ ॥

१ धांव. २ गरुड. ३ शूरनामक यादव राजांचा वंश. ४ केलें आहे गोकुलाचें रक्षण ज्यानें. ५ आकाशगंगा. ६ तान्यांचा समूह. ७ मृगाजवळचा एक मोठा तारा. ८ धूमकेतू. ९ ब्रह्मदेव. १० शंकर. ११ इंद्र. १२ पुत्र. १३ भृंग्याच्या रंगाला. १४ राक्षस.

हरिशि यापरी दुष्टदुर्मदा । करीशि भक्तही शुद्ध कामदा ॥ (का.)
हरुनि त्यांचिया पापराशिते । हरि मुनाम हें ताप नाशितें ५६

कामदेव तूज नामं पूरवीशि कामना (चा.)
याचिंती तुलाच लोक काम सर्व वामना ।
कामपाल तूच देशि रक्षिसीहि अर्थ ते
तोय निर्मि पंकजासि राखितेहि त्यास तें ॥ ५७ ॥

कामी खराचि तूं वा, लोका सांगोनि कर्म निष्काम (आ.)
ह्मणवूनि आप्तकामहि घेण्या भक्तापितार्थ बहुकाम ॥५८॥

कांत तूं अती श्यामसुंदरा । सेविते सदा तूज इंदिरा ॥ (का.)
जेंवि भक्तधी सेवि सत्पदा । तूझिया हरे सर्वकामदां । ५९ ।
' क ' प्रजापती सृष्टि जो करी । अंत त्यासही तो तुझ्या करीं
अर्थ हा दुजा नामि या असे । कांत ज्यास तूं सांते तो नसे ६०

कृतागम असें तुला म्हणति सर्वविद्यानिधी (पृ.)
श्रुती वदसि तूच वा कथिति ज्या निषेधा विधी ।
श्रुतीतरहि आगमा रचिशि तूचि वौद्धादिकां
मनू, कपिल, वादरायणहि तूच विश्वात्मका ॥ ६१ ॥

अनिर्देश्यवपु तूं विश्वरूपा
वराहकूर्मादि घेशी स्वरूपा ।
निर्देश रूपासि तुझ्या कराया
न शक्य कोणासहि रामराया ॥ ६२ ॥

विष्णू तुझी अतुल शक्ति शिरून राहे (व. ति.)
विश्वंत या तनुंत जीवित जेंवि वा हें ।
देती ह्मणूनि निगमांगम वेद सारे
हें नांव संत तिलका यदुच्या तुलारे ॥ ६३ ॥

१ इच्छा. २ इच्छितार्थ. ३ पुष्कळ आहे इच्छा ज्याची असा. ४ विनाश-
युक्त. ५ ब्राह्मण [ऐतरेयादि] व मंत्र किंवा तंत्रे.

वीर तूं गतिमधें मनोजव

(रथो.)

धीर तूं अतुल बुद्धिवैभव ।

शूर तूं विजितसर्वशात्रवें

दूर तो रिपु तुला मनोर्भवें ॥ ६४ ॥

अनंत तव वा हरी गुण, शरीर, शक्ती, मती

(पृ.)

न देश तुज कालही नियमिती; अचिंत्या कृती ।

धनंजय तुझी कला तरिहि विश्वरूपाकृती

तुझी वधुनि विस्मये चकित होय त्याची मती ॥ ६५ ॥

धनंजय खरे तुझी उभयतांही कृष्णद्वय

अमूल्य धन तूं धना इतर जिंकिशी चिन्मय ।

किरीटिहि^१ तसा रणीं करुनि शत्रुंते इंधन

प्रतापदहना, हरी सकलही तयांचें धन ॥ ६६ ॥

ब्रह्मण्य तूं ब्राह्मण वेद यांचा

(इं. व.)

कैवारिही ज्ञानतपोधनाचा ।

शत्रू तयांचे चिरिशी स्वतां ते

तूं इंद्रवज्रापरि पर्वताते ॥ ६७ ॥

ब्रह्मकृत् तुला नाम वा असे । वेद निर्मिसी ज्ञानही तसें । (क^१.)

वेदरक्षणा कारणें द्विज । निर्मिसी तपातेहि नंदज ॥ ६८ ॥

ब्रह्मा असें वर्णिते तूज वेद

(उप.)

नसेच कांहीं उभयांत भेद ।

जें सृष्टिकृत् तूं तुज नाम ऐसें

रक्षार्थ विष्णू लयें रुद्र जैसें ॥ ६९ ॥

ब्रह्म तूंचि निर्गुणा, निरंजनां निरामयां

(चा.)

निश्चला, निराकृती, निरुत्सुका, निरप्यया ।

निष्कला, सुनिर्मला, निरीश्वरा, निराश्रया

निष्क्रिया, निरंकुशा, निरंतरा, निरालया ॥ ७० ॥

१ अर्जुन २ धनाला जिंकणारे. ३ जळण. ४ निर्दोष. ५ निरोगी. ६ निराकार.
७ अविनाशी. ८ ज्याला स्थान किंवा घर नाही असा. ९ शत्रुमंडळ. १० काम.

ब्रह्म तूज वदती मुनिवर्य (स्वा.)
 तूं जगत्प्रभवकारण वीर्य ।
 तूच रक्षण जगा करिशीही
 तें तुझ्यांतचि पुन्हां शिरतेंही ॥ ७१ ॥

सच्चित्सुखात्मकचि तूं हरि एक तत्त्व (व. ति.)
 सर्वातिशायिहि असेच तुझे बृहत्त्व ।
 चित्ता अचिंत्याचि तुझे गुणधर्म सारे
 यालागि निर्गुण तुला वदती मुरारे ॥ ७२ ॥

मनुष्यगुणकल्पना अनुचिता तुझ्या ठायिं ती (पृ.)
 अचिंत्य तव शक्तिला उचित नाम माया किती ! ।
 तुला न वदवे पभो पुरुषही वदूं स्त्री कसें !
 यथार्थ म्हणुनी तुला खचित ब्रह्म संज्ञा असे ॥ ७३ ॥

ब्रह्मविवर्धन तूतें ह्मणती तूं करिशि वेदवृद्धीते । (आ.)
 विप्रतपोवृद्धीही; ज्ञानोत्कर्षार्थ देशि बुद्धीते ॥ ७४ ॥

ब्रह्मवित् तुला विप्र बोलती । ब्रह्म जाणसी तूच संन्मती (का.)
 तूच देशि तें ज्ञान मानवां । व्यर्थ चालते लोकिं वानवा ७५
 ब्राह्मण यास्तव तूंची, अत्रिकुलीं घेशि तूंची अवतार (आ.)
 प्रल्हादयदुप्रभृती नृपतींते करविशीच भव पार ॥ ७६ ॥

ब्रह्मी तुजला ह्मणती, श्रुतिसागर तूं, तपोनिधी, ज्ञानी
 ब्रह्मज्ञ याचसाठीं दिधलें तुज नाम संत सुज्ञानीं ॥ ७७ ॥

ब्राह्मणप्रिया नाम हें तुला । देति विप्र वा लोकबंधुला (का.)
 तूहि सांगसी आपुल्या मुखें । 'विप्र ते मम प्रीतिचे सखे' ७८
 ब्राह्मणांसही तूच वा प्रिय । तूजवीण त्या सर्व अप्रिय ।
 तूजसाठीं ते राज्य सोडिती । धर्म पाळुनी तूज जोडिती ७९

महाक्रम असें तुला उचित नाम वा वामना (पृ.)
 समुद्धरसि तूं क्रमें भवमहाब्धिमग्ना जना ।

दिसे क्रम जर्गां तुङ्ग्या सकल सृष्टिकर्मातर्ही
क्रमे निपजवी जलस्थलचरादि जीवां मर्ही ॥ ८० ॥

जग प्रथम हें असे गगनरूपची वा प्रभू
समीर निपजे नैर्भीं पेंवनिं तोयं त्यांतूनि भू ।
मर्हीत निघती क्रमे विविध जातिच्या ओषधी
वनस्पतितुनीच जीव निघती सहस्रावधी ॥ ८१ ॥

कलेवरुं दिसे अणूपारिसर्ही कुणांचें तनू
विशाल बनती गिरीपरिसर्ही कुणांच्या तनू ।
तयांत निपजे शिरोमणि मनुष्य हा शेवटीं
विचित्रचि अशा क्रमे घडति सृष्टिच्या राहटी ॥ ८२ ॥

महाकर्मा तूं वा; करिशि अति या अद्भुत जगा (शि.)
असंख्य व्योमीं तूं फिरविशि सदा तारकगणा ।
महत्वाची ज्यांच्या गणति करणें शक्य नच गा
अती दूरत्वाची मनिं नं करवें क्लृप्तिहि कुणा ॥ ८३ ॥

असंख्य प्राणी या जगिं विविधही निर्मिशि हरी
शरीराची ज्यांच्या तव कुशलता दावि रचना ।
मयूरादी पक्षी रुचिर दिसती ते किति तरी
समुद्रसृष्टीही विविध करिते विस्मय मना ॥ ८४ ॥

महातेजा तूते कवि वदति तेजोनिधि हरी
तुङ्ग्या तेजोलेशें दिनकर जगा भासित करी ।
जगाच्या अंतीं ते रवि शशि लया जाति गगनीं
स्वयंज्योती तूं वा, विदित तुज नोहेच रंजनी ॥ ८५ ॥

महोरग प्रथित नाम देतिही (चि.)
विभूति तो तवचि वासुकी अंही ।

१ पाण्यांतल व जमिनीवरील [प्राण्यांना]. २ वायु. ३ आकाशांत.
४ वायूत. ५ पाणी. ६ पृथ्वी. ७ शरीर. ८ सूक्ष्म. ९ रात्र. १०
सर्प [शेष.]

महापुरुष जरि तूं, तुला धरी
उपासक प्रेतनु आपुल्या उरीं ॥ ८६ ॥

महाक्रतू हें तव नामधेय (उप.)

तुझी विभुती हयमेधे होय ।
प्रपंच हा एक महाश्वमेध
लीला तुझी ज्या करि ती अगाध ॥ ८७ ॥

महायज्वा तूं वा करिशी हयमेधा रघुपती (शि.)

ऋषी विश्वामित्रासम बहु जयासाठि यजती ।
जगत्सर्गत्राणप्रलयविधि हा अध्वर महा
महायज्वा शब्द प्रभु तुजसि देती म्हणुनि हा ॥ ८८ ॥

महायज्ञ संज्ञा तुला देति सुज्ञ (उपें.)

तुझी नामचिंता असे हाचि यज्ञ ।
जया साधिती भक्तियोगें कृतज्ञ
विभूती तुझीं हा असे नामयज्ञ ॥ ८९ ॥

देती तुला नाम कवी महाहवी (उप.)

सेना कुरूची करिशी महाहवी ।
महाहवीं त्या निजकोपपावकीं
स्ववंश तैसा द्विज-कोप-पावकीं ॥ ९० ॥

महाहवीं तूं स्वयमेव होशी

लोकार्थ धेवोनि बहू श्रमाशी ।
देशी बळी जें निजविग्रहाते
विप्रप्रकोपोत्थविभावसूते ॥ ९१ ॥

महाहवीं त्या मिळवूनिही जया
लोकार्थ तूं ती त्यजसी निज प्रिया ।

महाहवी तीस करोनि पावकीं
देशी सुकीर्ती तिजला जगत्रिकीं ॥ ९२ ॥

१ लहान. २ अश्वमेध. ३ यज्ञ. ४ नामस्मरण. ५ मोठी आहुती.
६ महायुद्धांत. ७ आपल्या देहाला. ८ ब्राह्मणांच्या कोपापासून उत्पन्न झालेल्या
अर्घ्याने. ९ मोठ्या युद्धांत [गवणावरोवरच्या].

विराटरूपी निज देह हा हवी
कल्पांतवैश्वानरवाक्त्रिं घालिशी ।
म्हणोनि तूंत अग्निधा महाहवी
स्वयेंच वा विश्वहवीस भक्षिशी ॥ ९३ ॥

स्तव्य तूंचि अससी जगतांत (स्वा.)
तूजलाचि सुमती भजतात ।
भिन्न भिन्न पथ जे धरितात
लोक तेहि तुजला मिळतात ॥ ९४ ॥

स्तवाप्रियचि तूं, अती प्रिय तुला स्तुती श्रीपती (पृ.)
किती तुज यथामती स्तवुनि सद्गती पावती ।
नती करुनि जे रंती धरुनि तूज येती यती
कृती कारीशि त्याप्रती न वयतांचि जाती मती ॥ ९५ ॥

स्तोत्रप्रवृत्तिहि असे तुजपासुनी ती (वसं.)
चित्तांत तूं करिशि जागृत धर्मनीती ।
स्तुत्यर्थ तूं करिशि मूक बृहस्पतीही
तूं स्तोत्ररूप वससी निर्गमांत तींही ॥ ९६ ॥

स्तुति अशी अग्निधा तुजला हरे (दु. वि.)
करण कारण कार्यहिं तूंचरे ।
तुजविणें नच कांहीं जगांतरे
उमजुनी नर तत्त्व भैवा तरे ॥ ९७ ॥

स्तोता तूंत ह्यणति; अससी अंतरात्मा जगाचा (मंदा.)
तूंत तूंची स्तविसि ह्यणतां दोष तो ये कशाचा ।
स्तोत्याते तूं स्वसम करिशी सच्चिदानंदमूर्ती
मंदाक्रांता करुनि वनितापुत्रवित्तादिसक्ती ॥ ९८ ॥

रणाप्रिय खराचि तूं, करुनिही ह्यणोनीच गा (पृ.)
कटाक्षरविशुष्कशीच कुरुची चंमूनीचगा ।

१ कृतार्थ. २ वेदांत. ३ संसाराप्रतः ४ हळूं हळूं आक्रांत म्हणजे जिंकलेला.
५ स्त्रीपुत्रद्रव्यादिकांविषयीं आसक्ति. ६ नेत्रकटाक्षरूपीं सूर्यानिं शुष्क ७ सैन्यनदा.

वृथा करुनिही पणा कधिंहि मी न युद्धा करीं
रणीं लढसि त्या स्वये धरुनि शस्त्र अस्त्रे करीं ॥ ९९ ॥

पूर्ण तूं सकलवैभवधाम (स्वा.)
सर्वदा अससि पूरितकाम ।
चिद्रघना, सकलशक्तिधारका
मोदसागर, भवाब्धितारका ॥ १०० ॥

पूरयिता तुज वदती, पुरविशि तूं कीं, समस्त कामांते (आ.)
पुण्याचि तूं पापांते हरिशी हर जेंवि मस्त कामांते ॥ १०१ ॥

पुण्यकीर्ति तूं पापनाशना । नामकीर्तनें जे उपासना ॥ (का.)
करिति वा तुझी, ते तुझ्या पदा । त्वरित पावती भक्तकामदा
॥ १०२ ॥

अनाभय सुनाम हें धृतर्गदाहि साजे तुला (पृ.)
जरामरणवर्जिता भवमहानदीसेतुला ।

हेरे ! प्रणतदुःख तूं त्वरित वारण्या धांवशी
मनोजवचि तूं स्मृती करिति त्या क्षणीं पावसी ॥ १०३ ॥

तीर्थकर वदति तुजला, पावन करितें जनांस तव नाम (आ.)
गंगा भवभयभंगा करि तवु संगामुळेंच गुणधाम ॥ १०४ ॥

तीर्थहि वेदत्रय जें निर्मिसि तूं ते त्वदीय निःश्वास
पावन जें लोकांते ठेविति जे त्यावरी सुविश्वास ॥ १०५ ॥

वसुरेता तुज वदती; तेजोमय जें जलांत निजवीर्य
सोडिशि, कनकाची त्या उपमा देती समस्त मुनिवर्य ॥ १०६ ॥

वसुप्रद, वसू किती विविध या जगीं निर्मिसी; (पृ.)
प्रसन्नमन तूं जनां, बघुनि कर्म, तें अपिसी ।
न होय वसुधा कधीं वसुमती तुझ्यावीण ही
प्रसाद घडतां तुझा नरपती घडे रंकही ॥ १०७ ॥

१ गदा (किंवा श्लेशार्थ वेतलेल्यांस रोग) धारण केलेल्याला. २ गुणांचें घर.
३ पृथ्वी. ४ धनधान्ययुक्त. ५ निरोगी.

तुवां करुनि रात्रवा तुरगमेध विप्रा धन
दिलें अमित मोक्षही हरुनि कर्मनिर्वधन ।
करोनि वश राक्षसांहि बहु तद्वसू जिंकिलें
वसुप्रद असं पुन्हा ह्यणुनि नाम तूते दिलें ॥ १०८ ॥

वासुदेव वसुधा वसंनानें (स्वा.)

ज्ञांकिशीच निजदीप्तिमयानें ।
सूर्य जेंवि अपुल्या किरणानें
भक्त जेंवि तुज भक्ति-सुधेनें ॥ १०९ ॥

वसु तुला वदती वसुदेवजा (इ. वि.)

वसासि सर्वहि वस्तुमधे अजा ।
सकलभूत-निवासहि तूच गा
तुजविणें नच ठाय मिळें जगा ॥ ११० ॥

वसुमना तुजला वदती यती
सकल ठायिं तुझें मन सन्मती ।
वसुकुलोद्भव भीष्म तयावरी
मन वळे तव जें शर-पंजरीं ॥ १११ ॥

हविहि यज्ञपती यजनांत तू
अनेल तूं यजमानहि तूं ऋतू
यजन-साधन-पात्रहि तूच गा
यजन-साध्यहि सद्गति तूं जगा ॥ ११२ ॥

सद्गति ह्यणुनी तुजला वदती तूं कीं गतीच वा संता (आ.)
उत्फुल्लें-सुमन-तरुसा मधुपा श्रुंति-मंजुनाद वासंता ॥ ११३ ॥

सत्कृती तुझी या जगीं दिसे । विविध रीतिनें व्यक्त होतसे ॥ (का.)
जग रजोगुणीं तूच निर्मिशी । सत्त्वरूपिंही त्यास पाळिशी ११४

सप्तम शतक समाप्त.

१ वसुधेनें. २ हे वसुदेवपुत्रा. ३ हे जन्मरहिता. ४ अग्नि. ५ फुललीं आहेत फुलें
ज्याची असा वृक्ष. ६ भ्रमराळा. ७ कर्णमधुर ज्याचा स्वर ८ वसंतऋतूतील.

शतक आठवें.

(व. ति.)

सत्ता असैं तुजसि सत्कवि देति नाम

सत्ताचि एक तव निश्चित रूप राम ।

कोणी वदो सगुण निर्गुण तूज कोणी
अस्तित्व मात्र तव निश्चित चक्रपाणी ॥ १ ॥

सत्तेमुळेंच तव वस्तुंत सत्य आहे

सत्ता त्रिकाल जगिं एक तुझीच राहे ।

तूं ज्ञानरूपचि विराजसि या त्रिलोकीं
नाहीच वस्तु तुजवीण जगिं विलोकीं ॥ २ ॥

सद्भूति तूज वदती स्थिरवैभवाते

देशीच तूं अचल वैभव सज्जनाते ।

संतांसि तूच धन, वंधु, सुहृत्सखाही

तूं दूत सारथि कलत्रहि अर्थ तींही ॥ ३ ॥

सत्परायण ह्यणूनिच तूते

नाम सात्वत-चकोर-विधूते ।

प्राण तूं सकल भक्तजनांचा

भक्त आश्रय तुझ्याहि सुखाचा ॥ ४ ॥

(स्वा.)

शूरसेन अससी रघुवीर

त्वच्चमूंत बहु वानरवीर ।

मारुतीप्रमुख शोभति फार

जे त्वरें हरिति भूतल-भार ॥ ५ ॥

यदुश्रेष्ठ उत्कृष्ट तू यादवात

स्वजन्में जयां कीर्ति देशी जगांत ।

जगत्तापशांती करायास वेशी

परब्रह्म तूं जन्म त्या चंद्रवंशी ॥ ६ ॥

(भु. प्र.)

सन्निवास अससी यदुराया

(स्वा.)

संत सेविति सदा तव पाया ।

तूं निवासतरुसा द्विजवर्गा

त्यांस; ते न गणती अपवर्गा ॥ ७ ॥

सुयामुन असें तुला वदति अर्भकैते कवी

(पृ.)

विलास यमुनातटा किति तरी तुझा शोभवी ।

हृदा करिशि निर्विषा हरुनि कालियाच्या मदा

विहार पुलिना तुझा करि पवित्र त्या कामदा ॥ ८ ॥

भूतावासाचि तूं निवास करिती भूतें तुझ्यामाजिं हीं (शा. वि.)

वायूते नमसा अलिप्त धरिशी स्वांगींच लोकां तिंही ।

सर्वा भूतिंहि तूं निवास करिशी अव्यक्तमूर्ती हरी

भूतें जाति तुझ्यांत रुद्रतनु जें त्यांते तुझी संहरी ॥ ९ ॥

वासुदेव म्हणुनी तुज नाम

(स्वा.)

तूंच या त्रिभुवना निजधाम ।

ज्ञांकि सर्व जगती तव माया

रूप कैष्टचि तिचें अनुमाया ॥ १० ॥

सर्वासुनिलय तूवा आधारचि तूं समस्त चैतन्या

(आ.)

सूर्य जसा तेजाते अथवा ज्यापरि पयोर्द पर्जन्या ॥ ११ ॥

अर्नल तूं श्रुतिचें पर दैवत

(दु. वि.)

त्रिविध रूप तुझे अति भास्वत ।

रविविभावसुमाजिंहि विद्युतीं

त्रिविध धाम तुझे श्रुति वर्णिती ॥ १२ ॥

अमित शक्ति तुझी स्थिर शाश्वत

सकल शक्तिस हेतुच अद्भुत ।

धरणिमाजिंहि तूं अससी स्थित

सूकलभूततनूंतहि संतत ॥ १३ ॥

१ पक्षिगणाला. २ मोक्ष. ३ मुलाला. ४ डोहाला. ५ वाळवंडाला ६ मेघ.

७ तेजस्वी. ८ अग्नि.

असुच तू अससी सचेतनीं
 गतिस कारण तू अचेतनीं ।
 स्मृतिमत्प्रतिही कृतीस तू
 अससि हेतुहि तूच ऋतू ऋतू ॥ १४ ॥

(का.)

दर्पहा तुला वन्दिमूर्तिते
 नाम शोभते पुण्यकीर्तिते ।
 दैत्यदर्प तू मर्दिशी हरे
 द्युतिपुढें तुझ्या काय वा ठरे ॥ १५ ॥

(आ.)

दर्पद् सात्वतवर्गा होशी निज इष्टयोगदानानें
 स्वानंदें डोलति ते मधुप जसे मत्तनागदानानें

॥ १६ ॥

(स्वा.)

दृप्त तू निजसुखांतचि दंग
 इंदिरातनुसरोजनिभृंग ।
 दृप्त मूर्ति तव भार्गव भारी
 राघवावरिहि शस्त्र उभारी ॥ १७ ॥

(माणवक.)

दुर्धर तू त्वद्भजका
 देवकिच्या माणवका ।
 शोधुनि तुंते शिणती
 दर्शनमात्रें रमती ॥ १८ ॥

(तो.)

अपराजित तू नरसैराथिरे
 राणिं तूजपुढें नच कोणि ठरे ।
 स्मरं तो टक लावुनि तूज हरे
 बदरीवनिं त्या स्वमनीं कचरे ॥ १९ ॥

(स्वा.)

विश्वमूर्तिच असे तव साची
 माय जी सकलजीवतनूची ।

१ प्राण. २ यज्ञ. ३ यादवांना किंवा भक्तांना. ४ इच्छित वस्तू देऊन किं-
 वा चांगळे योगमार्ग दाखवून. ५ भ्रमर. ६ मस्त हत्तोच्या गंडस्यकांतून वाहणाऱ्या
 मदानें. ७ लक्ष्मीच्या शरीररूपी कमलिनीवरील भ्रमर. ८ हे परशुरामा. ९ मुला.
 १० काम. ११ हे अर्जुनसारथि कृष्णा.

शतक ८ वें.

अस्थिसंघ तव भूमय भाग
तोयं रक्त जणु निर्गतेराग ॥ २० ॥

(भु. प्र.)

महामूर्ति ती पाहुनी कुन्तिपुत्र
कसा भीउनी जाय तूझी पवित्र ।
सुटे कंप रोमांच देहा अमूप
ह्मणे आवरीं शीघ्र हें विश्वरूप ॥ २१ ॥

(स्वा.)

दीप्तमूर्ति तव पाहुनि वाटे
कोटिकोटिरविभा नभिं दाटे ।
दिव्य नेत्र दिपती विजय्याचे
पाहुनी प्रखर तेज तनूचें ॥ २२ ॥

(उप.)

अमूर्तिमान् तूं परि विग्रहाते
तोषावया वेशि उपासकांते ।

अनेकमूर्ती अवतीर्ण होशी
मत्स्यादिरूपीं जगिं सौख्य देशी ॥ २३ ॥

अव्यक्त तूं आकृतिवर्णहीन
तूं ग्राह्य चित्तासहि धीस ही न ।
अतर्क्य तूझे गुणधर्म बा ते
अव्यक्त संज्ञा ह्मणुनीच तूते ॥ २४ ॥

आकार कांहीं जरि तूज नाहीं
रूपें तुझीं कल्पिलीं वा जनांहीं ।
जे मानिती आकृति तूज नाहीं
देती तुला वा पुरुषत्व तेही ॥ २५ ॥

शतमूर्ती तुज वदती, असतीं रूपें जगांत तव भारी (आ.)
इंद्र, रवी, मित्र, वरुण, नामें यापरि श्रुतींत बहु चारी ॥ २६

शतानन असें तुझे उचित नाम कालात्मका (पृ.)
प्रतिक्षणिं किती मुखीं पडति जीव फंसांतका ।

असी करुनि संहैती नच तुझी क्षुधा शांत ती
म्हणोनि गिळुनी महाप्रलयिं विश्व होशी कृती ॥ २७ ॥

एकचि तू वा जगिं राजा (चि. प.)

सर्वहि अर्पी तुज पूजा ।
चित्रपदा नामगणांते
योजुनिया प्रार्थिति तूते ॥ २८ ॥

एकची अससि तू जगिं देव (स्वा.)

देति लोक बहुधा तुज नाव ।
तूंचि दत्त, शिव, रामहि तूंगा
तूंचि विठ्ठल, गजानन, दुर्गा ॥ २९ ॥

नैकधा प्रकट तू जगिं होशी
नैक नाम ह्यणुनी हरि घेशी ।
नित्य युक्त अससी प्रकृतीनें
घेशि तू त्रिविधरूप कृतीनें ॥ ३० ॥

सव तुला ह्यणती क्रतुरूप तू (दु. वि.)

क्रतुंत जो पिळती द्विजं सोमं तू ।
पिउनि जो यजमान शतक्रंतू
अमर होउनि राहति शाश्वतू ॥ ३१ ॥

कशब्दीं सुखार्थ श्रुती ती निरूपी (भु. प्र.)

कसें संभवे दुःख आनंदरूपीं ।
कनामा ह्यणूनी कवी तुज देती
करीं भक्तकल्याण कल्याणमूर्ती ॥ ३२ ॥

किं ब्रह्म ऐसें पुसती गुरूंते (उप.)

जिज्ञासु, किंनाम ह्यणूनि तूते ।
यत् सर्वनामं तुज वेद वर्णां
तत् शब्द हा फुंकिति मंत्र कर्णां ॥ ३३ ॥

१ नानाप्रकारचे आहेत शब्द ज्यांच्यांत (असे नामगण.) २ संहार, ३ अनेक प्रकारें. ४ ब्राह्मण. ५ सोमगण. ६ इंद्र किंवा १०० यज्ञ करणारा. ७ क हे नांव.

‘तत्त्वमसि’ श्रुति तूते सुचवीं तच्छब्द योजुनी रामा (आ.)
निर्देशाया पतिते योजिति वा रीत ही जुनी रामा ॥ ३४ ॥

पद्मनुत्तमं नाम हें तुला (शु. का.)

सुकवि अर्पिती मोक्षहेतुला ।
सकल इच्छिती भक्त ज्या प्रती
परम तूच तें स्थान सद्गती ॥ ३५ ॥

लोकबंधु तू माय वाप गा
स्थानि अन्य हा शब्द वावगा ।
तूच मित्रही तूच सोवती
तूच सद्गती हे जगत्पती ॥ ३६ ॥

लोकनाथ तू लोकनायका
लोकपोषका लोकपालका ।
लोकरक्षणा लोककारणा
लोकयंत्रणा लोकतारणा ॥ ३७ ॥

माधव तूते पुनरपि ह्यणती मधुकुलसमुद्भवा संत (आ.)
शोभासि यादववर्गीं ऋतुसमुदायांत जेंवि वासंत ॥ ३८ ॥

भक्तवत्सला हे कृपाघना (का.)
दर्शने तुझ्या सर्व कामना ।
पुर्ण होति तू वर्षि याजला
प्रेमदृष्टिच्या शीतला जला ॥ ३९ ॥

सुवर्णवर्ण प्रभु तूज नाम (उप.)
तेजोमयी त्वत्तनु दिव्यधाम ।
दृष्टांत हा कांतिस त्या भुलोनी
देती मुनी अन्य नसे ह्यणोनी ॥ ४० ॥

हेमांग संज्ञा तुज मेघवर्णा
द्वंदग भूषार्थ धरी सुवर्णा

१ स्त्रिया किंवा सुंदर. २ त्रिलोक्याच्या उत्पत्तीस हेतु. ३ वसंत (ऋतूचें विशेषण.) ४ वर्षाव कर.

अन्योन्यवर्णा बहु शोभवीती ।
तडिद्धनांच्या नभिं जेंवि पंक्ती ॥ ४१ ॥

वैरांग तें पाहुनि देवकी ती
होई अती विस्मित आत्मचिती ।
प्रफुल्ल-राजीव-विशाल नेत्र
श्रीवत्स शोभे उरिं चारुगात्र ॥ ४२ ॥

चंदनांगदी शोभती तव (कां.)
बाहुयुग्म ते अंगदास्तव
अंगदांसि ते देति रम्यता
हीच उक्ति वा दावि सत्यता ॥ ४३ ॥

वीरहा तुवां वीर जिंकिले
धर्मबंधना ज्याहिं टाकिलें ।
त्वद्धार्थही यत्न जो करी
कंस तो दिला मृत्युच्या करीं ॥ ४४ ॥

विषम दीससी यापरी जरी
सत्यधर्म तूं ही श्रुती खरी ।
सम तुझ्या जर्गी कोणिही नसे
अधिक तें हरी संभवे कसें ॥ ४५ ॥

शून्य तूजला कोणि बोलती
लक्षणा तुझ्या कीं न जाणती ।
लक्षणा विणें शून्यता धरी
सत्स्वरूप वा तें तुझे हरी ॥ ४६ ॥

घृताशी असे नाम घेशी मुरारे (भु. प्र.)
घृता भक्षिसी गोकुलीं तूं पुरा रे
निमाल्या तुझ्या सर्वही चित्तवृत्ती
म्हणोनीच नामा मिळे ह्या प्रवृत्ती ॥ ४७ ॥

१ वीज व मेघ यांच्या. २ उत्तम शरीर. ३ फुललेल्या कमलासारखे मोठे. ४ ह्यणणे. ५ हे वीरहन्त्या, शत्रुहन्त्या ६ कारण कीं. ७ वृत्ती.

अचल तूं अससी अवनीपते (इ. वि.)

नच ढले कधिंही तव रूप तें ।

अचल शक्ति तुझी अचलाहि धी
क्षणुनि देतिच ही अभिधा सुधी ॥ ४८ ॥

चलहि तूं अससी पवनात्मका
तनुस देशि गतीहि बर्लाहका ।
सतत बाहसि तूं गगनीं उरीं
सकल वांचति जीव तुझ्यावरी ॥ ४९ ॥

अमानी तुला नाम देती विवेकी (भु. प्र.)

अनात्मीं नसे आत्मबुद्धी तुला कीं ।

सदा सोडिशी मान तूं भक्तकार्या
असें द्व्यर्थ साजे तुला नाम अर्या ॥ ५० ॥

मानद तूते वदती देशी तूकीं सुरादिकां मान । (आ.)
खंडिशि दुर्वृत्ताचें व्यसनें तूते सुरादि कामा न ॥ ५१ ॥

मान्य तूचि अससी सकलांतै (स्वा.)
पूजिती मुनि वनीं तुजला ते ।
स्वर्गही मिळवुनी मुनिवर्ग
तेथ पाहत बसे तव मार्ग ॥ ५२ ॥

लोकस्वामी तूं कीं दर्शन देशी तयास प्रत्यक्ष । (आ.)
स्वर्गस्वासी केवल काय मग तया सहस्राक्ष ॥ ५३ ॥

त्रिलोकधृक् तूं धरिशी त्रिलोकी (उ. जा.)
तूं पोशिसी तीस निर्जावलोकीं ।
तद्धार तूते अणुशी समान
गोवर्धनाचें मग काय मान ॥ ५४ ॥

सुमेधा तुला नाम मेधावि देती (भु. प्र.)
तुझी धी प्रकाशे विचित्रीं जगीं ती ।

कसे रंग ते पुष्पपर्णासि देशी
किती रम्य पक्षी तरू देशि देशीं ॥ ५५ ॥

मेधज तूते ह्यणती निपजशि यजनेच देवकीजठरीं । (आ.)
कौसल्येच्याहि तसा उदरीं यजनीय जी प्रसाद धरी ॥ ५६ ॥

धन्य तूच अससी जगतांत (स्वा.)
तू सदाहि कृतकृत्यचि तात ।
त्वत्कटाक्ष करि भक्त कृतार्थ
देउनी सकल त्या पुरुषार्थ ॥ ५७ ॥

सत्यमेधा तुला नाम देती मुनी (स.)
सत्य होई तुझ्या येतसे जें मनीं ।
चित्तवृत्ती तुझी बीजची वां असं
उद्भवे ज्यांतुनी विश्व हें वृक्षसैं ॥ ५८ ॥

धराधर श्रीपति तूज नाम (उप.)
धरी धरेंते तव दिव्य धाम ।
हा विश्वशांखी तव हस्ति वेणू
धरा तिथें केवळ पुष्परेणू ॥ ५९ ॥

तेजोवृष तुज ह्यणती वर्षिशि तेजासि सूर्यरूपानें । (आ.)
तेजोनिधान तू वा तेज रंवीचें तुझ्यापुढें सानें ॥ ६० ॥

द्युतिधर ह्यणुनी वा नाम देती तुला हें (मालि.)
ग्रहगण निजतेजा तूजपासूनि लाहे ।
तरुणपणिं तुवां तें दावुनी बाळलीला
शतमख निजतेजें गोकुलीं लोपवीला ॥ ६१ ॥

सर्वशस्त्रभृतांवरा हरी (रथो.)
तत्रि फंकिशि तीक्ष्ण तें अरी ।
जे समस्तहि संहरी अरी
मोह दारुण नक्रंही चिरी ॥ ६२ ॥

१ यज्ञसंबंधी. २ पृथ्वीला. ३ तेज, वीर्य. ४ वृक्ष. ५ वेळू (हातांत धरावयाची काठी). ६ अल्प, ७ इंद्र, ८ चक्र, ९ शत्रु, १० सुसर, ११ पृथ्वी.

प्रग्रह तुजला ह्मणती भक्तांपित वस्तु आदरें घेशी । (आ.)
कामक्रोधादिकही पाडिपु त्यांचे त्वरें लया नेशी ॥ ६३ ॥

निग्रह नामहि घेशी शासन देशी जनांस सुधराया ।
व्यग्रचि तूवा अक्षय निजजनकार्यीं निमग्न यदुराया ॥ ६४ ॥
(का.)

व्यग्र तूं सदा हे दयानिधे

सर्गपालनध्वंसनामधें ।

नाहिं तूजला एकही क्षण

विश्रम प्रभो शांत तूं पण ॥ ६५ ॥

अव्यग्र नामहि तुला तव देति दास

तूं सृष्टिकर्मि अससीच सदा उदास ।

सान्निध्य मात्र घडवी तव खेळ सारा

ओढी जसा उपल चुंबक अश्मसारा ॥ ६६ ॥

(व. ति.)

नैकश्रंग हरि जो गिरि मेरू

ज्या सभोंवति फिरें रवि वारू ।

जेंवि तें जलनिधीवरि तारू

तो विभूति विलसे तव चारू ॥ ६७ ॥

(स्वा.)

गदाग्रज श्रीधर घेशि नामा

सावत्र माता तव ती सुनामा ।

तूं जन्मतांची प्रसवे सुताते

दिले जयाते गद नाम ताते ॥ ६८ ॥

गदाग्र जो वेद तयामुळें हरी

प्रकाशसी तूं जनमानसांतरीं ।

ह्मणोनि तूते वदती गदाग्रज

ओंकारही दावि तुजें पदांबुज ॥ ६९ ॥

चतुर्मूर्तीं तूं वा रघुकुलिं चतुर्धा निपजशी

विशुद्धाचारानें मुरनरमुनीतें सुखविशी ।

(शि.)

१ सृष्टि. २ पापाण. ३ लोखंड. ४ अनेक शिखरांनीं युक्त. ५ सूर्य. ६ घोडा. ७ सुंदर. ८ वाणांमध्ये श्रेष्ठ वाणी. ९ सुनामा या नावाची श्रीरुष्णाची सावत्र आई.

रणीं जिंकोनीया दशवदन, इंद्रारि, लवण
तसें गंधर्वते करिशि अवनीभारहरण ॥ ७० ॥

(भु. प्र.)

चतुर्बाहु दिग्बाहु तू विश्वरूपा
दिशा चार घेती तुझ्या बाहुरूपा ।
तयांमाजिं नक्षत्रपंक्ती विराजे
धरी अंगदांच्या परी तूज साजे ॥ ७१ ॥

बलोद्रिक्त हे राम ! कृष्णा विशुद्धा
रतिप्राण प्रद्युम्न शूरानिरुद्धा ।
तुह्मां माजिं तें ब्रह्म ज्ञालें चतुर्धा
चतुर्व्यूह संज्ञा ह्मणोनी प्रसिद्धा ॥ ७२ ॥

चतुर्गती तू गति चारि वर्णा
विप्रादिकांते घननीलवर्णा ।
चतुःश्रुतीही तुज एकभावे
मधुस्वरें वर्णिति भिन्न नावे ॥ ७३ ॥

(उप.)

चतुरात्मा तुज वदती सात्वैततंत्रज्ञ ते कवी प्राज्ञ । (आ.)
आत्मा तुंरीय तूची तैसा तू विश्व तैजस प्राज्ञ ॥ ७४ ॥

चतुर्भाव तूते हरी नाम साजे (भु. प्र.)

अवस्थांत सत्ता तुझी चार गाजे ।
जनां अर्पिसी अर्थ ते चार तूची
तुझे नाम वा हें अनेकार्थसूची ॥ ७५ ॥

चतुर्भाव तू राहसी चार रूपां
निराकार तू ईश्वरब्रह्मरूपां ।
अभिव्यक्तमूर्तीहि तू विश्वरूपां
जगा तारण्या रामकृष्णादिरूपां ॥ ७६ ॥

१ इंद्रजित. २ लवणासुर. ३ दिशाच आहेत बाहू ज्याचे. ४ पांचरात्रमत जा-
णणारे. ५ देहत्रयापलाकडचा शुद्ध आत्मा. ६ स्थूलदेहाभिमाना आत्मा. ७ सूक्ष्म
देहाभिमाना आत्मा. ८ निर्देहातील कारणदेहाभिमाना आत्मा.

चतुर्वेदवित् तू रघूत्तंस जाशी श्रुतीते पढाया (क्री. च.)
 वसिष्ठाकडे त्या जसा सिंधु सिंधूनदा तोय प्याया ।
 तुला अस्त्रविद्या समर्पि तपाचा निधी गांधिसूनू
 जसी घावि चिंतामणीनें सुरेंद्रप्रती कामधेनू ॥ ७७ ॥

(का.)

एकपात् तुला नाम देति गा
 अंश एकची वा तुझा जगा ।
 तारण्या धरी रूप नैकेदा
 स्थापि धर्म जें सर्वकामदा ॥ ७८ ॥

विश्व हें अती स्थूल जें दिसें
 अल्प अंशची तें तुझा असे ।
 विश्व सर्व हें व्यापुनी वरी
 शेष राहसी निर्गुणा हरी ॥ ७९ ॥

(भु. प्र.)

समावर्त संज्ञा तुला आर्तचक्रा
 फिराया सदा लाविशी विश्वचक्रा ।
 पुन्हा सृष्टि येते पुन्हा लीन होते
 ऋतूंच्या प्रभावे तृणादी जसे तें ॥ ८० ॥

अनिवृत्तात्मा तूते वदती ह्यणुनीच नित्य उद्युक्ता । (आ.)
 नच कर्मबंध तूते निष्कामाते जसा जर्गी मुक्ता ॥ ८१ ॥

दुर्जय दितिजां दुर्नुजां अससी देवांहि काय मग मनुजां
 दुरतिक्रम आज्ञा तव रविशशिरविजाहि देवकीतनुजा ॥ ८२ ॥

दुर्लभ सुरनरमुनिते सुलभचिं तू विषय सक्तचित्ताते
 दुर्गम भक्तांतेही कुमतीते विषयसक्त-चित्ताते ॥ ८३ ॥

दुर्गम योग्यांते तू शोधुनि बहु शिणति तुज मुनिवर्ग
 ज्ञान्यांतेही तैसा देतो ह्यणुनीच नाम तुज दुर्ग ॥ ८४ ॥

१ विश्वामित्र. २ कल्पवृक्ष. ३ रघुकुलशिरोमणी. ४ अनेक वेळां ५ दैत्य.
 ६ दानव. ७ शनि. ८ चक्र धारण केलेला.

दुरावास तूते मुनी नाम देती

(धु. प्र.)

तुझा वास चितीं मिळायस होती ।

महायास योग्यांस हे वासुदेवा

भवाब्धीस नौका तुझी पादसेवा ॥ ८५ ॥

दुरारिहा तू अससी मुरारी

(उप.)

संहारिसी तू बहिरंतरारी ।

अभद्र जें जें जगतांत भासे

समग्र नाशे तव दृग्विलासे ॥ ८६ ॥

जें जें जगां मंगलरूप आहे

त्वदंग त्याचेंच घडून राहे ।

कल्याण मूर्ती तू पाहती जे

लोपे त्यांचें तम त्या सुतेजें ॥ ८७ ॥

समूळ त्यांची अघराशि भाजे

सुदग्ध होती निजकर्मबीजे ।

सुकीर्ति त्यांची जगतांत गाजे

शुभांग संज्ञा तुज फार साजे ॥ ८८ ॥

लोकसारंग हें शोभतें तूज गा

(स्र.)

नाम बापा हरी चेतवीशी जगा ।

विश्वपद्मास तू बोधहेतू रवी

अंधकारा नगा तूंचि मोठा पवी ॥ ८९ ॥

दिग्गजांच्या मिषे विश्व घेशी करीं

मेघरूपे जगा वर्षिशी सीकरीं ।

विश्वपद्मामृता भृंगसा चाखिशी

शोषुनी सर्व हें अंतिं संहारिशी ॥ ९० ॥

सार सर्वसि तू देशिही घेशिही

सूर्य जैसा करी आर्द्रशुष्का मही ।

लोकं सिंहापरी एकला शोभसी
लोकं संचारसी हंससा मानसी ॥ ९१ ॥

कंठिं शोभे तुझ्या तारमुक्तामणी
हार ज्याच्यामुळें त्वत्तनू स्रग्विणी ।
लोकसारंग हें शोभतें तूजगा

नाम वापा हरी चेतवीशी जगा ॥ ९२ ॥

असे माळ ही गुंफिली जिज्जडांची
तुझ्या माजिं तंतूंत जेवी फुलांची
फुलें जीर्ण जाती नवीं येति कांहीं

सुतंतूचि तूं राहसी कालिं तींही ॥ ९३ ॥

तन्तुवर्धन असें तुज नाम

तन्तुवाँय रचितो निजधाम ।

जेवि काढुनि तनूंतुनि तन्तू

तेवि तूं रचिशि हा भवंतन्तू ॥ ९४ ॥

इंद्रकर्मा तुला नाम देती हरी

इंद्ररक्षार्थ तीं केलिं नानापरी ।

शूरकर्मे तुवां युद्धभूमीवरी

दैत्यमत्तद्विपंध्वंसनीं तूं हरी ॥ ९५ ॥

तुझ्या हातिं राहे जगाची रहाटी

तुवां निर्मिले इंद्र कोट्यानुकोटी ।

कटाक्षें तुझ्या क्षुद्रही इंद्र होय

ह्मणूनी तुला योग्य हें नामधेय ॥ ९६ ॥

महाकर्मा तूं वा सहज फिरतां दंडकवनीं

वधूनीया रक्षोगण करिशि निर्भार अवनी ।

१ मानससरोवरीं. २ तारे हांच मोतीं ज्याच्यांत असा (हार) ३ मालायुक्त.
४ चैतन्य व जड पदार्थ यांची. ५ कोळी. ६ आपले घर (जाळें). ७ हत्ती.
८ सिंह. ९ श्रेष्ठ किंवा उत्तम तंतु. १० संसार.

कर्पींचीही सेना करुनि करिशी निजित अरी
अवध्यत्वा लाहे विधिहरवरें जो सुरकरीं ॥ ९७ ॥

महाकर्म तें वा तुझें रात्रवेश (भु. प्र.)
तुवां जिंकिला दंडकारण्यदेश ।
महासागरा बांधिला थोर सेतू
जनां तारण्या पुण्यकीर्तीस हेतू ॥ ९८ ॥

कृतकर्मा या परि तूं दशमुख घटकर्ण मारुनी रामा । (आ.)
तडंधु नृपति करुनी येशी परतोनि घेउनी रामा ॥ ९९ ॥

कृतकृत्य जरी अससीच सदा (तो.)
द्विजदेवहिता झटसी वरदा ।
निजकर्म जनीं नियमें करिशी
कृतिनें निज सत्पथ दाखविशी ॥ १०० ॥

कृतांगम असें तुला हणति वा श्रुतीच्या पते (पृ.)
जनांसि कृतिचें सदा फळ तुझ्यामुळें लाभतें ।
तुझ्याविण कसें मिळे नियत योग्यही तें तर्या
असें समजुनी करी मनुज कर्म पाळी नया ॥ १०१ ॥

उद्भव तूं या सकल जगाते (मौक्ति.)
आगमवाणी तव गुण गाते ।
जन्म नसे वा कधिं तव झाला
मायिक रूपा धरिशि दयाला ॥ १०२ ॥

सुंदर तें वा अति तव रूप
पाहुनि गोपी भुलति अमूप ।
योगिजनांते बहु सुख देई
वृत्ति लयाते त्वरितचि नेयी ॥ १०३ ॥

१ शत्रु. २ देवांच्या हातांनीं. ३ कृतकृत्य. ४ स्त्री. ५ केलेल्या कर्माबद्दल आगम हणजे प्राप्ति (फळाची) ज्याच्यापासून होते तो. ६ जन्महेतु. ७ ब्रह्मदेव व शंकर यांच्या वरामुळे.

सुन्द तू सदय नंदनंदना
जे तुला करिति भक्त वंदना ।
त्यांस तू त्वरित पावशी हरे
वर्षिशी निजदयांबुसीकरें ॥ १०४ ॥

(रथो.)

रत्ननाभ तव नाभि विराजे
रत्न जेंवि अभिधा तुज साजे ।
सर्वरत्नमय या अंवनीते
दिव्य नाभि तव देइ जंनीते ॥ १०५ ॥

(स्वा.)

सुलोचनप्रभा तुझ्या मुखीं अतीच साजते
चकाकते जशी सुनील नीरदांत वीज ते ।
नभांत कालमेघयुक्त एककालिं भासते
जरी रवी शशांक ते तशाच देति कांतिते ॥ १०६ ॥

(पंच.)

अर्क तूज वदती रघुराया
अर्चिती तव हरादिक पाया ।
अर्चिरूप तव देह दिनेश
अर्चिती सकल तूहि रमेश ॥ १०७ ॥

(स्वा.)

वाजसन वदति तूते देशी लोकांस तूच वांजाते ।
भजती व्यर्थ नरा नर सोडुनि तूते त्रिलोकराजाते ॥ १०८ ॥

(आ.)

श्रृंगी तूते वदती धरिशी प्रलयांत मस्तकीं श्रृंगा ।
घरुनी मीनतंनूते करिशी भुवनेश भूमिभयभंगा ॥ १०९ ॥

(उप.)

जयंत तू हे विजयाब्धिचंद्र
तू जिंकिशी काल सुरेंद्र रुद्र ।
जे सेविती तूज अनन्यभक्ती
ते पावती श्री, जय, नीति, मुक्ती ॥ ११० ॥

१ आर्द्र (द्येनें) २ दयारूपी जलाच्चा वृष्टीनें. ३ जन्माप्रत. ४ चांगल्या ने-
त्रांची प्रभा. ५ ढगांत. ६ सूर्य. ७ चंद्र. ८ किरणात्मक (देह). ९ अन्न. १०
मत्स्यदेहाते. ११ विजयरूपी समुद्राला चंद्रासारखा (आकर्षून घेणारा).

सर्वविज्जयी नाम हें तुला

ज्ञानि देति वा ज्ञानहेतुला ।

सर्व जाणसी जिंकिसी तसे

जोड नाम हें यामुळें असे ॥ १११ ॥

(का.)

सुवर्णविंदू तुज नाम देती

मंत्रज्ञ मंत्रात्मकदिव्यमूर्ती

अंगें तुझीं शोभेन दीप्तिमंत

मंत्राक्षरांचीं जशि विंदुयुक्त ॥ ११२ ॥

(उप.)

शतक ८ वें समाप्त.

शतक ९ वें

अक्षोभ्य तू क्षुब्ध महार्णवांत

महोरगींही निजसी प्रशांत ।

रजस्तमो-रूप महासुरांहीं

न क्षुब्ध होशी मधुकैटभांहीं ॥ १ ॥

(उप.)

सर्ववागीश्वरेश्वर तुज शोभते

नाम हें फार वा हरि सर्ववाक्पते ।

ब्रह्मदेवादिकां श्रुति तूंच वा दिली

शारदा ती तुझी रत्नना असे भली ॥ २ ॥

(वागी.)

महाहृदचि तू सुधामय जयामर्धे मज्जन

करूनि रमती अती नियत-चित्त ते सज्जन

महाहृद भवाख्य तू बुडति ज्यामर्धे वा नर

तसे इतर खावुनी बहु गटंगळ्या पामर ॥ ३ ॥

(पृ.)

१ उत्तम वर्णांचें शरीर (विंदु) ज्याचें तो. २ मंत्र शास्त्र जाणणारे (नाम देती याचा कर्ता). ३ मंत्रमय आहे दिव्य ज्याचें शरीर असा जो तू (हे संबोधन आहे). ४ सुंदर. ५ महासर्पावर (शेषावर). ६ हे सर्व वर्णांच्या पते. ७ जीभ. ८ मोठा डोह.

महागर्त तू वा तुझे धर्म गाया

(भु. प्र.)

नसे शक्ति कोणा तुझी गूढ माया ।
तुझ्या सेविती जे सदा पूज्य पाया
तया मात्र सोपें तिला वा तराया ॥ ४ ॥

महाभूत तू श्रेष्ठ वा सर्व भूर्ती

इयत्ता नसे देशकालीं तुला ती ।
नसे कर्मबाधा नसे मृत्युभीती
जगा व्यापुनी राहसी सर्व भूर्ती ॥ ५ ॥

महानिधी तू जणु एक कोश

(उप.)

ब्रह्मांड भासेच जयांत लेश ।
हिरण्यकोशाहुनि तूच साधू
तुलाच वा सेविति संत साधू ।
तू श्रेष्ठ रत्नादिनिधीपरीस
समस्त-संपत्कर तू परीस ॥ ६ ॥

कुमुद तू हरुनी अवनीभर

(इ. वि.)

मुदित होशि जनां सुखनिर्भर ।
हरुनि दुर्दिन तो विलसे रवी
मुदित लोक करी तम लोपवी ॥ ७ ॥

कुंदर तू वा सुकृतफलाते

(मौक्ति.)

देशि जनांते तुजहि फलाते ।
अर्पिति ते वा कुसुमजलाते
स्वीकरिशी तू धृतकमलाते ॥ ८ ॥

सूकररूपा अमितबलाते

घेउनिया त्वां अति धवलाते ।

दारुण केल अवनितलाते

ध्वस्त कराया असुर खलाते
मौक्तिक-माला सजवि गलाते ॥ ९ ॥

कुन्द फुलाच्यां परि सितकांती
त्वद्यश वा तें जरि नच मूर्ती ।
दान तुवां ही अवनिहि केली
कश्यप धाला वधुनिच केली ॥ १० ॥

पर्जन्यसा वर्षिशि सर्वकामा (इंद्र.)
देती तुला या ह्यणुनीच नामा ।
तापत्रयार्ता करुणांबुधारा
वर्षनि तूं नीवविसी उदारा ॥ ११ ॥

पवनसा निज भक्त-जनाकडे [दु. वि.)
त्वरित येशिहि वारिशि सांकडे ।
स्मरण मात्र करी तव जो हरी
तव कृपामृत पावन त्या करी ॥ १२ ॥

अनिल तूं अससी जितनिद्र गा
सतत चेतविसी सकला जगा ।
तुज नसे कुणि चेतवितो दुजा
ह्यणुनि नाम पुन्हां दिधलें अजा ॥ १३ ॥

अमृताश तुला वदती सुकवी (तो.)
स्वसुखामृतभोग तुला सुखवी ।
अमरांसि तुवां अमृताशन तें
उदधी मथुनी दिधलें सुमते ॥ १४ ॥

अमृतवपु तुला वा नाम मृत्युंजयाते (मा.)
अमृतमय शरीरा पाहुनीया जयाते ।
नवल मज न वाटे लाधलें निर्जरींते
अमृत तव सहाय्यें मथुनी सागराते ॥ १५ ॥

मथिति दैत्यहि ज्या दर्नुचे अरी
उदधि तो तव शेज असे हरी ।

(द्रु. वि.)

मथनसाधनभूत महागिरी
धरिशि मंदर पृष्ठिहि तूं करीं ।
अमृत कां न मिळे मग सागरीं
विफल होय सुसंग कधीं तरी ॥ १६ ॥

सर्वज्ञ तूं अससि वा सकलांतरात्मा

(व. ति.)

भूताधिवास भुवनात्मक तूं महात्मा ।
जे जे दिसें सकल नश्वर तेहि तूंच
जे भीतरीं अचल चिन्मय तेहि तूंच ॥ १७ ॥

सर्वतोमुख ह्यणूनचि वा तूं

(स्वा.)

मार्ग नैक तव साधनिं हेतू ।
विश्वरूप बहुबाहुमुखाक्ष
दाउनी दिपविशी विजयाक्ष ॥ १८ ॥

स्मरति सदा तुज जे सुमनानें
करिति पदार्चन वा सुर्मनानें ।
तव मुखतामरसा नयनानें
बघति सुदा भजती स्तवेनानें ॥ १९ ॥

(तामरस.)

सुलभ तथा अससीं नमनानें

मनुज वृथा शिणती यर्जनानें ।
यजन तुझें करितों कवनानें
त्वरित जरामरणा निधनाने ॥ २० ॥

सुव्रत तूं निजधर्मपरायण

(दोधक.)

जो शरणागत त्या भवतारण ।

१ राक्षसांचे शत्रु (देव). २ सर्व भूते राहण्याची जागा. ३ अनेक आहेत हात
तांड व डोळे ज्याचे. ४ अर्जुनाचे डोळे. ५ चांगल्या मनानें. ६ फुलांनी. ७ मुखक-
मल. ८ यज्ञानें. ९ नाशाप्रत.

त्वत्पद वंदुनि होय विभीषण
लब्धमहोदय वैष्णव-भूषण ॥ २१ ॥

(स्वा.)

सिद्ध तू सकल योगिजनांचा
साधनाविण परी गुरु साचा ।
सर्व सिद्धि पडती तव पायां
नित्य मुक्त अससी यदुराया ॥ २२ ॥

शत्रुजित् तुज ह्मणूनचि नाम
शत्रु निर्जित करी तव धाम ।
शत्रुतापन तुझे खर तेज
दग्धची करितसे अरिबीजे ॥ २३ ॥

(व. ति.)

न्यग्रोधं तूज वदती भवपार्दपाते
शाखा अनंत फुटती उलट्या जयाते ।
ज्याचे असे उपरि मूल सदा सजीव
मायापटीं सतत वेष्टिशि सर्व जीव ॥ २४ ॥

(पृ.)

उदुंबरफलीं जसे निपजती कृमीचे थवे
तुझ्या उदरिं वा तसी सकल सृष्टि ही उद्भवे ।
विभूति तव तो असे यजनवृक्ष औदुंबर
निरंजन सनातना तव बनू असे अंबर ॥ २५ ॥

(उप.)

अश्वत्थ तू पादप संसृतीचा
वर्णी जयाते ध्वनि तो श्रुतीचा ।
वृक्षांत अश्वत्थ तुझी विभूती
ह्मणूनि संज्ञा तुजला प्रभू ती ॥ २६ ॥

(शु. वि.)

चाणूरांघ्रनिघूदज प्रभू
आश्चर्ये भरिशीच रंगभू ।
चाणूरा वधुनी सलील तू
वृत्रा जेवि वधी शतक्रतू ॥ २७ ॥

१ प्रसर. २ शत्रूचें बीज. ३ वड. ४ आकाश. ५ वृक्ष. ६ संसारवृक्ष.
७ सहज. ८ इंद्र.

सहस्रार्चि तूं सर्वतेजोनिधान

(भु. प्र.)

तुझे तेज तें कोटिसूर्यासमान ।

नसे नाश त्याते त्रिकालीं विराजे

म्हणोनीच वा हें तुला नाम साजे ॥ २८ ॥

सप्तजिन्ह ह्यणती अनलाते

(स्वा.)

नेइ जो हवन त्या अमरांते ।

पूजिती सकल विप्र जयाते

तो विभूति तव उज्वलमूर्ते ॥ २९ ॥

सप्तैषा म्हणुनीहि नाम ते

(श्रु. वि.)

देती विप्र तुला रमापते ।

दीप्ती सप्त तुझ्या महोरुची

घेशी तूं समिधाहि सातची ॥ ३० ॥

सप्तवाहन रवी तव मूर्ती

अश्वसप्तचि जया रथि नेती ।

वाहसी प्रवनसप्तक तूची

उक्त नाम विविधाशयसूची ॥ ३१ ॥

अमूर्ति तूं वा तुज देह नाही

(उपेंद्र.)

नसोनि चक्षू बघशी सदाही ।

नसोनि बाहू धरिशी जगाते

अपार्दगामी श्रुति तूज गाते ॥ ३२ ॥

अनघ तूं अर्घहा अघर्नाशना

(दु. वि.)

सुखमया सुखदा अमृताशना ।

शुचि तुझ्यासम कोण दुजा हरी

स्मृति तुझी करितां दुरिता हरी ॥ ३३ ॥

१) सर्व तेजांचे उत्पत्तिस्थान. २) अग्नि. ३) देवांना, ४) क्षति तेजस्वी. ५) अंतरि-
क्षांतील पुराणोक्त ७ प्रकारचे वायु (परिवहादि). ६) पायांवांचून चालणारा. ७)
अघासुराला मारणारा. ८) पापनाशन. ९) पाप.

अचिंत्य तव वा कृती मति गति स्थिती श्रीपती (पृ.)
 अचिंत्य तव रूपही प्रभव शक्ति वीर्योन्नती ।
 किती तव चमत्कृती वधुनि गुंग होते मती
 धृती धरुनि जो स्तुती करि तुझी यती तो कृती ॥ ३४ ॥

भयकृत् भुजंगसंगता (भु. सं.)
 जरि तूं न ही विसंगता ।
 सकला कुसंग बाधितो
 न कधी मृषा प्रवाद तो ॥ ३५ ॥

भयनाशन तूंचि वा हरी (वियो.)
 अससी तूं भववारणा हरी ।
 तव नाम भयास लोपवी
 भवरूपी गिरितेहि तें पवी ॥ ३६ ॥

अणुचि तूं अति-सूक्ष्म अणूहुनी (दु.वि.)
 अणुपणा तव ये न कधी मनी ।
 मनहि हें घन फार गमे तुला
 मग कशी गगनाशिं करूं तुला ॥ ३७ ॥

बृहत् शब्द देती तुला ब्रह्मनिष्ठ (भु. प्र.)
 महत्वांत सर्वाहुनी तूं वरिष्ठ ।
 परिच्छेद नाही तुला वा अनंत
 जसा देश काला कधीं नाहि अंत ॥ ३८ ॥

तनु ती तनुता घरी तपे (वियो.)
 मुख लोहितनील आतपे ।
 उपवास करुनि राहसी
 पदि एका बहुकाल तूं वशी ॥ ३९ ॥

१ प्रभाव (पराक्रम). २ सर्वसंग परित्याग केलेला. ३ सर्पांशीं सहवास कर-
 णारा. ४ सोटा. ५ संसाररूपी हत्तीला. ६ सिंह. ७ वज्र. ८ शरीर. ९ कशाता. १०
 तांबूस निळें. ११ उन्हानें. १२ जितेंद्रिय.

बदरीवनिच्या तपोवनीं
 कृश होशी जरि तूं महामुनी ।
 तप आचरुनी अशा परी
 अति तेजा तव ती तनू धरी ॥ ४० ॥

स्थूल फार तव सूकर^१मूर्ती
 जी धरी वसु^२मती निजदंती ।
 पाद^३िनी कारें जसा धरि दंती
 मग जी सलिलिं होय दिनांती ॥ ४१ ॥

(स्वा.)

गुणभृत् तुज नाम शोभते
 त्रिगुणाते धरिशी जगत्पते ।
 सुमनांत सुवास तो वसे
 भवे हा तेंवि तुझ्यांतची असे ॥ ४२ ॥

(वियो.)

निर्गुण तूं वा अससि निरंजन
 भक्त जनांते भवभयभंजन ।
 सर्व गुणांहीं अससि जरी युत
 त्वतनु नोहे गुणमय अच्युत ॥ ४३ ॥

(शु. मोटक.)

महान् तुला वा ह्यणुनीच नाम
 सर्वातिशायी तव दिव्य घाम ।
 तूं सर्वगामी अति शुद्ध-बुद्ध
 कर्मादिकांहीं नससिचि बद्ध ॥ ४४ ॥

(उप.)

अधृत तूं धृतचक्र धरा^४धरा
 तुज धरी नच कोणि गदाधरा ।

(हु. वि.)

स्वधृत तूं निजवीर्य तुला धरी
 तुजसि कोण जगांत तुला धरी ॥ ४५ ॥

स्वास्य तूं हरी श्यामसुन्दरा
 पाहुनी भुले वर्कत्र इंदिरा ।

(का.)

१ बराहमूर्ती. २ पृथ्वी. ३ हत्ती. ४ कुलांत. ५ संसार. ६ पृथ्वीला धारण कर-
 णारा. ७ साम्य. ८ तोंड. ९ शुमुस.

ज्यांतुनी निघे वेदभारती
गीतही तसें युद्धिं भारती ॥ ४६ ॥

प्राग्वंश तूं मूलचिं सर्व वंशा (इ.)

ब्रह्मादिकांच्या जनका सुरेशा ।
तूं बीजची या भवरूप वंशा
तूं शोभवीशी रवि-सोमवंशा ॥ ४७ ॥

वंशवर्धन असें तुज नाम (स्वां.)

वंशवृद्धि करिशी सुतकाम ।
पुत्रवर्ग तव यादववंशा
वृद्धिनाशकर वा धृतवंशा ॥ ४८ ॥

वृद्धीस नेशी भववंश हा तूं
अंतीं तयाच्या विलयास हेतू ।
दावूनि जीवाप्रति धर्मसेतू
होशी अविद्योदवि-धूम-केतू ॥ ४९ ॥

भारभृत् भुजंगशायि तूजसी (रथो.)

नाम तूं भुवनभार वाहसी ।
शेष जो निजशिरीं धरी धरीं
तो विभूति तव वा गदाधरां ॥ ५० ॥

कथित तूं अससी निगमांमृतीं (दु. वि.)

स्मृतिपुराणगणांतहि भारतीं ।
उपनिषद्वचनें कविंच्या मती
शिणति वर्णुनि तूज रमापती ॥ ५१ ॥

योगीच तूं सतत वा सहज स्थितींत (व. ति.)

नोहे कदापि चलता तव सन्मतींत ।

१ वेदरूपी वाणी. २ पुत्रांची इच्छा करणा. ४ अज्ञानरूपी रानाळा अग्नीसा-
रसा. ३ वेळू धारण केलेला. ५ शेषशायी. ६ पृथ्वी. ७ वेदरूपी अमृतांत. ८ महा
भारतांत. ९ स्वाभाविक.

निर्वातदीपसम चित्त तुझे प्रशांत
सर्वज्ञ तूं सकल सिद्धि तुझ्या वशांत ॥ ५२ ॥

जगत्सर्ग-रक्षा-विनाशस्वरूपा
असे योग हाची तुझा वा तिरूपी ।
तुझी योगमाया करी यां भवाते
तुवां नाहिं केलें कधीं साधनाते ॥ ५३ ॥

(भु. प्र.)

योगीश तूज म्हणुनी म्हणती यती ते
अष्टांगसाधन तुला नलगे कृतीते ।
योग्यांस तूचि मति देशि तशी गती ते
मंडूकैही करि निरुद्ध सर्दागतीते ॥ ५४ ॥

(व. ति.)

सर्वकामद असें तुज नाम
पूर्ण तूं करिशी सर्वहि काम ।
भक्तिमुक्तिद असे तव सेवा
दूज्य होशि गिरिशादिक देवां ॥ ५५ ॥

(स्वा.)

आश्रम संतां तूची निज-पद-निरतां सुरादिकां महतां । (आ.)
निज भोग्य विषय जैसा वर्युवतिरता सुरादिकां महता ॥ ५६ ॥

श्रमण तूं अससी रघुनंदना (हु. वि.)

श्रमविशी अघमां खरकंदना ।
उपवना परि जें वरिशी वना
श्रमणही करिती तुज वंदना ।
वनफलांसह अर्पिति चंदना ॥ ५८ ॥

श्रमणरूप धरुनि दयाघना
करिशी तूं मख-मार्गविनाशना ।

१ हातांत. (स्वाधीन). २ संसाराप्रत. ३ कृतार्थ जो तूं त्याला. ४ ती उत्तम गति. ५ वेडूक. ६ वायूप्रत. ७ भोग व मोक्ष देणारी. ८ शंकरादि. ९ उत्तम स्त्रियांशीं रममाण. १० दारू वगैरेच्या वासनेने घेरलेले. ११ यतिजन. १२ यज्ञमार्गाचा नाश करणारा.

रचिशी धर्मपथा हरिशी तमा
जनपदा उपदेशिसि गौतमा ॥ ५८ ॥

क्षोम नाम हें तूज देतिही (का.)

अंतिं भक्षिशी लोक तूं तिहीं ।
क्षीण होउनी विश्व हें वसे
तूज माजिं वा बीजिं वृक्षसे ॥ ५९ ॥

सुर्षर्ण तूं वृक्षचि विश्वरूपी (उप.)

आम्नाय ऐसें स्मृतिही निरूपी ।
जयासि छंदोमय पर्णमाला
साजे जसी ती वन-पुष्पमाला ॥ ६० ॥

वायुवाहन तुला अभिधान (स्वा.)

देति वा तव भयें पवमान ।
वाहतो सतत या जगतांत
प्राणियां सकल जीवित देत ॥ ६१ ॥

धनुर्धर असें तुला उचित नाम सीतापते (पृ.)

कुमारपणिंही तुवां उचलिलें महाचाप तें ।
जया नमवितां तुटे कडकडा करोनी रवाँ
करी चकित ही कृती तव सुरादिकां रात्रवा ॥ ६२ ॥

धनुर्वेद हें नामही तूज साजे (भु. प्र.)

सुकीर्ती तुझी बाणविद्येंत गाजे ।
धनुर्वेद लोकांत सार्कार व्हाया
प्रवेशी जणू ती तुझी दिव्य काया ॥ ६३ ॥

दंडरूप तूं घेउनी जना (का.)

देशि शिक्षणा वा जनार्दना ।
दंड नाम हें देति यास्तव
भाव हा असे गीतिंही तव ॥ ६४ ॥

१ गौतम बुद्ध. २ क्षीण करणारा. ३ वेद. ४ चांगल्या पर्णांनीं युक्त. ५ वारा.
६ धनुष्य. ७ आवाज. ८ मूर्तिमान.

दमन तूं करिशी सकला जगा
यमनृपादिक रूप धरूनिया ।
दमयिता ह्यणुनी तुज नाम गा
मुनिजनीं दिवले विजितेंद्रिया ॥ ६५ ॥

(डु. वि.)

दमन जें करिती मुनि इंद्रियां
खचित हेतु तुझीच कृपा तया ।
सतत जे करिती तव चिंतना
नच तयां कधिं षड्भिपुयातना ॥ ६६ ॥

दमहि एक विभूति तुझी असे
सतत जी यतिच्या हृदयीं वसे ।
दम ह्यणुनि तुला मुनि सन्मती
उचित ही अभिधा स्तविं योजिती ॥ ६७ ॥

अपराजित अससी तूं न पराजय संभवे जगन्नाथा । (आ.)
रिपुगण बघुनी तुजला नमविति मनिं नम्र होउनी माथा ६८

सर्वसहहि तुज वदती कविवर हरि सर्वशक्तिमं ताते ।
रिपुबल सहन कराया क्षम तूं जैसा हुर्ताश शीताते ॥६९॥

नियंता तुला नाम बा आगमांतं (भु. प्र.)
तुझे हस्तकौशल्य भासे जगांत ।
जसे वाळवंटीं भुजंगप्रयात
तुझी दावि सत्ता करी चित्त शांत ॥ ७० ॥

नियममूर्तिच तूं अससी हरी (डु. वि.)
नियति नित्यचि या जगता धरी ।
सकल गोलगणांसि तुझ्यामुळें
द्रुतविलंबित चाल नभीं मिळे ॥ ७१ ॥

अयमं तूं तुज कोण नियामक
यम महेश सुरेंद्र विनायक ।

असासि या सकलांसिहि नायक
यमहि तूं यति-चित्तनिरोधक ॥ ७२ ॥

सत्त्ववान् हरी तूंचि एकला (का.)
रजतमोमयी एकही कला ।
नाहिं तूझिया अंगिं निर्मला
धैर्यवीर्यवान् शूरं तूं भला ॥ ७३ ॥

सात्विक तूते वदती सात्वतगण पूर्णशुद्धसत्त्वाते । (आ.)
सत्यहि संज्ञा देती सुख देशी नित्य सर्व संतांते ॥ ७४ ॥

सत्यधर्मपरायणा हर
सत्यरक्षणं तूंच तत्पर ।
धर्ममूर्तिच तूज जो ह्मणे
वाल्मिकी तुज वर्णुनी शिणे ॥ ७५ ॥

अभिप्राय तूते मुनी नाम देती (भु. प्र.)
तुझ्या पार्थिं सारे सदा धांव वेती ।
नद्या सिंधुमाजीं जशा सर्व जाती
तसे धर्म सारे तुझी वाट वेती ॥ ७६ ॥

कुणी पूजिती वृक्ष पाषाण पाणी
कुणी वेद वाणी शशी सूर्य कोणी ।
कुणी पार्वकाते कुणी धातुमूर्ती
निराकार देवा कुणी पुण्यकीर्ती ॥ ७७ ॥

कुणी नाम देती तुला वा महेश
कुणी राम विष्णू विठोवा गणेश ।
कुणी दत्त देवी जगन्नाथ देव
कुणी सच्चिदानंद वा ब्रह्म नांव ॥ ७८ ॥

१ पूर्ण म्हणजे भरलेले आहे शुद्ध सत्व ज्याच्यांत असा. २ अमीते. ३ पवित्र
आहे कीर्ती ज्यांची असे (अवतारिक). ४ भक्तवर्ग.

तथापी तयांचा अभिप्राय एक
जरी नामरूपे असीं हीं अनेक ।
नसे नाम देव नसे रूप देव
अभिप्राय जो वा मनीं तोच देव ॥ ७९ ॥

प्रियार्ह तूं यास्तव देवराजा (उप.)
प्रेमे तुला अर्पिति सर्व पूजा ।
पुष्पे फले कुंकुम चंदनाते
देती करोनी तुज वंदनाते ॥ ८० ॥

खाद्यांत जी उत्तम वस्तु तूप
त्याचा दिवा लावुनि देति धूप ।
सर्वा गुणांही अससीच धन्य
प्रियार्ह तूते सम कोण अन्य ॥ ८१ ॥

अर्ह तूं सकळ तूज पूजिती (रथो.)
अर्चनीं विविध भोग योजिती ।
शंकरादिसुर-मानभाजना
योग्य कोण तुजहूनि पूजना ॥ ८२ ॥

प्रियकृत् सकलांते तूं करोत अथवा कुणी न तव भजना । (आ.)
स्तविती नित्य तुला जे घडती त्यांते समस्त लाभ जना । ८३ ।

प्रीतिवर्धन असें तुज वाचें (स्वा.)
वर्णिती भजनिं जे रत साचे ।
प्रेम वाढविशि भक्तजनाचे
तो तुझ्या भजनिं नित्यहि नाचे ॥ ८४ ॥

विहायसगती असे वदति ईश तूते मुनी (पृ.)
असे पद तुझे शुची गगनिं उच्च सर्वाहुनीं ।
प्रसिद्ध पद विष्णुचें ह्यणुनि जें पुराणांतरीं
रवी गगनिं जो फिरे तव विभूति तोही खरी ॥ ८५ ॥

द्योतिर्नाम तुझे प्रसिद्धचि असे वेदीं पुराणीं हरी (शा. वि.)
 तेजोरूप तुझे मुनी बघति वा भ्रूमध्यभागांतरीं ।
 ज्याची लोपवि भा सहस्र रविच्या तेजासि ऐसी श्रुती
 ऐसें अर्जित तेजही करितसे चित्तप्रसादा अती ॥ ८६ ॥

सुराचे तूं सखया अति सोज्वळ (इ. वि.)
 रुचिर कांति तुझी अति निर्मळ ।
 अमित जी सुख दे मुनिच्या मना
 विमलही मनिंच्या तव कामना ॥ ८७ ॥

हुतभुक् तुजला वदती भक्षिसि कीं हवन वन्हिरूपानें । (आ.)
 विभु तूं सर्वव्यापी शक्ति तुझी वर्णु केंवि मापानें ॥ ८८ ॥

रवि तुला वदती कवि वैदिक (इ. वि.)
 निजकरीं पिशि वृक्षरसादिक ।
 फिरुनि तें जल अर्पिशि वृष्टिते
 करुनिया करण्या जनतुष्टिते ॥ ८९ ॥

विरोचन असें तुला उचित होय नामार्पण (पृ.)
 रवी शशि तसे असंख्य गगनस्थ तारागण ।
 हुतांश चर्पेला तसे इतर पुंज तेजोमय
 अशा विविध मूर्तिते धरुनि शोभसी चिन्मय ॥ ९० ॥

सूर्यरूप धरुनी जगताते (स्ना.)
 देशि तूं प्रसव वा बहुतांते ।
 जेंवि मेघ जनि दे सरितांते
 भूमि जेंवि गवता हरितांते ॥ ९१ ॥

सविता तरि नाम ह्यणुनि तुला (तो.)
 भुवना जनिं देशिच तूं सकला ।
 रविलोचन तूं बघशी अवधे
 मुनि तो टक लावुनि जेंवि बघे ॥ ९२ ॥

१ तेज. २ आपल्या किरणांनीं; ३ आकाशांताल. ४ अग्नि. ५ वीज. ६ जन्म.
 ७ नद्यांना. ८ हिरव्या गवताला.

अनंत नामा तुज देति संत

लागे तुझा बा न कुणासि अंत ।

देशीं तसा कार्लिहि तूं अनंत

विभूति तो शेष तुझी अनंत ॥ ९३ ॥

(उप.)

हुतभुक् तरि तूं कृपाघन

तुजसाठीं हवि घे हुताशन ।

मुख तो तव बोलती श्रुती

प्रलयीं जें जग भक्षुनी कृती ॥ ९४ ॥

(वियो.)

भोक्ता तूते अनल्लेवदना बोलती बा कवी ते

यज्ञामार्जीं सकलहि हरी भक्षिसी तूं हवीते ।

विश्वाच्या या अससि. जरिही रक्षणीं शूर भारी

मंदाक्रांता बघुनि रमशी गोपिंच्या तूं मुरारी ॥ ९५ ॥

(मंदा.)

सुखद तूं अससी निज सेवका

स्मृति तुझी अति दे सुख भाविका ।

अगद्द ती भवरोग हरावया

तरि स्वरी भवसिंधु तरावया ॥ ९६ ॥

(हु. वि.)

नैकज बोलति तूज मुनी ते

उद्धरण्यास्तव या अवनीते ।

घेशि युगीं युगिं तूं अवतार

नेशि भवांतुनि सज्जन पार ॥ ९७ ॥

(दो.)

नैकद तूं जगिं देशि जनांना

धान्यफलास्तव उद्भिज नाना ।

धातु विचित्र नद्या जल-पाना

गंध सुवासिक पक्षिहि गाना ॥ ९८ ॥

अब्रज नामा देती घेशी तूं ब्रह्मदेवजर्ननाते ।

पहिला जन्म तुझा हा निर्मिशि मम या समस्त भुवनाते ॥

(आ.)

१ ज्याला अंत नाही असा. २ अनंत नावाचा जो शेष. ३ कृतार्थ. ४ अग्नि
हेंच ज्याचें मुख. ५ मंद गतीते. ६ तारुं. ७ वृद्ध. ८ ब्रह्मदेवाचा जन्म.

अनिर्विण्णं तूं सर्वदा तृप्तियुक्त
 सदा सृष्टिकार्योत्त होशी नियुक्त ।
 नये वीट तूते जगा रक्षितां या
 पुन्हां संहराया पुन्हां तें कराया ॥ १०० ॥

सदामर्षिं तूं सज्जनाच्या कृतीते (भु. प्र.)
 करूनो क्षमा अर्पिशी सत्कृतीते ।
 भृगूची उरीं लाथ घेऊनि साची
 तुवां केलि वा पादसेवाचि त्याची ॥ १०१ ॥

लोकाधिष्ठान तूं वा शिरुनि भुवनि या राहशी त्यांत लीन (स्र.)
 तर्तायःपिंडिं जैसा अनल लवण वा सागरीं संविलीन ।
 वाहे शक्ती तुझी हे ग्रहगण घनही ऋक्षमाला धरित्री
 त्यांचा आधार ती वा भुवन-गणैभणि-स्रग्धरा तीच तंत्री ॥ १०२ ॥

अद्भुत साऱ्या हरि तव लीला (मौ. मा.)
 विस्मित माझ्या करिति मतीला ।
 सृष्टिंत सारें नवलचि भासे
 मन हें शास्त्रें जरिहि विकासे ॥ १०३ ॥

वृक्ष वडाचा अणुकणिं मावे
 शुक्रकणाते मति कशि पावे ।
 सूर्य कसा तो सततचि पेटे
 विस्मय याचा खंचितचि वाटे ॥ १०४ ॥

विस्तृत तारा-ग्रहगण-माला
 पाहुनि होई नवल मनाला ।
 माप जियेचें मनिं अनुमाया
 शक्य तया जो तरि तव माया ॥ १०५ ॥

१ दुःस्वरहित किंवा उत्साही. २ गुप्त. ३ विरघळलेलें. ४ नक्षत्रमाला. ५ भुवनगण-
 रूपा मण्यांची माला धारण करणारी. ६ तार. ७ सत्कार. ८ तापलेल्या लोखंडा-
 च्या गोळ्यांत.

लोकां पाडिशि विस्मयीं शिशुपर्णी प्राणासर्वे ओढितां (शा.वि.)
दुग्धप्राशनिं पूतनार्कुचघटा गाडा पदे पाडितां ।

माती भक्षिलि काय पाहुं ह्यणुनी तुंडाब्ज उद्घाटितां
मातेते मुखिं विश्व दावुनि तिलाही विस्मयीं पाडितां । १०६

खोड्या पाहुनि ताडितां नयनिं ते अश्रू वळें काडितां
लोणी खावुनि कोपुनीहि वरवंड्यानें रवीं फोडितां ।

दाव्यांनीं तुज बांधितां अमितही पूरीं न तीं पाडितां

वृक्षां पाडुनि अर्जुनद्वय वका चंचूसर्वे फाडितां ॥ १०७ ॥

हस्ताग्रें धरितां महीधर पदीं कालीय संपीडितां

हत्ती मत्तहि पाडुनी उपटुनी दंता धनू मोडितां ।

चाणूरादि वलाढ्य मल्ल वधुनी कंसासही तोडितां

वर्णूं मी किति वा त्वदीय मथुराशीर्दूल विक्रीडितां । १०८ ।

सनात् तुला वा वदती सनातन

(उप.)

तू कालरूपी अससी चिरंतन ।

सर्वाहुनी तू पहिला पुरातन

करी कृपालो यमपाशकृतन ॥ १०९ ॥

सनातनतम प्रभो तुजसि नाम हें सार्थक

(पृ.)

पितामह जरी जगज्जनक तो तुझें अर्थक ।

सदाशिवहि तो स्वयें वदतसे अजोवा तुला

पुरातनपर्णी तुझी वद करूं कुणाशीं तुला ॥ ११० ॥

कपिल मूर्ति तुझी धरि भूमिला

(दु. वि.)

हटवि तेज जिचें वडवानला ।

करुनि हुंकृति जी सगरात्मजा

करि विनष्ट मृगेंद्रं जसा गजा ॥ १११ ॥

१ स्तररूपी घट. २ मुखकमल. ३ पर्वत. ४ चिरकाल राहणारा.
५ तोडणें. ६ ब्रह्मदेव. ७ मुलगा. ८ तुलना. ९ सागराचे जे पुत्र त्यांना.
१० सिंह. ११ मथुरेचा व्याघ्र (रुष्ण). १२ विविध क्रीडा.

कपि असे वदती तुज सन्मती

(दु.वि.)

धरुनि सूकरमूर्ति महाकृती ।

करुनि उद्धृत होशि मही कृती

कपि जसा वनिता तव ती सैती ॥ ११२ ॥

अप्यय तूते वदती विश्व प्रलयीं तुझ्यांतची शिरते । (आ.)

राहे लीन तिथें तें बीजीं जैसे वटादि तरुवर ते ॥ ११३ ॥

शतक ९ वें समाप्त.

शतक दहावें.

स्वस्तिद तूते वदति वदान्या

(मौ. मा.)

भक्तजनां तूं सुखद अनन्या ।

जे तुज येती शरण त्यांते

देशि सदा तूं अमित सुखाते ॥ १ ॥

स्वस्तिकृत् ह्यणुनि नामहि देती

(स्वा.)

सर्व मंगल असे तव हातीं ।

स्वस्तिरूप हरि तूं सुखधाम

स्वस्तिभुक् ह्यणुनीहि तुज नाम ॥ २ ॥

रक्षणीं अससि दक्ष सदाही

कीर्ति ही तव दिशांतहि दाही ।

वाहसी सतत तूं स्वजनाचा

क्षेम योग तव हा पण साचा ॥ ३ ॥

१ मोठ्यां आकृतीची. २ कृतार्थ. ३ स्त्री. ४ साध्वी. [पतिव्रता].
५ दाता, उदार, उपकार करणारा. ६ ज्याला अन्य (देव) नाही असे (भक्त).
७ रक्षण. ८ संपादन.

स्वस्तिदक्षिण असैं तुज नाम (स्वा.)

शीघ्र तूं करिशि पूरित काम ।
जे तुझ्या स्मरति नित्य पदाते
स्वार्गता सकलसिद्धि तयाते ॥ ७ ॥

अरौद्र तूते अति कोमलाते (उप.)

रुद्रप्रियाते अति निर्मलाते ।
वैराग्यशीलासि महाबलाते
सज्ञा असे देवकिच्या मुलाते ॥ ५ ॥

कुंडली तुला विश्व-मंडना (का.)

नाम देतिही दुःखखंडना ।
हेमकुंडलें कर्ण साजती
मेघमंडलीं जेंवि वीज ती ॥ ६ ॥

चक्री तुला नामहि आत्तचक्रा (उप.)

तूं चालवीसी भवकालचक्रा ।
घेऊनि हस्तीं अति तीक्ष्ण चक्रा
विदारिशी तूं अर्घघोरनक्रा ॥ ७ ॥

विक्रमी तुला देति वा पदा (का.)

दीर्घ टाकुनी व्योमिं तूं पदा ।
सर्व जिंकिशी दैत्यसंपदा
स्वर्ग सोडुनी जाय आपदा ॥ ८ ॥

ऊर्जितशासन तूं वा आज्ञा तव ती अलंघ्य सर्वाते । (आ.)

प्रेरिशि निजकर्मीं तूं रवि शशि विधि हरि सुरेंद्र सर्वाते ९

शब्दातिग तुज वदती वर्णुनि शास्त्रें समस्त तुज शिणती।

वेदांते नकळे जें काय तिथें मनुजबुद्धिची गणती ॥ १० ॥

१ सहज प्राप्त झालेल्या. २ सुवर्ण. ३ चक्र धारण केलेला. ४ पाप-
रूपी भयंकर सुसरीला. ५ नाम. ६ आकाशांत- ७ पावलाप्रत. ८ शंकराला.
९ संसारचक्राला व कालचक्राला:

शब्दसहहि अससी तूं, तात्पर्ये तुजसि वर्णिती शास्त्रे ।
प्रेमें सहनाचि करिशी स्तवितां तूते सहस्रधा स्तोत्रे ॥ ११ ॥

शिशिर अससि तूं वा मेघसा नीववीर्शा (मा.)
प्रखरभवदवाग्नित्रस्त जे जीवराशी ।
निज सदय कटाक्षे वर्षुनी शीतधारा
अमृतसम हरी तूं तप्त जीवासि धारा ॥ १२ ॥

शर्वरीकर श्रीधरा तुला (का.)
नाम हें असे ज्ञानहेतुला ।
ज्ञानियासि तूं शर्वरीपरी
करिशी सर्व ही संसृती खरी ।
अज्ञ जे तया आत्मरूप तें
गुप्त ठेविशी रुक्मिणीपते ॥ १३ ॥

अक्रूर तूते वदतीहि संत (इ. व.)
हिंसा नसे वा तुजला पसंत ।
तूं मारिशीही जरि राक्षसांते
देशी तया उच्चतमा पदाते ॥ १४ ॥

पेशल तूं वा केशव कोमल तन मन कृती तुझी वाणी । (आ.)
पाहुनि तूते गोपी भुलती गाती सदा तुझीं गाणीं ॥ १५ ॥

दक्ष तूजला नाम शोभतें (का.)
शीघ्रकर्मि तूं हे प्रजापते ।
सृष्टिच्या मिषें तूंच वाढशी
सर्व शक्तिही तूंच वाहशी ॥ १६ ॥

दाक्षिण तूं वा अससि उदारा, (मौ.)
लोक तुला ते प्रिय नच दाँरा ।
शक्ति तुझी वा अमित जरी ती
जी प्रिय लोकां अशि तव रीती ॥ १७ ॥

क्षमिणांवर तुज वदती द्वंद्वसहाते, समस्तभारवंहा (आ.
पृथ्वीतेही धरिशी वदती जीते धरित्रि सर्वसहा ॥ १८ ॥

विद्वत्तम एकचि तूं, तुजसम जगिं या नसे कुणी ज्ञाता
तूं प्रेरक बुद्धीचा, ज्ञानाचा तेंवि तूंचि वा दाता ॥ १९ ॥

वीतभयहि यास्तव तूं, शक्तिज्ञानाल्पताचि भयहेतू
भक्ता निर्भय करिशी; तूं या संसारसागरा सेतू ॥ २० ॥

पुण्यश्रवणकीर्तन प्रभो हे (पु. श्र.)

ज्याच्या तव सुनाम कर्णि राहे ।

कंठीं धरिहि नित्य जो तयाते

पापा हरुनि पुण्य जोडवी तें ॥ २१ ॥

उत्तारण तुज वदती, तारिशि लोकां भवाब्धिपासून । (आ.)
दुष्कृतिहा अससी तूं टाकिशि दुष्कर्मवृक्ष नासून ॥ २२ ॥

पुण्य नाम तूं घेशि वामना (का.)

स्वर्धुनीहि जी लोकपावना ।

शंभु जी धरी आपुल्या शिरीं

ती तुझ्या पदीं जन्मली खरी ॥ २३ ॥

दुस्वप्ननाशन असैं हरि नाम घेशी (व. ति.)

दुःस्वप्नजन्य फल तूं नच होउं देशी ।

दुःस्वप्न तें नच कधींहि पडे तयातें ।

जो चिंतितो शयनकालिं तुझ्या पदाते ॥ २४ ॥

वीरहा तुला नाम अर्पिती (का.)

भिन्न भिन्न ज्या लोक पावती ।

खुंटवूनि त्या दुःखदा गती

मोक्ष देशि त्या रुक्मिणीपती ॥ २५ ॥

रक्षण तूते वदती, दक्षचि तू लोकरक्षणीं सतत । (आ.)

धांवसि गजार्थही मग नर तव भजनांत कांन होय रंत । २६ ।

संत विभूती तव ते, संतांते तू सदाहि वा थारा

संतहि तूते कोणी वदती जें येथ घेशि अवतारा ॥ २७ ॥

जीवन संतां तूची वांचति ते तव पदाब्जमधुपानें

जीवविसी जीवांते राहुनि देहांत जीवरूपानें ॥ २८ ॥

पर्यवस्थित तुला वदती ते

(स्वा.)

व्यापुनी उरशि या जगतीते ।

जेथ सूर्य न शशी नच तारे

तेथ तेज विलसे तव बारे ॥ २९ ॥

अनंतरूप प्रभु तूं विचित्र

(उप.)

तूं चंद्र, तारागण, तूच मित्र ।

वायू, तडित्पावक, तूच मेघ

मही, तरू, पर्वत तूं जलौवें ॥ ३० ॥

अनंतश्री अससि हरि तूं तुझ्या विविधा कृती

(कां.)

जगीं शक्ती दिसति अमिता जया श्रुति वर्णिती ।

तुझी कांता तनु बघुनि जे मनीं सुख पावती

तयांते श्री स्थिर अमितही मिळे तशि संदृती ॥ ३१ ॥

जितमन्यू ह्यणुनिच तूं, क्रोधा कारण खरेंच दुर्बलता (आ.)

नगं काय पवनवेगें हाले जैसी वनांत नागलंता ॥ ३२ ॥

भयावह दिसे भवांबुधि तरी

(ज.)

जया तव मिळे पदांबुर्जतरी ।

तया सहज तो तिच्यांतुनि तरी

भयावहचि तूं ह्यणोनिच हरी ॥ ३३ ॥

१ रममाण. २ पादकमलाचा मकरंद पिवून. ३ बीज. ४ अग्नि.
५ पाण्यान्ने प्रवाह (नद्या इ.). ६ पर्वत. ७ नागवेल (पानवेल). ८ भवसागर.
९ पादकमलरूपी नौका.

तुझ्याविण नसे दुजी तारि वरी (ज.)
 भवार्णव तरावया मज हरी ।
 जलोद्धतगती महार्णविं जशी
 भयावहचि ती भवार्णविं तशी ॥ ३४ ॥

चतुरस्र तुला वदती सुकवी (तो.)
 नयवृत्ति जना तव ती सुखवी ।
 फलदेशि जगीं बघुनी करणी
 सुख पंडुसुता तव जे चरणीं ॥ ३५ ॥
 रत शुद्धहि जे निज आचरणीं
 शकुनिप्रभृती कुरुवीरमणी
 छळली बहु ज्यांहिं सैती रमणी
 चवघांसि तया रडवीशि रणीं ॥ ३६ ॥

● गभीरात्मा तुजसि वदती, तुझी गहना मती (कां.)
 स्वरूपाते कथन करितां तुझ्या शिणली श्रुती ।
 सहा. शास्त्रें निगमगणही स्मृती कर टेंकिती
 पुराणेंही सकल थकलीं, तशा कवि व्या कृती ॥ ३७ ॥

विदिश वदति तूंतें वेद हे विश्वरूप (मा.)
 विविध फल जनांते देशि कर्मानुरूप ।
 तव दशहि दिशांते व्यापुनी देह राहे
 तुजसि नच उपाधी देशकालादि वा हे ॥ ३८ ॥

व्यादिश तूंतें वदती, देशी तू कीं स्वयें निदेशीते । (आ.)
 अधिकाराही त्या त्या, रविशशिगिरिशीं मरुत्सुरेशांते ॥ ३९ ॥

दिशही संज्ञा देती, उपदेशिसि कीं समस्त लोकांते ।
 कर्म फलांसहित तीं बहुविध, धेवोनि वेदरूपांते ॥ ४० ॥

१ पाण्थाच्या स्रवळण्यानें बेकाम झाली आहे गति जिची असी (तरी).
 २ न्यायाचें आचरण. ३ साध्वी (द्रौपदी). ४ सुंदरी. ५ आज्ञा. ६ शंकराला.
 ७ वायु व इंद्र यांना.

अनादि तूं वा जगदादिकारण (वं.)
 नसेच कांहीं तुज अन्य कारण ।
 तुझेच वंशस्थ विरिचि शंकर
 पुराणे तूं पूरुष तूं परात्पर ॥ ४१ ॥

भू जी धरी भूतगणा तिलाही (उप.)
 तुझीच शक्ती धरिते सदाही ।
 तूं भूमिभूमी ह्यणुनीच तूते
 भू नाम देती भुवनेश्वराते ॥ ४२ ॥

भुवोलक्ष्मी तूते वदति रणवीरा रघुवरा (सि.)
 तुझी रम्या मूर्ती, कृति, मति गती शोभवि धरा ।
 तुझी सत्कीर्ती ती सकल भुवना व्यापुनि असे
 तुझ्या नामोच्चारे सुकृति भव तापा हरितसे ॥ ४३ ॥

सुवीर तूं वा रघुवंशनाथ (उपें.)
 वनीं तुझे साधु अनेक पंथ ।
 तसेच सुग्रीवकपीश्वरादी
 सुवीर जे रक्त तुझ्याच पादीं ॥ ४४ ॥

रुचिरांगद तुज वदती, शोभति बहु अंगदीं तुझे बाहू (आ.)
 तनु तूं योग्यहि देशी यद्योगे शकति भक्त तुज पाहूं ॥ ४५ ॥

जनन हें तुजला अभिधान गा (दु. वि.)
 जनक तूंचि खरा अखिला जगा ।
 करिति लोक जगीं युवती तरी
 तव निदेशांचि संततिते करी ॥ ४६ ॥

जनजन्मादि प्रभु तूं, प्राणिप्रसवा निदानं तूं सांचें (आ.)
 प्रकृती जड कैशी ती चेतवि परमाणु पंचभूतांचे ॥ ४७ ॥

१ ब्रह्मदेव. २ पुरातन. ३ भूमिचीही भूमी ह्यणजे आधार. * पुण्यवान्.
 अनुक्त. ६ आज्ञा. ७ प्राण्याचे उत्पत्तीस. ८ आदिकारण.

शतक. १०. वै.

भीमरूपही घेशि तूं कधीं

प्रलयकालिंचा दाविशी विधी ।

अग्निरूप जें भूमिभीतरों

तें तुझे कधीं धांव घे वरी ॥ ४८ ॥

जाळुनी नैगा भस्म तें करी

भस्मराशिते उंचही हरी ।

राखची करी जीवजन्तुची

ध्वस्त देशही होति फारची ॥ ४९ ॥

घोर जाळ ते अभ्र चुंबिती

वायुवेग त्या दूर वाहती ।

तप्त धातुचे पाट वाहती

सर्वही दिशा धूम घेरिती ॥ ५० ॥

होय जें सुरू वृष्टिचा ऋतू

क्षुब्ध होशि तें अविधरूप तूं ।

आगबोष्टि त्या नाचती किती !

लोक भीतिनें फार कांपती ॥ ५१ ॥

घेरि येउनी देह टाकिती

रिक्तकोष्ठही रक्त ओकिती ।

जीव घाबरे, धीरही उडे

पावती अती कष्ट बापुडे ॥ ५२ ॥

कोणि बोलती ही नव्हे तरी

सत्यची असे ही जरीमरी ।

घोर रूप हें त्वत्स्मृती करी

येथ एकची गोष्ट ही वरी ॥ ५३ ॥

भीमपराक्रम तूं वा, राणिं जिंकिशि रावणादि रणशूर (आ.)

त्राहित्राही ज्यांहीं केलें जगता जगांत महशूर ॥ ५४ ॥

आधारनिलय तूते वदती तू कीं समस्त आधारा (आ.)
भूम्यादि पंचभूता आधारचि वा जगास तू थारा ॥ ५५ ॥

धाता पुन्हा तू अभिधान वेशी (इ. व.)
कल्पांति हे विश्व समस्त पीशी ।
कल्पांतवन्ही वितळी तयाशी
एकाच घोटें उदरांत वेशी ॥ ५६ ॥

अधातां असेंही असे नाम तूते (भु. प्र.)
नसे अन्य धाता तुला विश्वमूर्ते ।
तुला तूचि आधार ही वेदवाणी
जगाची प्रतिष्ठाचि तू चक्रपाणी ॥ ५७ ॥

पुष्पहास तव या मृदु नामीं (स्वा.)
अर्थ दोन दिसती बहु नामी ।
आद्य शक्तिं विलसे कलिका जे
विश्वपुष्पचि तिचें बहु साजे । ५८ ॥

विश्वपद्म खुलतें बहु नामीः
हास्य जेवि तव त्या ब्रजधामी ।
पाहुनी उभयही मुनि भारी
हर्ष पावति तशा ब्रजनारी ॥ ५९ ॥

प्रजागर तुला अजामिळरुजाहरा नाम गा (पृ.)
कृतादराचि तू सदा बहु समुद्धराया जगा ।
सुषुप्ति तुजला नसे कधिं प्रबुद्धे तू सर्वदा
कसे रविपुढें टिके तम चिदात्मका शर्मदा ॥ ६० ॥

ऊर्ध्वग परात्पराते वदती तूते, अधोक्षजा शिवेदा (आ.)
अत्युच्च धाम तव तें विलसे भुवना पलीकडे चवदा ॥ ६१ ॥

१ ज्याला दुसरा कोणी धाता (धारण करणारा) नाही असा. २ कळी.
३ गोकुळांतलि घरांत. ४ जागृत. ५ कल्याण करणारा.

सत्पथाचार तूं पावशी नाम गा (स्र.)
 वर्तनें दाविशी मार्ग तूं या जगा ।
 मूर्तिमान्धर्म तूं, नीतिचें मंदिरू
 इंदिरावासही सज्जनांचा गुरू ॥ ६२ ॥

प्राणद प्रभो होशि तूं जना (उप.)
 करुनि त्याजला मोक्षभाजना ।
 दावुनी तया सत्पथाप्रती
 स्वपदिं लावुनी तेंवि तन्मती ॥ ६३ ॥

प्रणव तव प्राप्तीचें साधन जो सार सर्व वेदांचें (आ.)
 अवयव चार तयाचे सूचक तव चार मूर्तिभेदाचे ॥ ६४ ॥
 अकार संकर्षणमूर्ति दावी (उप.)
 प्रद्युम्नही तेंवि उकार दावी
 मकार तैसा अनिरुद्ध दावी
 श्रीकृष्ण तो ब्रह्मचि अर्धमात्रा ॥ ६५ ॥

पण म्हणजे विकणारा; घेउनि कर्म जनांसि तूं विकसी (आ.)
 तोलोनि फलें तीं तीं, घेउनि पैका दुकानदार जसीं ॥ ६६ ॥

पण उचित-तुला हें नाम सौदागिराते (मा.)
 जपतप करुनी जें पूजिती लोक तूते ।
 वरद नियत होशी देशि त्या इष्ट सारें
 बहुत तव पुराणीं गोष्टि ऐशा प्रकारें ॥ ६७ ॥

प्रमाण संज्ञा तव बोधवाची (उप.)
 सत्ता तुझी ज्ञानमयीच साची ।
 महाब्धि तूं ज्ञानमयोदकाचा
 तयांत हा जीव तरंग साचा ॥ ६८ ॥

प्राणानिलय ह्यणुनिच तूं जीव समस्तहि तुझ्यांतची मिळती (आ.)
 सागरिं तरंग जैसे, सैधवकण वा अशेषें विरघळती ॥ ६९ ॥

१ लक्ष्मीचें निवासस्थान. २ मोक्षाला पात्र. ३ वर देणारा. ४ सर्व.

(क.)

प्राणभृत् प्रभो नाम वाहसी
 अन्न देउनी प्राण रक्षिशी ।
 प्राणपंचका वा तुझ्यामुळे
 प्राणजीवन त्राण तें मिळें ॥ ७० ॥

तत्त्व तूंचि वा एक या जमीं
 अन्य वस्तु ती व्यर्थ वाउगी ।
 तत्त्ववित् तरी तूंचि वा खरा
 काय या कळे पामरा नरा
 तूंच तूजला जाणसी हरा ॥ ७१ ॥

(शा.)

एकात्मा तूं विश्वरूपी तनूचा
 स्वामी तूंची सर्व या चिज्जडाचा ।
 भोक्ता तूंची सर्वविश्वाभिमानी
 अज्ञानानें जीव मी मीच मानी ॥ ७२ ॥

(ल. र.)

जन्ममृत्युजरातिगा तुला
 षड्विकार न होति निष्कला ।
 जन्म वा नच मृत्यु पावशी
 वृद्धता नच जाणशी कशी ॥ ७३ ॥

(स.)

भूर्भुवःस्वस्तरू तूजला नाम गा
 व्याहृतीच्या बलें तारिशी तूं जगा ।
 लोक हे वृक्षसा व्यापिशी तीन तू
 लोकरूपीच वा वृक्ष तूं शाश्वतू ॥ ७४ ॥

(का.)

तार हें असें नाम तूजगा
 तारिशी हरी तूंचि या जगा ।
 प्रणवरूपही तारितें तव
 नाम त्यासही तार यास्तव ॥ ७५ ॥

सपिता वदती तूते अससी तूं कीं समस्त जगताचा (आ.)

एकचि पिता समानचि पालक तूं जनक तूंचि वा साचा ।७६।

प्रपितामहही वदती, पितामहाचाहि तूंच वा तात

विधिचें नाम पितामह; जन्मे तो तवचि नाभिवृंतांत ॥७७॥

यज्ञ तूंचि वा कर्मजन्य तो

(का.)

कर्म तेंहि वा वेद निर्मितो ।

वेद ही तुझी होय वैखरी

यज्ञ यापरी त्वत्तनू खरी ॥ ७८ ॥

यज्ञपती यज्ञाचा भोक्ता त्राता तसाच तूं स्वामी

(आ.)

यागत्राणमिषानें कौशिक नेयी तुलाच निर्जधामी ॥ ७९ ॥

यज्वा तूं वा करिशी बहु तूं अश्वमेधादि यागां

(मं.)

विप्रांतेही सुखविशि बहू राववा वीतरांगा ।

सर्गारंभीं यजन करिशी तूं असी वेदगाथा

सृष्टिव्यापारचि तव मला भासती यज्ञ नाथा ॥ ८० ॥

यज्ञांग ऐसें तुज वेद कीर्ती

(इं व.)

होशी पुरा यज्ञवराहमूर्ती ।

पृथ्वी तुवां यज्ञमयस्वरूपे

उद्धारिली दिव्यवराहरूपे ॥ ८१ ॥

यज्ञवाहन तुला हरि नाम

(स्वा.)

यज्ञभूमि तव वा प्रियधाम ।

यज्ञ जेथ करिती फलकाम

तेथ तूं प्रकट होशिच राम ॥ ८२ ॥

यज्ञभृत् तुझे नाम चिंतितां

(का.)

यज्ञकर्मि वा येइ पूर्णता ।

१ बेंचीच्या देटांत (नाभिकम्लांत.) २ यज्ञसंरक्षणनिमित्तानें.
३ विश्वामित्र. ४ वैराग्यशील. ५ वेदांचें सांगणें. ६ यज्ञ. ७ स्वगृही.

सर्व जातिचें कर्म संपतां

विप्र वंदिती तूज अच्युता ॥ ८३ ॥

यज्ञकृत् तुला नामही हरा

करिशि सृष्टिच्या पूर्वि अध्वरौ ।

नाशिसी तथा सृष्टिशेवटीं

दक्षयज्ञ तो जेवि धूर्जटी ॥ ८४ ॥

यज्ञी तूते वदती, अधिदैवत तूचि सर्व यजनांत

यज्ञहि बहुतचि असती तुजसाठीं विहितें तीन वेदांत । ८५ ॥

(आ.)

(का.)

यज्ञ पुक् तुला नाम ईश्वरा

भोगिशीच तूं सर्व अध्वरा ।

इंद्र, सूर्यही तूचि चंद्रमा

रुद्र वन्दिही तूचि अर्यमा ॥ ८६ ॥

यज्ञसाधन असें तुज नाम

प्राप्त होय यजनें तव धाम ।

धर्मराज करि ज्या यजनासी

तूच सिद्धिस तथा हरि नेसी ॥ ८७ ॥

(स्वर.)

यज्ञांतकृत् हें तुज नाम युक्त

पूर्णाहुतीनें तव मलयुक्त ।

सर्वतही यज्ञसमाप्ति होते

फल कृतूचेंहि तुझ्याच हातें ॥ ८८ ॥

ज्ञानें समाप्तीप्रति जाय कर्म

गीतेंत तूं सांगसि हेंच वर्म ।

तें ज्ञानही होय तव प्रसादें

यज्ञांतकृन्नाम तुला श्रुती दे ॥ ८९ ॥

यज्ञगुह्य वदती हरि तूते

यज्ञगुह्य समजाविसि तूं तें ।

त्यक्तसंग करणें निजकर्म
हेंच यज्ञगत सांगसि वर्म ॥ ९० ॥

त्यक्तसंगं करुनी निजकर्म
अर्पणं तुजसि हा वर धर्म ।
गुह्य हेंच कथिसी निजमित्रा
यज्ञगुह्य तुज नाम पवित्रा ॥ ९१ ॥

•अन्नही असे नाम हें तुला (का.)
भक्तवर्गसंतोषहेतुला ।

अन्न जेंवि वा पुष्टि दे जना
तेंवि तूं नरा मोक्षभाजना ॥ ९२ ॥

अन्न जेंवि दे मोद मानवा
तेंवि तूं निर्जां नित्य वा नवा ।
प्रलयकालिं तूं भक्षिसी जगा
यामुळेहि हें नाम तूज गा ॥ ९३ ॥

अन्नाद तूं वा हरि विश्वरूप (उप.)

शिरूनि सर्वातरिं तूं अरूप ।
नानाविधान्ना करिशीच फस्त
अन्नाद तूं अन्नहि तूं समस्त ॥ ९४ ॥

आत्मयोनि तूं ईश निर्गुण (का.)

हेतु आपुला तूंचि आपुण ।
विश्वयोनिही तूंचि सन्मते
विश्व दागिना तूंचि हेम तें ॥ ९५ ॥

स्वयंजात तूं अन्य तूते न कर्ता (भु. प्र.)

स्वतःसिद्ध तूं तूंचिही विश्वकर्ता ।
जसें गाडगें निर्मितो तो कुर्लाल
तसें विश्व हें निर्मिसी तूं सलील ॥ ९६ ॥

१ मोक्षाचें स्थान (हें ईश्वराचें संबोधन आहे). २ विश्वोत्पत्तीचें कारण (उपादान). ३ सहज (लीलेन). ४ निरिच्छपर्ण. ५ श्रेष्ठ. ६ स्वभक्तांना. ७ सोनें. ८ कुंभार.

वैखान ऐसैं वदती तुला ते

(उप.)

खणूनि तूं या वसुधातलाते ।

पातालिं जासी वधसी खलाते

हरोनि जो नेइ पुरा श्रुतीते ॥ ९७ ॥

सामगायन तुला वदती ते

मुक्त गाति तुज नैगैम गीतें ।

साम तूंहि वससी हरि गात

तूंच गायकवरिष्ठ जगांत ॥ ९८ ॥

(स्र.)

देवकीनंदना, पूतनांकंदना

दैत्यनिर्दालना, नागसंमर्दना ।

कंसविध्वंसका गोपिकावल्लभा,

भक्तसंतारका नमस्तिका दुर्लभा ॥ ९९ ॥

भूमिच्या घालका, बाल गोपालका

विश्वसंचालका, देवकीवालका ।

विश्व तूं निर्मिशी, तूंचि तें रक्षिसी

अंतिं विध्वंसुनी तूंचि तें भक्षिसी ॥ १०० ॥

कोण जाणे तुझी गूढ माया हरी

प्रार्थितों तूज मी मुक्त मातें करी ।

तूंच देशी मती, तूंच गाशी स्तुती

भाक्तवृद्धी करो या जनीं ही कृती ॥ १०१ ॥

स्रष्टा तूं वा नवल मग तें काय तूं वैत्सगोपाँ

(मं.)

निर्मूनीया चकित करिशी ब्रह्मदेवासि गोपाँ ।

किंवा त्या वा कुरूपरिषदीं निर्मुनी वस्त्रमाला

पांचालीचें व्यसन हरण्या दाविशी आत्मलीला ॥ १०२ ॥

क्षितीश तूं वा रघुनाथ एक

(उप.)

होतील, झाले नृपती अनेक ।

नये तुझें साम्य तयांत कोणा
तूं एकची सर्व नृगांत राणा ॥ १०३ ॥

पापनाशन असें तुज नाम (स्वा.)
नाशिशी त्वरित तूं अर्ध राम ।
पाप कोणि न शकेंच कराया
नाम जें तव समर्थ हराया ॥ १०४ ॥

शंखभृत् तुला नाम वा हेर (का.)
नित्य वाहसी शंख तूं करें ।
पांचजन्य ज्या नांव वा असे
भूतपंचका सूचवीतसे ॥ १०५ ॥

नंदकी असें नाम पावसी
नंदकां करीं वाहसी असी ।
ज्ञान तोहि वा सूचवी हेर
अज्ञतालता छेदि जो त्वरें ॥ १०६ ॥

चक्री सदा सैजवि चक्र तुझ्या कराते (व. ति.)
देती सुदर्शन असी अभिधा जयाते ।
तत्त्वासि तें सुचवितेंहि मनोमयाते
चक्रापरी फिरविशी हरि तूं भवाते ॥ १०७ ॥

शार्ङ्गधन्वा तुला नाम देती हरी (स्र.)
शार्ङ्गचापा तुझा हस्त उग्रा धरी ।
इंद्रियेादी अहंकार जें सूचवी
शत्रुवर्गी तुझा हस्त ज्या वाकवी ॥ १०८ ॥

गदाधर असें गदादिकहरा तुला नाम गा (पृ.)
गदा तव खरीच वा अशनि पापरूपी नर्गा ।

१ पाप. २ नंदकनामक. ३ तरवार. ४ जगाते. ५ त्रिविध अहंकारांपैकीं इंद्रि-
यादि किंवा राजस अहंकार. ६ रोगादिकांचा नाश करणारा. ७ वज्र. ८ पर्वत.

तसें सुचवि ती, कवी वंदति, बुद्धितत्त्वाप्रती
त्रिणें मिळविले किती असुर पंचतत्त्वाप्रती ॥ १०९ ॥

(उप.)

रधांगपाणी वदती तुलाही
चक्रा सदाही तव हस्त वाही ।
भीष्मावरी हाणिसि चक्र कृष्णा
अतीच वा ती तव युद्धतृष्णा ॥ ११० ॥

(व. ति)

अक्षोभ्य तूज वदती मुनि पांडुरंग
न क्षोभवी रिपु तुला बहिरंतरंग ।
लाजे तुला बदरिकाश्रमिं तो अनंग
तू शांत त्या जलधिसा न जया तरंग ॥ १११ ॥

(पुण्य. श्र.)

सर्वप्रहरणायुध प्रभो हे
सीमा तव महायुधांसि नोहे ।
जीं जीं प्रहरणार्थ आयुधें तीं
हस्तां तव समस्त शोभवीती ॥ ११२ ॥
तूते नमन मी करूनि आतां
हे वा करिन काव्य पूर्ण ताता ।
नामावलि सहस्रपुष्पमाला
घालीन तव कंठिं नंदबाला ॥ ११३ ॥

घेई रुचिर मानुनीच तीते
जैसा पति कुरूपही सैतीते ।
देई स्तवनशक्ति मन्मतीते
नेई त्वरित दास सद्गतीते ॥ ११४ ॥

(पृ.)

सहस्र तव वा शिरें असति सर्वविश्वत्मका
सहस्र करही, मुखें, नयन, कर्णही नासिका ।
सहस्र तुजला मुनी विविध देति नामें तशीं
सहस्रगुणवर्णना मग समर्थ वाणी कशी ॥ ११५ ॥

कृपाचि तव ही करी विवृत नाममाला जुनी
 ह्मणेनि नच राहतां बुधजनासि मी लाजुनी ।
 स्तवार्थ तव ह्या यथामति सुसज्ज झालों जनीं
 तुझे करिशि तूंचि वां स्तवन मन्मनीं राहुनी ॥ ११६ ॥

शतक १० वें समाप्त.

फलश्रुति.

जया कीर्तितां सार्थता या जैनीची
 तथा केशवाचीं महात्म्या प्रभूचीं ।
 सहस्रांत जीं दिव्य नामेच साचीं
 अशा रीतिनें वर्णिलीं अर्थवाची ॥ १ ॥

(भु. प्र.)

सदा ऐकित्तां कीर्तितांही त्यांते
 इहामुत्रही दुःख नोहे नराते ।
 द्विजा ज्ञान देई जय क्षत्रियाते
 धना वैश्यवर्गासि शूद्रा सुखाते ॥ २ ॥

धना पावती द्रव्यकामी यथेष्ट
 तसे पावती धर्मकामी अभीष्ट ।
 जया आवडे भोग त्याते त्याची
 प्रजार्थी जना प्राप्ति होई प्रजेची ॥ ३ ॥

शुचिर्भूत जो भक्तिनें एकचित्तें
पढे नाममाला सदा त्यास वित्तें ।
चिरस्थायि, कीर्ती, प्रतिष्ठा स्वगोत्रीं
मिळे, श्रेष्ठ कल्याण शक्तीहि गार्त्रीं ॥ ४ ॥

निरोगी, भयातीत, तेजस्वि होई
गुणाधिक्य, सौंदर्य, वीर्यादि येई ।
अजान्यास आरोग्य कैद्यास मुक्ती
अभीतीहि भीता, अशक्तासि शक्ती ॥ ५ ॥

तशी संपदाही विपन्ना मिळे ती
सदा भक्तिनें स्तोत्र जे नित्य गाती ।
महापूरुषा कीर्तिती पुण्यकीर्ती
तरोनी त्वरें संकटा पार जाती ॥ ६ ॥

मुकुंदांघ्रिपद्मींच जे लीन होती
सदा भक्तिनें त्यास जे आकळीती ।
तयाचीं महापातकें नष्ट होती
परब्रह्मरूपासि ते पात्र होती ॥ ७ ॥

नसे दुःख त्याते जया कृष्णभक्ती
नसे जन्म मृत्यू जराव्याधिभीती ।
पढे स्तोत्र जो हें सविश्वासभक्ती
मिळे त्या सुख श्री धृति क्षांति कीर्ती ॥ ८ ॥

स्मृती होय मोठी कुबुद्धीहि जाई
पळे लोभ मात्सर्य न क्रोध येई ।
नरा पुण्ययोगें जडे कृष्णभक्ती
धरी विश्व सारें हरीचीच शक्ती ॥ ९ ॥

मही, स्वर्ग, नक्षत्र, आकाश, सूर्य
तसे चंद्र, अब्धी, धरी कृष्णवीर्य ।

अधीन प्रभुच्या असे विश्व सारें
जिथे देवदेत्यादिकांचे पसारे ॥ १० ॥

धृती, बुद्धि, शक्ती, तसें चित्त, जीव
दहा इंद्रिये, क्षेत्र हीं वासुदेव ।
सदाचार मुख्य श्रुतीमाजिं चार
तयापासुनी होय धर्मप्रचार ॥ ११ ॥

प्रभू सर्व धर्मा असे वासुदेव
ऋषी, पंचभूते, पिते, धातु, देव ।
श्रुती, शिल्प, विद्या, तसे सांख्य, योग
करी सर्व वस्तू हरीचाच योग ॥ १२ ॥

महाभूत विष्णू अनेकींही देहीं
शिरूनी वस व्यापुनी लोक तीहीं ।
असे तोचि आत्मा समस्ताहि भूतां
जगा रक्षितो, अव्ययी तोचि भोक्ता ॥ १३ ॥

महा स्तोत्र हें वा जया व्यास कीर्ती
पढे जो तयाते मिळे भुक्ति मुक्ती ।
अनादीहि जो सृष्टिसंहारकर्ता
भजे पद्मनेत्रा न त्या दुःखवार्ता ॥ १४ ॥

जडो जनमती त्वदीय पदिं ऐकुती हा स्तव (पृ.)
तदीय मनही रमो श्रवणिं सद्गुणांच्या तव ।
करो जन सदा स्वदेशरति ऐक्यवृद्धीस्तव
मिळो सकल सौख्य त्या; त्वरित तो तरो हा भवें ॥ १५ ॥

ॐ तत्सत्.

परिशिष्ट.

स्पष्टीकरणार्थ टीपा.

मंगलाचरण श्लोक १ यांत मीमांसक शब्द कर्ममीमांसा व ब्रह्ममीमांसा ह्या दोन्हींच्या प्रतिपादकांस उद्देशून योजिला आहे. पूर्व-मीमांसकांना ईश्वर वाङ्मयब्रह्मरूपी ह्यणजे वेदरूपी भासतो. ह्यणजे वेद किंवा वैदिक कर्म हाच त्यांचा ईश्वर. उत्तरमीमांसक ह्यणजे वेदांती. यांच्या दृष्टीने ईश्वर गुणरहित म्हणजे निर्गुण ब्रह्म होय. त्यांना तो निर्गुण ब्रह्मरूपी भासतो.

उपक्रम श्लो. १ भारती युद्धानंतर धर्मराजाला आपल्या हांतून जी भयंकर जीवहत्या झाली, आप्त इष्ट, चुलते पुत्रणे, बाल वृद्ध, गुरू इ. जे अनेक मारले गेले, त्यांबद्दल फार दुःख व पश्चात्ताप झाला असतां व्यासादिकांनीं इतिहासांतील पुष्कळ गोष्टी वगैरे सांगून त्यांचें सांत्वन करण्याचा पुष्कळ प्रयत्न केला; अश्वमेध यज्ञ करावयास सांगितलें; श्रीकृष्णांनीं बोध केला, तरी त्याच्या मनाची शांति झाली नाही. पुढें तो सर्व वंधूसह भीष्म जेथें शरपंजरीं पडले होते त्या ठिकाणीं त्यांना भेटण्याकरितां आला. श्रीकृष्णाचे मनांत भीष्माकडून त्याला उपदेश करवायाचें होते व तोच उपदेश फलद्रूप व्हावा अशी त्याची इच्छा होती. अंगांत शेंकडो बाण रुतले असून, ते प्रत्यक्ष शरशय्येवर निजले असून देखील त्यांच्या भक्तिप्रभावानें व श्रीकृष्णाच्या कृपावलोकनानें त्यांना बाणांच्या जखमांची कांहींच व्यथा न होतां त्यांचें मन शांत व कृष्णपरायण झालें होतें. त्यांच्या तोंडावर इतकें तेज होतें कीं, भूतलावर आलेल्या एखाद्या स्तर्गातील देवाप्रमाणें ते दिसत होते.

भीष्माचार्यांनीं धर्मराजाला प्रथम राजधर्म, मोक्षधर्म, दानधर्म इ. अनेक धर्मासंबंधानें उपदेश केला व. अनेक तीर्थे, व्रते व तपे यांचा पावन करण्याचा महिमा सांगितला; तेवढ्यानें समाधान न झाल्यामुळे अल्पप्रयास व बहुफल असा धर्म जाणण्याच्या इच्छेनें या व पुढील श्लोकांतील एकंदर पांच प्रश्न धर्मराजानें केले आहेत. सर्वांत वरिष्ठ-स्थान याचा अर्थ हा कीं, ज्या स्थानाची प्राप्ति झाली असतां, सर्व संशय, नाहीसें होऊन दुःखहानि, कर्मक्षय व सुखप्राप्ति होऊन पुनः कोणतीच तळमळ रहात नाही व त्या श्रेष्ठ स्थानापासून माघारीं यावे लागत नाही ॥ १ ॥

श्लो. २ जो जप भवा वारी ह्यणजे ज्याच्या योगानें जन्ममरणाचा फेरा वं अनेक दुःखे यांनीं युक्त अशा संसारापासून मनुष्य मुक्त होऊन आनंदरूप राहतो ॥ २ ॥

शतक पहिलें.

श्लो. १ वेदादि सर्व मंत्रांची सुरुवात ॐकारापासून करावयाची असा प्राचीन कालापासून शिष्टाचार आहे. उपनिषदादिकांमध्ये ॐ कारांचें महत्व फार सांगितलें आहे. त्यालाच प्रणव म्हणतात. ह्या श्लोकांत सुचविल्याप्रमाणें तो एकाक्षरी वेद व ईश्वराचें मुख्य नाम आहे एवढेंच नव्हे तर अ, उ व म् हीं जीं त्याचीं तीन अंगें त्याच्या योगानें तो तीन लोक (भूः भुवः स्वः पृथ्वी, अंतरिक्ष व स्वर्ग किंवा पाताळ भूमी व स्वर्ग), तीन देव किंवा ईश्वराच्या तीन मूर्ति—ब्रह्मा, विष्णु व रुद्र—तीन अवस्था (जागृत्स्वप्नसुषुप्ति), तीन देह (स्थूल; सूक्ष्म व कारण), इ. अनेक त्रिपुटींचा सूचक आहे. भगवंतांनींही गतिमध्ये सर्व सत्कर्म प्रणवपूर्वक करावीं असें सांगितलें आहे. या श्लोकांत ही ईश्वराची आद्यसंज्ञा असें जें ह्मटलें आहे तें दोन अर्थानीं. १ नामावळींत हें नाम पहिलें आहे; २ हें सर्व ईशनामामध्ये मुख्य आहे. - (तस्य वाचकः प्रणवः प्रणव हा ईश्वराचा वाचक आहे असें पतंजलीनें ह्मटलें आहे). वर सांगितलेला त्याचा अत्यंत व्यापक

अर्थ, त्यांचे एकाक्षरत्व, व म्हणूनच सुरस व सुलभ उच्चार व तज्जन्य चित्तवृत्तिनिरोधकत्व हीं त्यांच्या श्रेष्ठत्वाचीं कारणें होत. प्रणवाचा जो सूक्ष्म ध्वनि त्याचे योगानें निर्गुण ब्रह्माचा बोध कसा होतो इत्यादि माहिती योगांतील रहस्य असल्यामुळे ती गुरुमुखानेंच समजून घेतली पाहिजे.

श्लो. २ ' आकार वा स्फुट यदीय ' इ. प्रणवाचा आकार श्रीगणपतीच्या तोंडाचा दर्शक आहे. प्रणवाक्षरालाच मूर्त (वन) रूप दिलें असतां तें कांहींसें गजवदनासारखें दिसतें. श्रीगणपति हा प्रणवरूपीच आहे अशी श्रुतीही आहे. ह्या पहिल्या दोन श्लोकांत प्रणवाचा अर्थ सांगण्यामध्येच साहजिक रीतीनें परमात्मा, त्याच्या तीन मूर्ती (ब्रह्मा, विष्णु व रुद्र) व विघ्नहर्ता गजानन या सर्वांनाच मंगलाचरणार्थ नमन केलें गेलें आहे. पहिल्या दोन श्लोकांत ॐ नमो भगवते वासुदेवाय हा द्वादशाक्षरी मंत्र साहजिकरीत्या आणला आहे. हीं वारा मंत्राक्षरें किंचित् जाड्या टाईपांत दाखविलीं आहेत.

श्लोक ६—' देवता अंतिमा तीः ' ऐतरेय ब्राह्मणादि ग्रंथांत ज्या वेदोक्त ३३ देवता सांगितल्या आहेत त्यांत वषट्कार ही देवता शेवटीं दिली आहे, म्हणून श्रुतिप्रोक्त अंतिमा देवता असें येथें म्हटलें आहे.

श्लोक ७—भूत, भव्य व भवत् हे शब्द भूतादि तीन कालांचे वाचक तर आहेतच पण वायुपुराणांत एक आख्यायिका सांगून ते भूः भुवः व स्वः या तीन लोकांचेही सूचक आहेत असें म्हटलें आहे. हाच अर्थ श्लोकांत भुवनत्रयी या शब्दानें व्यक्त केला आहे. तात्पर्य, परमेश्वर तिन्ही कालीं तिन्ही लोकांचा प्रभु आहे.

श्लोक ८—' ओषधींस पोशितो इ. ' चंद्र जरी ओषधींचें पोषण करितो तरी सूर्यापासूनच त्याला प्रकाश मिळाल्यामुळे मुख्य पोषक तोच आहे. त्याचप्रमाणें जरी ब्रह्मदेव सृष्टि करितो तरी त्याचा प्रवर्तक परमेश्वर असल्यामुळे ' भूतकृत् ' हें नांव त्यालाच योग्य आहे.

श्लोक ३—ॐकारानंतर सहस्रनामाच्या आरंभीच जें विश्व हें नाम योजिलें आहे त्यांतील उद्देश हा कीं, ईश्वराचें अगदीं उघड उघड स्वरूप झटलें झणजे विश्व हेंच होय. ' सर्वं खल्विदं ब्रह्म ' ह्या श्रुतिवाक्याप्रमाणें, ' इदं हि विश्वं भगवानिवेतरः ' ह्या श्रीमद्भागवतांतील वाक्याप्रमाणें किंवा ' वामुदेवः सर्वमिति ' ह्या भगवंताच्या वाक्याप्रमाणें विश्व हेंच ईश्वर होय. विश्व हें ईश्वराचा स्थूल देह झटला तरी चालेल. श्रीमद्भागवतांत (स्कंध १ अध्याय ३) ईश्वराचीं जीं निरनिराळीं रूपें किंवा अवतार वर्णन केले आहेत त्यांत अगदीं पहिलें रूप झटलें झणजे विश्वरूप किंवा विराटस्वरूप होय व तेंच नाना अवतारांचें निधान व अविनाशी बीज होय. असें सांगितलें आहे. ईश्वराच्या सर्व सगुणस्वरूपांमध्ये हेंच श्रेष्ठ असून त्याची उपासना करणें फार श्रेयस्कर आहे असें भावद्गीतेच्या १२ व्या अध्यायाचे आरंभी व श्रीमद्भागवताच्या दुसऱ्या स्कंधाच्या पहिल्या अध्यायांत सुचविलें आहे. ह्या विराटस्वरूपाच्या कल्पनेतच ईश्वराची सहस्रनामांनीं स्तुति करण्याच्या पद्धतीचें बीज आहे. कारण जसे विराटपुरुषाचीं डोकीं, हात, पाय वगैरे अवयव सहस्र (ह्य. असंख्य) कल्पिले आहेत, तशींच त्याचीं नांवेही सहस्र मानणें साहजिकच आहे. या दृष्टीने पाहिलें असतां विश्व हें नाम सहस्रनामांच्या अगदीं आरंभीं येणें सयुक्तिक दिसतें. विश्व या नामांतच ईश्वराचें सहस्ररूपत्व (अनंतरूपत्व) व्यक्त होतें. सर्वाभूतीं ईश्वर पाहणें हें चित्ताला समत्व आणण्यास कारणीभूत होतें, सर्वांवर प्रीति उत्पन्न करितें व पदोपदीं व ठिकठिकाणीं ईश्वराची सत्ता भासमान झाल्यामुळे मनुष्य निर्भय होतो. हेंच ४ थ्या श्लोकांत व्यक्त केलें आहे.

श्लोक ९—शुद्धरूपीं व प्रपंचरूपीं राहसी याचा अर्थ हा कीं, ईश्वराची सत्ता दोन प्रकारची, एक त्रिगुणात्मक सृष्टिरूप (प्रपंचरूप) व दुसरें गुणातीत असें शुद्ध आत्मरूप.

श्लोक १६—' भूतभावन ' यांतील भावन या शब्दांत उत्पन्न करणें, वाढविणें, पोषण व पालन करणें हे सर्व अर्थ येतात.

श्लोक १२—सृष्ट्यादि सर्वे जगद्व्यापार हे ईश्वराच्या साहजिक लीलेनें उत्पन्न होतात; त्यांत त्याचा प्रयत्न, इच्छा किंवा हेतु नसतो हें दाखविण्याकरितां ' स्वभावधर्मानें ' असें ह्मटलें आहे.

श्लोक १३—यांतील ह्यणुनिच याचा संबंध वरील श्लोकांत ध्वनित केलेली जी ईश्वराची निरिच्छता त्याजकडे आहे. सर्व कर्मांत निरिच्छता असणें हेंच परमात्मत्वाचें कारण. ह्यणूनच अति शुद्ध बुद्ध (ज्ञानवान्) इ. विशेषणें पुढें दिलीं आहेत.

श्लोक १६—पुरुष शब्दाची निरुक्ति उपनिषदादि ग्रंथांत अनेक प्रकारची केली आहे व त्याप्रमाणें त्याचे अर्थही अनेक होतात. विष्णुसहस्रनामांत हें नाम दोन वेळां आलें असल्यामुळे त्याचे निदान दोन प्रकारचे तरी अर्थ समजले पाहिजेत. ' पुरिं (देहरूपी पुरांत किंवा नगरांत) शेत ' (शयन करितो) ह्यणून पुरुष (आत्मा). तसेंच तो सर्वत्र पूर्ण भरलेला आहे (पृ धातु पूरणार्थ आहे) किंवा तो पूर्वीपासून आहे (पुरा आसीत् इति पुरुषः) म्हणून पुरुष. हे सर्व अर्थ दर्शविण्याकरितां प्रस्तुत श्लोकांत पूर्णा, पुराणा हीं विशेषणें दिलीं आहेत.

श्लोक २१।२२—' योगविदानेता ' हें नाम देण्यामध्ये योग्यांवर कटाक्ष आहे असें दिसते. कारण, योगमताची अशी घमंडी आहे कीं, प्राणायामादि साधनांनीच सर्व सिद्धि व मोक्ष प्राप्त होतात. ईश्वरभक्तीचा भाग ते गौण समजतात. परंतु ईश्वरभक्तीवांचून सर्व योग व्यर्थ आहे असा (भगवद्गीतेत सुचविल्याप्रमाणें) खरा सिद्धांत आहे. ६ व्या अध्यायाचे शेवटीं तपस्वी, ज्ञानी व कर्मठ या सर्वापेक्षां योगी श्रेष्ठ आहे असें सांगून सर्व योग्यांमध्ये जो माझा निदिध्यास करून श्रद्धायुक्त (प्रेमपुरःसर) माझे भजन करितो तोच श्रेष्ठ असें सांगितलें आहे. ' दाबुनि सुयोगमात्रा ' असें जें २२ व्या श्लोकांत सांगितलें आहे तें, हा जो भगवंतांनीं सांगितलेला भक्तियुक्त योग त्यालाच उद्देशून आहे. त्यालाच सुयोग ह्याणवें. ' सुयोगमात्रा ' या शब्दांत श्लेष आहे. योग्याकडे लावतांना सुयोग मात्र (ह्यणजे

फक्त सुयोगच) असा अर्थ व रोग्याकडे लावतांना सुयोगांची मात्रा (उत्तम औषधांच्या संमेलनापासून केलेली मात्रा) असा अर्थ करावा.

श्लो. २३—प्रधानपुरुषेश्वर हं नाम देण्यामध्ये सांख्यावर कटाक्ष आहे. सांख्य मताप्रमाणे प्रधान (प्रकृति) व पुरुष (आत्मा) हीं दोनच तत्त्वं असून सर्व जग त्यांजवर चालले आहे. सृष्ट्यादि सर्व व्यापार प्रकृतीपासून होतात. तिला नियामक कोणीही नाही. आत्मा फक्त द्रष्टा आहे. वैदिक मत (खरा सिद्धांत) याहून निराळे आहे हें श्वेताश्वतर उपनिषदांत स्पष्ट सुचविले आहे. ' क्षरं प्रधानममृताक्षरो हरः ' ' क्षरात्मानावीशते देव एकः ' ' प्रधानक्षेत्रज्ञपतिर्गुणेशः ' इ. वाक्यां-वरून उघड दिसते कीं, प्रकृतिपुरुषांचा नियामक असा ईश्वर आहे. भगवद्गीतेच्या १५ व्या अध्यायांतही प्रधानाला क्षर व पुरुषाला (क्षेत्रज्ञ, आत्मा, कूटस्थ) अक्षर म्हटले आहे व ह्या दोघांहून पृथक् व श्रेष्ठ जो ईश्वर त्याला पुरुषोत्तम म्हटले आहे ह्मणून प्रधानपुरुषेश्वर ह्या नामामध्ये श्वेताश्वतरोपनिषदुक्त ईश्वराचे प्रधानक्षेत्रज्ञपतित्व व गीतोक्त पुरुषोत्तमत्व ध्वनित केले आहे.

श्लो. २७—२८—केशव शब्द सहस्रनामांत दोन वेळां आला आहे व त्याचे अर्थ तीन प्रकारचे आहेत. ह्या पैकीं, २ अर्थ २७ श्लोकांत व तिसरा २८ श्लोकांत दर्शविला आहे. केश शब्दाला व प्रत्यय लागून चांगल्या केसांचा असा अर्थ दर्शविणारा केशव शब्द सिद्ध होतो असे एक सूत्र आहे. तसेच केशव शब्दाची क (ब्रह्मदेव) अ (विष्णु) व ईश (रुद्र) अशीं पदे पाडून ' व ' प्रत्ययाचा अर्थ, वशांत राहणारे असा केल्यास ब्रह्मा, विष्णु व रुद्र यांचा स्वामी असा अर्थ निघतो. तिसरा अर्थ केशी दैत्याचा वध करणारा असा आहे.

श्लो. २९—पुरुषोत्तम शब्दाची व्याख्या गीतेतील १५ व्या अध्यायाच्या १६, १७, व १८ ह्या तीन श्लोकांत दिली आहे. ह्या श्लोकांत क्षर व अक्षर ह्या दोहोंपलीकडचा जो तो पुरुषोत्तम असे म्हटले आहे. क्षर ह्मणजे जड सृष्टि किंवा प्रकृति. व अक्षर ह्मणजे

चैतन्यात्मक सृष्टि किंवा पुरुष. हा अर्थ श्वेताश्वतर उपनिषद रामानुज भाष्य व वामन पंडित (यथार्थदीपिकाकार) यांना अनुसरून आहे. श्रीशंकराचार्यांनी अक्षर याचा अर्थ माया असा केला आहे व क्षर याचा अर्थ सर्व चराचर भूतें असा केला आहे. कोणताही अर्थ घेतला तरी पुरुषोत्तम ह्यणजे चित् व जड ह्या दोहोंच्या पलीकडचें ईशतत्त्व असाच होतो.

श्लो. ३९.—भर्ता हा शब्द भृ धातूपासून निघाला असून त्याचे दोन अर्थ होतात, धारण करणारा व पोषण किंवा रक्षण करणारा. ईश्वर विश्वाचें धारण व रक्षण करितो ह्या दोन्ही गोष्टी त्यानें कृष्णावतारीं गोवर्धन पर्वत उचलून धरून गोपालांचें रक्षण करण्यामध्ये प्रदर्शित केल्या असं ह्या श्लोकांत सुचविलें आहे.

श्लो. ४०—(हे ईश्वरा) तूं सकल भुवनाला 'प्रभव' ह्यणजे उत्पात्तिकारण आहेस. जगाचें उपादान (ह्यणजे ज्या द्रव्यापासून जग तयार झालें आहे तें द्रव्य) तूंच व निमित्त कारणही तूंच. पृथ्वी जसी सुवर्णादि सर्व धातूंचें किंवा सोनें आभरणाचें, (अलंकारांचें) उपादान कारण तसेंच वट (गाडगें) व पट (वस्त्र) यांचें निमित्त कारण जसें अनुक्रमें कुंभार व कोष्टी तसा तूं जगाचें दोन्ही प्रकारचें कारण आहेस.

श्लो. ४३—द्वितीय (ह्यणजे दोन) वस्तू एकाच जागीं राहूं शकत नाहीत व ईश्वर तर सर्वव्यापी असल्यामुळें तो व जग एकाच ठिकाणीं राहतात असं ह्यणावें लागेल. हा विरोध न यावा ह्यणून जग मिथ्या ह्यणजे मुळांच नाहीं असं मायावादी (मृगजलाचा दृष्टांत देऊन) जगाचें मिथ्यात्व प्रतिपादन करितात; परंतु ईश्वराच्या माया शक्तीची त्यांना कल्पना नाही ह्यणून ते अशा अध्यासवादाच्या भानगडींत पडतात असं ह्या श्लोकांत सुचविलें आहे. ईश्वरांत जग व जगांत ईश्वर असणें व तो जगापासून अलिप्त असणें हे त्याच्या अतर्क्य मायाशक्तीस असंभवनीय नाही.

श्लो ४५—स्वयंभु शब्द ईश्वराप्रमाणें ब्रह्मदेवालाही लावतात

म्हणून ' स्वयंभू दुजा (दुसरा) जो विधि (ब्रह्मदेव) ' असें म्हटलें आहे. ब्रह्मदेव ईश्वरानेंच उत्पन्न केला आहे.

श्लो. ५४—यांत मुनिजन जो अंतरीं ध्वनि श्रवण करितात असें सुचविलें आहे त्याला अनाहत ध्वनि म्हणतात. हा ध्वनि इतर ध्वनी प्रमाणें कोणत्याही आघातापामून होत नमून एकाग्रता करून वसले असतां व आंत लक्ष दिलें असतां ऐकूं येतो व तो ऐकण्याचा अभ्यास ठेवला असतां समाधि लागते. हा ध्वनी ईश्वरप्राप्ति करून देणारा असल्यामुळें ईश्वराला महाम्वन असें नांव देतां येईल असा या नावांतील आणखीही एक हेतु ग्रंथकर्त्यानें दाखविला आहे.

श्लो. ७०—तूं वृद्ध तो (ध्रुव) तरुणाचि याचा भावार्थ हाच कीं आकाशांतील ध्रुव जरी सर्व खमोलसृष्टीला धारण करणारा आहे तरी तुझ्याशीं तुलना करून पाहतां तो तरुणच म्हणजे काळचाच समजावयाचा व त्याला उत्पत्ति असल्यामुळें तो विनाशीही आहेच. (तसा तूं नाहीस).

श्लोक ७७ ते ८१—ह्या पांच श्लोकांत त्रिककुब्धाम ह्या नामाचे एकंदर ६ प्रकारचे अर्थ दिले आहेत. ' त्रिदिशा ' म्हणजे तीन दिशांतील तीन लोक—स्वर्ग, भूमी व पाताळ. ' त्रिपदात्मक अंतरिक्ष ' याचा अर्थ सर्व चराचर विश्वाच्या पलीकडे जी नुसती पोकळी आहे ती. ती विश्वापेक्षां पुष्कळ पटीनें मोठी आहे म्हणून पुरुषसूक्तांत " पादोऽस्य विश्वा भूतानि त्रिपादस्यामृतं दिवि " असें म्हटलें आहे. याचा अर्थ हें चराचर विश्व ईश्वराचा एक पाद (म्हणजे चौथा अंश) आहे व दुसऱ्या लोकाच्याही पलीकडील आकाश हें त्याचें अमृतरूप किंवा शुद्ध स्वरूप असून तें एकंदर आहे. तिप्पट याचा अर्थ येथें अनेकपट असा घ्यावा (विश्वाच्या पलीकडील पोकळी, जी विश्वाच्या पुष्कळ पदात्मक अंतरिक्ष) आहे ती ईश्वराचें शुद्ध स्वरूप हें क्षज हें संबोधनही सहेतुक आहे. कारण, अधो अक्षज म्हणजे इंद्रियांनीं ज्ञेय असें जें विश्व तें आं

खाली ज्याच्या असें शुद्ध ब्रम्ह. ककुप् शब्द दिशावाचक असून शास्त्र किंवा ग्रंथ असाही त्याचा अर्थ आहे. त्रिककुप् म्हणजे वेदत्रयी हीच आहे. धाम म्हणजे देह किंवा मूर्ति ज्याची तो त्रिककुब्धाम. हा तिसरा अर्थ. श्लोक ८० यांत आणखी दोन प्रकारचे अर्थ दिले आहेत. त्यांपैकी एका अर्थानें त्रिककुप् म्हणजे श्रुति; स्मृति व पुराण हीं तीन शास्त्रे व दुसऱ्या अर्थाप्रमाणें तीन अंगांनीं युक्त जो प्रणव किंवा अँकार. ईश्वर प्रणवांत राहतो (तो त्याचें वर आहे) याचा अर्थ गुरुमुखानें प्राप्त झालेल्या प्रणवाच्या उपासनेनें तो प्रकट होतो. सहावा अर्थ ८१ श्लोकाच्या उत्तरार्धांत दाखविला आहे.

श्लोक ८५ ते ९० - ह्या श्लोकांत प्राणद ह्या नामाचे दोन प्रकारचे अर्थ दिले आहेत. प्राणदनाम सहस्रनामांत चार वेळां आले असून त्याचे चार प्रकारचे अर्थ होतात. त्यांपैकी दोन प्रकारचे अर्थ येथेंच दाखविले आहेत. प्राणद म्हणजे प्राण देणारा (प्राणान् ददाति) व प्राण घेणारा (प्राणान् घति, खंडयतीति प्राणदः). हे दोन अर्थ ८५ श्लोकाच्या दोन्ही अर्धांत अनुक्रमें सांगून ८६ व ८७ मध्ये पहिल्या अर्थाचा व ८८, ८९ व ९० मध्ये दुसऱ्या अर्थाचा विस्तार उदाहरणाच्या रूपानें केला आहे.

श्लोक ९८—मधु नांवाचा एक असुर व त्याचा भाऊ कैटभ हे भगवंताच्या कर्णमलापासून उत्पन्न झाले अशी कथा पुराणांतून सांगितली आहे. म्हणून येथें ' मल त्या तुझिया श्रुतिचा वनवी ' असें म्हटलें आहे.

श्लोक १००—' शीतभानुरविवंशललामा ' हें भगवंताचें विशेषण असून चंद्र व सूर्यवंशांचें भूषण असा जो त्याचा अर्थ आहे तो श्रीकृष्ण व राम यांना उद्देशून होय.

श्लोक १०१---यांत जें धन्वी असें नाम आलें आहे त्याचा अर्थ धनुर्धारी (म्हणजे धनुर्धान्यांमध्ये श्रेष्ठ). धन्वी हें नांव अर्जुनालाही लावतात व अर्जुन भगवंताचाच अंश असल्यामुळे या श्लोकांत

त्यांचें धनुर्धारित्वामध्ये श्रेष्ठत्व दाखविलें आहे व तो भगवंताचा शिष्य असल्यामुळे अर्थातच भगवंताचें धनुर्धान्यांमध्ये श्रेष्ठतमत्व सिद्ध झालें असें ध्वनित केलें आहे.

श्लोक ११३---यांत ' भजति चार जे भक्त तूज गा ' असें जें म्हटलें आहे तें भगवद्गीतेंत सांगितलेले आर्त, जिज्ञासु, अर्थार्थी व ज्ञानी ह्या चार प्रकारच्या भक्तांना उद्देशून आहे. (आर्त म्हणजे रोगादिकांनीं गांजलेला).

शतक २ रें.

श्लोक ३---यांत ज्या नृपाला हिरण्याची (सोन्याची) आशा फार तोच खरा हिरण्याक्ष असें जें म्हटलें आहे तें हिरण्यावर अक्ष म्हणजे डोळा (नजर) ज्याचा अंसा अर्थ लक्षांत आणून म्हटलें आहे.

श्लोक ५---' धरी राईचा हें हरि तुजपुढें विश्व अणिमाः. ' अणिमा म्हणजे अणुत्व किंवा सूक्ष्मत्व. विश्वामध्ये जसी एक राई (मोहरी), तसें तुजमध्ये हें विश्व आहे. हें जें तुझें अतिमहत्त्व तें तूं वामनावतारीं आपलें लहान स्वरूप अमर्याद करून दाखविलेंस; तसेंच महाप्रलयाचे वेळीं जेव्हां तूं बालरूप धारण करून वटपत्रावर शयन करीत होतास त्या वेळीं मार्कंडेयऋषिं तुझ्या श्वासोच्छ्वासाबरोबर तुझ्या पोटांत गेला असतां व तेथे त्याला सर्व विश्व दृष्टीस पडतांच त्याला तूं आपल्या

मायेनें चकित करून आपलें अमर्याद रूप त्याच्या मनावर ठसविलेंस.
(ह्यासंबंधानें भागवत स्कं. १२ अ. ९ पहा.)

श्लोक ६ ते ११---ह्या सहा श्लोकांत सर्वयोगविनिसृतः या नामाचे एकंदर ४ प्रकारचे अर्थ दर्शविले आहेत. पहिला अर्थ सर्व प्रकारच्या योगांपासून (म्हणजे कर्मापासून किंवा सृष्टीपासून) अलिप्त. दुसरा अर्थ, भक्तीवांचून हठयोगादि जे नुसते योगमार्ग आहेत त्यांतून तूं निसटून जातोस म्हणजे त्यांना तूं गवसत नाहीस. तिसरा अर्थ, सर्व प्रकारच्या योगमार्गांपासून (गीतेंत सांगितलेल्या) जो काढला जातो (म्हणजे जाणला जातो). चवथा अर्थ, कंसानें योजलेल्या सर्व मारक योगांतून म्हणजे उपायांतून किंवा युक्त्यांतून निसटून निघालेला. पांचव्या श्लोकांत अलिप्ततेचा अर्थ थोडक्यांत सांगून त्याचाच विस्तार पुढील 'दीड' श्लोकांत केला आहे. येथें योग शब्दाचा अर्थ 'पश्यमे योगमैश्वरं' ह्या गीतेंतील वाक्याप्रमाणें ईश्वराचे जगद्व्यापारात्मक कर्म असा केला आहे. गीतेंतीलच दुसऱ्या एका वाक्यावरून (एतां विभूतिं योगंच मम यां वेत्ति तत्त्वतः) योग शब्दाचा अर्थ सर्व सृष्टि असा लक्षणेनें केला असतां ईश्वर कर्मापासून व सृष्ट पदार्थांपासून अलिप्त आहे असा अर्थ निघतो. आठव्यांतील शेवटचे दोन चरण व नववा श्लोक यांत दुसरा अर्थ दाखवून तिसरा व चवथा अर्थ पुढील दोन श्लोकांत दाखविला आहे.

श्लोक १२—वसु शब्द वेदांत मूळचा उत्तर ध्रुवाकडे दिसणाऱ्या कांहीं तेजोमय पदार्थांना (Aurora Borealis) लावलेला असून पुढें सूर्य, चंद्र, अग्नि, वायु इ. आठ प्रकारच्या विभूतींना लावलेला आढळतो. ह्या आठांना अष्टवसु अशी संज्ञा आहे. यालाच आहीं ह्या व पुढील श्लोकांत वसुगण असें ह्मटलें आहे. वसुगणांत ह्मणजे अष्टवसूंत अग्नि श्रेष्ठ असल्यामुळें ती भगवंताची विभूति असें भगवद्गीतेंत सांगितलें आहे.

श्लोक १३--'विमलता-द्युति दोहितही वस्रे' याचा अर्थ अष्ट वसु व सुवर्ण हीं जीं वसु शब्दानें सुचविलीं जातात त्या दोहींत

स्वच्छता व तेज आहेत. ह्यणून मनाला वसूची उपमा दिली आहे. वसु शब्दाचा धात्वर्थ तेजस्वी असाच आहे व ह्यणूनच तो अष्टवसूंना द सुवर्णाला लावला आहे.

श्लोक २०---पुंडरीकाक्ष ह्या शब्दाचे दोन प्रकारचे अर्थ शांकरभाष्यांत व तिसऱ्याच एक प्रकारचा रामानुज भाष्यांत असे दोन अर्थ आढळण्यांत आले असून ते तिन्ही ह्या श्लोकांत सुचविले आहेत. पुंडरीक याचा मुख्यार्थ कमल असून लक्षणेने हृदय-कमल व (रामानुजाप्रमाणे) वैकुंठ असा होतो. ह्यणून पुंडरीकाक्ष यातील अक्ष अश ह्या व्याप्तिवाचक धातूचे रूप धरून हृदयकमलांत किंवा वैकुंठांत राहणारा असा अर्थ करता येतो व पुंडरीकाप्रमाणे (रामानुजाप्रमाणे) अक्ष ह्यणजे दृष्टि ज्याची असा तिसरा अर्थ दिला आहे. वटच्या दोन चरणांत सुचविला आहे. तुझी दृष्टि भक्तांना काप्रमाणे सुखदायक असे जे हटले आहे यांत पुंडरीकाप्रमाणे अर्थही दोन प्रकारचा करितां येईल. १ कमलाप्रमाणे सुख-दायक; २ पुंडरीकं जो विठ्ठलभक्त त्याजवर जशी तूं कृपादृष्टि केलीस असे सर्व भक्तांवर करितोस.

श्लोक २२।२३--' वृषाकृति ' ह्या नामाचे दोन अर्थ होतात. रामानुजाप्रमाणे वृष ह्यणजे वर्षाव करणारी आहे आकृति ज्याची, तिच्या व तेज यांच्या योगाने भक्तजनांवर अमृतवृष्टि करणारे रूप ज्याचे. शांकरभाष्याप्रमाणे वृष ह्यणजे जो धर्म त्याकरितां आहे आकृति म्हणजे शरीरधारण ज्याचे ' धर्मसंस्थापनार्थाय संभवामि युगे युगे ' ह्या भगवंताच्या वचनानुरूप ईश्वर धर्मसंरक्षणार्थ अवतार धारण करितो. पहिला अर्थ २२ व्या श्लोकांत व दुसरा २३ व्या श्लोकांत दिला आहे.

श्लोक २६---' शिरकर्म तूं करिशी अडसी न जसा क्रतू ' याचा अर्थ असा कीं, तुला जरी हजार डोक्यां कल्पिली आहेत तरी तूला तूला डोकें मुळीच नसून डोक्याचे म्हणजे ज्ञानेंद्रियाचे काम

तू स्वशक्तीनेच करितोस. पूर्वी रुद्रां यज्ञाचा शिरच्छेद केला होता तेव्हां त्यांचे काम जसे अडले तसे डोक्यावांचून तुझे काम अडत नाही. यज्ञाचे शिरःसंधान अश्विनीकुमारांनी केले तेव्हां त्यांचे काम सुरू झाले इ. कथा ब्राह्मणग्रंथांतून आढळते.

श्लोक ३३--वरारोह, आरोह ह्यणजे वर जाणे (वर प्राप्ति) वर ह्यणजे श्रेष्ठ आहे प्राप्ति ज्याची तो वरारोह. दुसरे असा की ज्याच्या प्राप्तीकरिता जें मार्गक्रमण (आरोह) तेही उपाय आहे. ह्यणजे साधकांनाही ईश्वरप्राप्तीचे मार्गात पुष्कळ सुख असते हाच अर्थ चवथ्या चरणांत (असे सौख्य मार्गांही जातां गतीते दाखविला आहे.

श्लोक ३४--यांतील 'म हातपा' याशब्दांत जो 'तप' शब्द च त्याचे तीन अर्थ होतात. तप ह्यणजे ज्ञान, प्रताप किंवा शरीरवैकात्म्यकर्म. 'यस्य ज्ञानमयं तपः' असे उपनिषदांत ईश्वराच्या उपासनेचा ह्मटले आहे. हाच अर्थ दुसऱ्या चरणांत दाखविला आहे. तिसऱ्या चरणांत दुसरे दोन अर्थ देऊन चवथ्यांत त्यांचेच उदाहरणावरून स्पष्टीकरण केले आहे. 'त्यजूनि पंचचामरा' ह्यणजे छत्रचामरादि पंचचिन्हांनी युक्त अशा राज्यलक्ष्मीचा त्याग करून-हे वृत्तही पंचचार असल्यामुळे येथे मुद्रिकालंकार होतो.

श्लोक ३७-जनार्दन या शब्दांत अर्द धातू असून त्याचे तीन अर्थ होतात. ते तिन्ही पहिल्या तीन चरणांत दिलेल्या अर्थाने आधारभूत आहेत.

श्लोक ४४- 'आजा हराचा.' ईश्वराच्या नाभिकमलापासून ब्रह्मदेव झाला व ब्रह्मदेवाच्या कपाळांतून रुद्र निघाला ह्यणून ईश्वराला आज्ञा हराचा असे ह्मटले आहे.

श्लोक ४६-'कृताकृत' याचा अर्थ कार्य (विश्व) व कृत (ब्रह्म). ईश्वर दोन्ही रूपाने आहे